STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09345

ALE VERK

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פּרץ

דראמען

ערשטער באַנד

אַרויסגעגעבן פון דער „מאָרגן־פרייהייט"
מיט דער דערלויבעניש פון ב. קלעצקין פארלאַג, פוילן

Published by the Morning Freiheit

by permission of

H. Kletzkin Pubilshers, Poland

PRINTED IN U. S. A.

PROMPT PRESS, INC.

209

אינהאַלט:

1. אַמאָל איז געווען א מלך (קאָמעדיע)
2. וואָס אין פידעלע שטעקט (טעאַטער־שטיק)
3. א קברות־נאַכט (דראַמע)
4. שוועסטער (איינאַקטער)
5. די גאָלדענע קייט (א חסידישע פאַמיליע-דראַמע)

אַמאָל איז געווען אַ מלך

קאָמעדיע

פערזאָנען:

לייזער—
א געוועזענער באַמיטלטער קאָמיסיאָנער; איצט א ווירט פון א שוסטער־וואַרשטאַט פון 2-3 מאַשינען. ערשט נישט לאַנג געקומען פון דער פּראָווינץ, עפּוואָס גרוילעך. תנועות פון א מיוחס'דיגן בן תורה.

טריינע—
זיין ווייב, עטוואָס אינגער, וועלטישער, לײַדנד.

חנה—
זייער טאָכטער. א מיידל פון א יאָר 16-17. עטוואָס פאַר־צויגן, לייכטזיניג.

יוסל—
אן אַרבעטער, פון לייזער'ס שטאָט.

גבריאל—
א יונגער מאַן פון קלויז. ערשט־וואָס אַריינגעצויגן אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. אין ערשטן אַקט נאָך לאַנג גע־קליידעט.

אַרבעטער
—אין לייזער'ס וואַרשטאַט.

זאָקן־אַרבעטערין

א שפּייז־קרעמערין

אָרט און צייט: ביי לייזער אין וואַרשטאַט, וואַרשע, 1905.

די סצענע:
דער וואַרשטאַט.—טירן: רעכטס—אין וואוין־צימער אַריין; לינקס—צום פאָרצימער. די טיר פון פאָדער־הויז איז פאַרזען מיט א גלאָק.
א הערבסט־טאָג; מיטאָג־שטונדע.

(פּאָרהאַנג. דער וואַרשטאַט—לער. גלאָק פון פּאָרצי־
מער. יוסל קומט אַריין)

לייזער (באַווייזט זיך אויף דער שוועל פון וואוין־צימער. נאָך א בליק צום וואַנט־זייגער): דו יוסל? באַלד, נאָך אָפּבענטשן... גרייט דיך דערווייל צו. (ציט זיך צוריק).

יוסל (זעצט זיך צום וואַרשטאַט. לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ אויף די הענט).

חנה (פון צימער האַלב זינגענדיג):

אַמאָל איז געווען א מלך,

(שוין אויף דער שוועל)

האָט ער געהאַט א מלכה...

(אין צימער צו יוסליען) וואָס איז (נעענטער צוקומענדיג) א שיף מיט זויער־מילך איז דיר אונטערגעגאַנגען? (אַוועקנעמענדיג אים די האַנט פון קאָפּ; מיטליידנדיג): געהאַט א שלעכטן בריוו פון דער היים?—די מאַמע דאַרף געלט?

יוסל (ברוגזידיג): ניין...

חנה: א סוד? — — איר קענט מיר נישט זאָגן?

יוסל: „איר"?

חנה: אַז—סודות...

יוסל: וואו ווערט מען עם יעדן נאָכמיטאָג פאַרפאַלן? — — טאָג אויף טאָג אויף א פּאָר שעה...

חנה (מיט א טרויעריגן שמייכל): איך שפּאַציר...

יוסל (נישט גלויביג): טאָג אויף טאָג?

חנה (ווענדט זיך האַלב אָפּ): אַז דער דאָקטאָר הייסט...

יוסל (אויפשטייענדיג): ביזט, חלילה, נישט געזונט?

חנה: אי.

יוסל (צוגייענדיג): ס'א סוד? — — (אין איר פריערדיגן טאָן) איר קענט מיר נישט זאָגן?

חנה (לאָזט אַראָפּ די ברעמען): כ׳לערן מיך ארבעטן אויף א זאָקן־מאַשין — — (זייער שטיל) ביי אונז איז נישט גוט... ס׳גאַנצע צירונג פאַרזעצט...

יוסל: און דאָס איז א סוד? די שוואַלבן אויפ׳ן דאַך זינגען דערפון...

חנה: דער טאַטע וויל, ס׳זאָל זיין בסוד. ס׳קען שאַטן צום רעשטל קרעדיט... און ער שעמט זיך. ווייסט דאָך, ווער ער איז פון דער היים...

יוסל (זיפצט אָפּ): א שיין ביסל געלט נעברענגט און גע־פּטרט (פויזע).

חנה (שעלמיש): און ס׳א חסרון צו׳ן א שדוך אויך — — זאָגט דער טאַטע...

יוסל (גערייצט): און „איר״ וואָס זאָגט—?

חנה: „איר״ — — כ׳וויים? — — (גייט צום פּאָרצימער, קערט זיך אום) נאָר געדענקט,, יוסל, ס׳דאַרף קיינער נישט וויסן, ווי עס זעט אוים ביי אונז... קנייפּ די באַק...

לייזער (קומט אויף דער שוועל, בלייבט פאַרדוצט).

חנה: אַדיע!

יוסל: כ׳וועל באַגלייטן.—(ביידע ראַש אָפּ).

לייזער (פון גלאָק געוועקט, רופט): טריינע, טריינע!

טריינע (באַווייזט זיך פון שטוב. ווישנדיג די נאַסע הענט אָן א שירץ): וואָס איז דאָ?

לייזער: ר׳איז זי געגאַנגען באַגלייטן!

טריינע: ווּעמען?—

לייזער: דיין טעכטערל.

טריינע: ווער?

לייזער: דער שלעפּער!

טריינע (באַרואיגט): דיין יוסל?

לייזער: מיינער? — ביי מיר אין דער היים וואָלט ער מיר קיין שטיוול נישט געפּוצט...

טריינע: נו, נו. אַ סך ווערט דיין יחוס—ס'איז וואָרשע... געמעגט זיך צוגעוואוינען (מיט אַ בליק איבערין לערן וואָרשטאַט) זע נאָר בעסער, דיינע שפּייזער! וויפיל איז שוין דער זייגער?

לייזער (נאָך אַ בליק צום זייגער): אַז מען טאָר נישט רעדן אַ וואָרט... באַלד וואָרפט מען דעם גט פאַר די פיס — ביי שכנים סטרייקט מען שוין — —

(גלאָק).

טריינע: רעד נישט אַזוי הויך — —

ערשטער אַרבעטער (קומט אַריין): גאָט העלף!

לייזער: וואָס אַזוי שפּעט פון מיטאָג?

טריינע: ר'איז דאָך נאָך היינט נישט געווען! ווייסט נישט?

ערשטער אַרבעטער: ס'קינד איז מיר אָוועקגעפאַלן!

טריינע (מיטליידנדיג דערשראָקן): וואָס איז?

לייזער (נישט גלויביג): ס'קינד — —

ערשטער אַרבעטער: כ'ווייס? דער חברה־דאָקטאָר זאָגט דען עפּעס? פאַלט אַריין... וואָרפט זיך... גיט אַ געשריי „צונג!" —כאַפּט דאָס פאַרצאַפּלטע קינד ביי דער גרגרת—אַ טאָפּ ביים דפק, ס'קינד צערייסט זיך... און וויל שוין שרייבן... כלי כתיבה— זאָגט ער—חזר'ישע... (ענדערט דעם טאָן) היינט האָט עס,—זיך איך דערביי.

לייזער: און ס'ווייב?

טריינע: ר'איז דאָך לא עליכם, אַן אַלמן... אַזוי—לאָזט ער עס ביי'ן אַ שכנה...

ערשטער אַרבעטער: כ'בין געקומען בעטן אַ פּאָר גראָשען — —

טריינע (זיך אָפּווענדנדיג צו לייזערן): געטראָפן ס'אָרט.... גיי כאַפּ ערגעץ! (צום אַרבעטער) אָבער, חס ושלום, קיין סכנה נישט?

(גלאָק)

חנה (אַריינפאַלנדיג): טאַטע, מאַמע, עפּעס אַ פרעמדער יונ־

גערמאַן שטייט אויפ׳ן הויף, סוד׳עט זיך מיט די אַרבעטער, רעדט זיי עפּעס אָן.

(אומרואיגע באַוועגונג).

לייזער: און יוסל׳ען, וואו האָסטו איבערגעלאָזט?

חנה (פאַרדריסלעך): זיי האָבן אים צוגערופן... (צו דער מוטער) מאַמע, עפּעס אין כּאַלאַטל אַזוינע מיאוס׳ע העויות, אַזוי קאַמיש—אָבער א קול האָט ער און—אויגן! — — (גלאָק).

(עס קומען) גבריאל, (הינטער אים) יוסל און אַנדערע אַרבע־טער.

חנה (צופּט די מוטער ביי דער שירץ): זעסט—דאָס איז ער!

גבריאל (טרעט פאָר): גוט מאָרגן!

לייזער (מיט פאַרמאַסקירטער גלייכגילטיגקייט): גוט מאָרגן גוט יאָר. וואָס וויל א איד?...

גבריאל: איר זענט עס באַלעבאָס? איר הייסט, דאַכט זיך, רב...

חנה (אונטערזאָגנדיג): ר׳ לייזער...

לייזער: איך. איך...

גבריאל: בין איך אייך געקומען מודיע זיין, רב — —...

לייזער: „רב לייזער"... אַז וואָס?

גבריאל: אַז מען סטרייקט ביי אייך!...

טריינע (פאַלט אויפ׳ן בענקל): נאָך דאָס האָט געפעלט!

לייזער: און — פאַר — וואָס — ?

ערשטער אַרבעטער: מיין קינד׳ס מזל!

גבריאל: עס ווענדט זיך אָבער אָן אייך! ווילט איר אַרבעט, מוזט איר געבן 12 פּראָצענט הוספה און אַן אַרבעטס־טאָג פון 9 שעה.

לייזער: איך אַרבעט 16, 18, 20—ווי א מאָל...

טריינע (גלייכצייטיג): הוספה!

ערשטער אַרבעטער: פאַרפאַלן מיין קינד!

גבריאל: אַזוי מוז זיין!

לייזער (קאַלט מיט געמאַכטער איראָניע): אויף וועמעס באַ־פעל?

גבריאל: צ. ק.!

(פויזע).

חנה (צו דער מוטער): הערסט א קול?

לייזער (דערשלאָגן, נאָכזאָגנדיג): 12 פּראָצענט הוספה... 9 שעה אַרבעט א טאָג...

גבריאל (האַרט): און א שטונדע נאָך אויף מיטאָג!

טריינע (צו די אַרבעטער): אָבער איר זייט דאָך אידן... בני רחמנים... און איר האָט דאָך שכל — — (גייט צו צו א טישל, עפנט ביכער) נאַט, זעט! באַקוקט די חשבונות! צי בלייבט אונז גאָר ברויט דער זעט...

לייזער (צו זיך): איך נעם מיר נישט קיין שעה אויף מיטאָג...

גבריאל (פאַרמאַכט די ביכער): מען דאַרף נישט (געביטע-ריש) אַזוי מוז זיין!

לייזער (מעכאַניש נאָכזאָגנדיג): אַזוי מוז זיין.

ערשטער אַרבעטער: 39 גראַד היץ...

טריינע: אָבער מען מוז דאָך אונז אויך באַרעכענען!

לייזער: עס גייט כסדר: פּאָגראָמען... באַנקראָטן... סטרייקן...

טריינע: אָבער וויפיל דאַרף א ו נ ז בלייבן? ס'איז דאָך אונזער ר י ז י ק ע, אונזער ס ח ו ר ה!

גבריאל: ווער בעט אייך, אויף אונזער חשבון ר י ז י-ק י ר ן? און — א י י ע ר סחורה?—דאָס האָט א י ר אפנים אָפּגעשונדן אַן אָ ק ס, מיט אייערע ה ע נ ט...

טריינע (באַהאַלט ראַש די הענט אונטער זיך).

גבריאל (שמייכלט): און איר האָט ג ע ג א ר ב ט... צ ע ש נ י ט ן...

טריינע: אָבער אינסטרומענטן, מאַשינען.
אַזוי פיל בלוט.

גבריאל (נעמט א העמערל פון טיש): האַלץ און אייזן. איר האָט עס אויסגעגראָבן די הרודע און האָט געמאַכט אייזן און דאָס אייזן געשמידט? — הע? און א בוים אין וואַלד האָט איר אויסגעהאַקט... און צעזעגט, צעשניטן... און דאָס העמטל געמאַכט? איר באַהאַלט שוין ווייטער די הענטלעך, מאַדאַם? (אויפשטייענדיג) אָבער, גענוג... דריי טעג צייט אויף א ישוב גיט מען אייך! — (זיך אומקוקנדיג) וואָס איז היינט?

חנה (וואָס האָט פון אים קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט, כאַפּט זיך אַרויס): דינסטאָג.

גבריאל (שטרייפט זי מיט א קורצן בליק): היינט ווערט נישט גערעכנט; איז: מיטוואָך, דאָנערשטאָג, פרייטאָג... נו (ווענדעט זיך צו טריינען) זונטאָג אין דער פרי קומט מען צו אייך נאָך תשובה—

ערשטער אַרבעטער (כאַפּט אָן גבריאלן ביי דער האַנט):
אָבער מיין קינד...

גבריאל (זייער ווייך): כ'האָב אויך א ווייב- און-קינד, חבר!
(צו די אַרבעטער) קומט!

טריינע (צו זיך געקומען): אָבער ווי האָט מען עס קיין פונק רחמנות נישט!

גבריאל (זיך אָפּשטעלנדיג האַרט): אין רחמים בדין... ס'א מלחמה מאַדאַם! דער פּראָלעטאַריאַט מיט'ן קאַפּיטאַל! קומט חברים!

טריינע (פאַרשטעלנדיג דעם וועג): אָבער גערענקט אָן גאָט...

צווייטער אַרבעטער (אָן א זייט): כאַ-כאַ-כאַ, פון גאָט רעדט זי גאָר...

טריינע: אָבער וואָס זאָלן מ י ר טאָן?
לייזער: קענסט נייען? ניי אונז אויף טאַרבעס...

טריינע (צו לייזערין): משוגע? (צו גבריאל) אָבער מיר זיי־נען דאָך אויך לעבעדיגע מענטשן... מיר דאַרפן דאָך אויך לעבן?!

גבריאל: אויף פרעמדע חשבונות טאָר מען ניט לעבן... אי־בעריגע זייט איר! (צו די אַרבעטער) מאַרש!

(אַרבעטער אָפּ; דער ערשטער צעגערנד; יוסל מיט אן אַראָפּ־געלאָזטן קאָפּ).

לייזער (פאַלט אויפן בענקל; פויזע; וויינענדיג): געהערט, טריינע? איבעריגע מענטשן זיינען מיר!

(פאָרהאַנג)

די סצענע. פון ערשטן אַקט. אינגאַנצן איין ניי־מאַשין.
ווייניג סחורה. א ווינטער טאָג.

טריינע (אַרבעט אַליין ביי דער ניי־מאַשין, עס גייט איר שווער צו, זיפצנדיג, אומבאַוואוסט): אַמאָל איז געווען א מלך... (כאַפּט זיך) משוגע געוואָרן... (זי וואַרעמט זיך די הענט איינע אין דער צווייטער).

(גלאָק).

די שפּייז־קרעמערין (אַריינקומענדיג, פינצטערלעך): גוט מאָרגן...

טריינע (אומרואיג): גוט מאָרגן, גוט יאָר—זעצט אייך...

די שפּייז־קרעמערין: שטייענדיג קען איך אויך אָפּנעמען א חוב.

טריינע (אָפּגעפּאַלן): כ׳האָב נישט... (שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אויף די הענט).

די שפּייז־קרעמערין: די אוירינגלעך באַהאַלט איר?—

טריינע (לאָזט אַראָפּ די הענט): די אויערן האָב איך מיר געוואַרעמט... ס׳איז קאַלט...

די שפּייז־קרעמערין: איר האָט מיר נישט וואָס פּאַראיבל צו האָבן...

טריינע: חס ושלום, פאַרקערט...

די שפּייז־קרעמערין: נו, א גוטן טאָג... איר דאַרפט עפּעס? — — כ׳וועל אייך שיקן! וואָס מאַכן אייערע פּיס?...

טריינע (פאַרשטעלט זיך טיפּנים): נו, נו, גאָט איז א פאָטער.

(גלאָק).

טריינע (ווישט זיך ראַש די טרערן אויס; נעמט זיך האַסטיג צו דער אַרבעט).

לייזער (קומט אַריין; זעצט זיך מיד).

טריינע: דעם גלאָק וואָלט מען באַדאַרפט אַראָפּנעמען — —

לייזער: חברה־לייט דרייען זיך ארום... הײַנט, טאָמער קומט אימיצער אַרבעטן... און אויגן האָט עס — — —

טריינע: אויסגעהונגערטע — — זיי איז נישט בעסער — —

לייזער (אויפגערעגט): האָב נאָך רחמנות! אַראָפּגעוואָרפן דעם עול פון גאָט, פון מלכות—מאַכן חרוב א וועלט—

טריינע: גבריאל איז דאָ געווען — —

לייזער (דערשראָקן): וואָס האָט ער געוואָלט? — —

טריינע: כ'ווייס נישט... גערעדט... איבערגעבעטן... ר'האָט רחמנות. נאָר מען מ ו ז זאָגט ער, אַלץ מוז מען אַנדערש מאַכן, אַלע מוזן זיין זאַט —

לייזער: זיי, זיי ווילן א י ב ע ר מ א כ ן, — עם הארצים, שקצים —

טריינע: געפרעגט אויף חנה'ן...

לייזער: ער? — —

טריינע: ס'איז אויף איר א רחמנות, זאָגט ער...

(נאָכטראַכטנדיגע פויזע).

לייזער: געווען אויף דער אסיפה — —

טריינע (אומרואיג): וועגן לאַקאַוט?

לייזער: דער ראש וראשון—עוזר'ל — —

טריינע: אונזער געוועזענער שותף?

לייזער: דער גנב! —

טריינע: בדלות האָט ער אונז געשטעלט...

לייזער: נאָך אין טיר, גיט ער מיך א מעסט אָפּ פון קאָפּ ביז די פיס... א בעטלער צו מיר אין שטוב אריינגעקומען, הײַנט געפעלט'ם נישט מיין „הולך"...

טריינע (נאָך לאַנגן אָפּוואַרטן): נו?—

לייזער: „צי כ'האָב 100 רובל איינצולייגן"—אוועקגעגאַנגען...

טריינע (נאָך פויזע): גלייכער — —

(פויזע. לייזער באַטראַכט זי פאַררעכטיגט).

טריינע: ווייסט וואָס,—ס'אפילו נישט גלייך... נאָר אז מ'מוז...

לייזער: וואָס?
טריינע: פּאַרזעצן חנה׳ס פּאַליסע...
לייזער: שוין צען חדשים נישט געצאָלט... אַפּגעפאַלן...

(פּויזע).

טריינע: די שפּייז־קרעמערין איז דאָ געווען...
לייזער: כ׳האָב זי געטראָפן אין פאָדערהויז... יאָ, כ׳האָב גאָר פאַרגעסן... א העזה! כ׳זאָל מיט איר צוריקגיין אין קרעמל אריין, וועט זי מיר מיטגעבן א זעקעלע מעל—(גערייצט) קראַנק אָפּצוטראָגן! ?—צייטן!

(פּיינלעכע פּויזע)

טריינע: מען וועט מוזן פאַרדינגען די צווייטע שטוב — — יוסל וויל זי נעמען—
לייזער: משוגע ביזטו?

(גלאָק).

טריינע: חנה׳ס קלונג—געגאַנגען נאָך דער ניי־מאַשין.
(הערן זיך איין. חנה קומט אַריין אָן עפּעס)
לייזער: וואו איז די מאַשין? —
חנה: געטראָפן זיך מיט יוסל׳ען — — (טראַציג) יוסל וויל נישט, כ׳זאָל אַרבעטן... א שאָד מיינע פינגער, זאָגט ער... הענטלעך ווי א בת מלכה, זאָגט ער...
לייזער: חנה!
חנה: טאָמער וואָלסטו שוין, טאַטע, אָוועקגעלייגט דיין פּוס־טען יחוס? — — (צו דער מוטער) ער וועט, זאָגט ער, אַרבעטן פאַר זיך, פאַר מיר, פאַר אייך—ער קומט באַלד!
(לייזער אָטעמט שווער פאַר אומקרעפטיגן צאָרן).
טריינע: מען וועט׳ס דען לאָזן?
חנה: ר׳האָט א פּאָרטעל, זאָגט ער —
לייזער: נישט ביי מיר! נישט ביי מיר!
חנה: גיי איך אַוועק פון דער היים!

טריינע: לייזער!

לייזער: א וועלט! אַן אַן עול פון גאָט, פון מלכות—פון טאַטע־מאַמע—האַ! אפשר וועט זיך די וועלט אליין פירן... כ׳וויים? (וואַקלט זיך אין צווייטן צימער אַריין).

טריינע (צו חנה׳ן): קינד, נישט מיט אַמאָל!

חנה: אַז די געדולד פּלאַצט — —

(טריינע אַרבעט).

חנה (גייט איבער דער שטוב, ברומענדיג):

אַמאָל איז געווען...
האָט ער געהאַט א מלכה—

האָט די מלכה נישט געהאַט וואָס צו עסן, האָט ער איר א ציאַסטע געקויפט — (נעמט אַרויס א ציאַסטע, וויל איינבייסן) מאַמע, ווילסט א שטיקל?...

טריינע: ניין, טאָכטער... עס געזונטערהייט... מיין מאָגן פאַרדייעט נישט אזוינס—(אַרבעט שנעלער).

חנה (נאָכ׳ן אויפעסן): ביזט שוין לאַנג נישט געווען ביים דאָקטאָר, מאַמע? — —

(גלאָק. לייזער באַווייזט זיך אויף דער שוועל, ציט זיך ראָש און אומבאַמערקט צוריק, דערזעענדיג יוסליען).

יוסל (אַריינקומענדיג): גוט מאָרגן, טריינע—

טריינע: גוט יאָר...

(חנה ווינקט אים צו מוט).

יוסל: איז דאָס פאַר א י י ד, טריינע? פאַר אייער ג ע ז ו נ ט?—

טריינע: ו ו אָ ס זאָל מען טאָן... ל י י ז ע ר ׳ן זעצן צו דער אַרבעט?

(פויזע).

יוסל: חנה זאָגט, איר ווילט פאַרדינגען די שטוב׳ן—

טריינע: מען וועט מוזן—

יוסל: גיט זי מ י ר —

(טריינע ווייזט שטום מיט דער האַנט צו דער שטוב וואו דער מאַן איז) — —

חנה: זע מאַמע, ס'זאָל זיין אן עק... גענוג געהונגערט... אז יוסל זאָגט, אז ער וועט קענען אַרבעטן... אז ר'האָט א פּאַרטעל...

טריינע (זיפצט אָפּ): כ'וועל איבעררעדן!

(גייט אין צווייטן צימער אַריין).

יוסל: חנה'לע...

חנה: וואָס?

יוסל (זעצט זיך צו צו איר): ס'האַרץ זאָגט מיר ס'וועט גוט זיין... ס'מוז גוט זיין... דו וועסט ביי מיר די האַנט אין קאַלט וואַסער אריין נישט טאָן... ווי אן אייזל וועל איך אַרבעטן... וועלן מיר צוזאַמען עסן... נאָך'ן עסן לאַנג, לאַנג צוזאַמען זיצן... האַלטן זיך ביי די הענט... אַזוי—(טוט עס) ווייטער קאַלטע הענט?...

חנה (הויבט אויף צו אים די אויגן): כ'ווייס?... (מיט טרערן) איך האָב דאָך דיר געזאָגט כ'קען נישט...

יוסל: נו... נו... ס'וועט גוט זיין! וועסט זען... וועסט מיך שוין ליב האָבן! וועסט! איך וועל דיר זיין א ז ו י געטריי... אין דער פרי... פאַרטאָג נאָך... וועל איך אויפשטיין... שטיל, אויף די נעגל, כ'זאָל מיין חנה'לע נישט וועקן... כ'וועל איר אָפּפּוצן די שיך, די קליידער, מאַכן טיי, ברייגגען געבעקס—ציאַסטעס... דערנאָך — אז אַלץ וועט זיין פאַרטיג, וועל איך צוגיין אויף די נעגל צום בעט — און... (וויל זי קושן, חנה בויגט זיך אָפּ).

טריינע (באַווייזט זיך אויף דער שוועל. גלייך זי האָט גאָר נישט באַמערקט; פינצטער): קענסט'ך אריינציען!

יוסל (שטאַמלט דערפרייט): און... און...

טריינע: מיט דער צייט... דערוויל זאָגט ער, אז אַן גאָט אין אַן א מלכות, איז אַן א טאַטן — —

חנה: מאַלע וואָס ער רעדט!

(טריינע זעצט זיך צו דער מאַשין).

יוסל: נו, זאָגט מיר מזל טוב, טריינע...

טריינע (נאָך פויזע): זאָל אייך זיין מיט מזל...

יוסל: און דו, חנה? מזל־טוב אונז, וואָס? — — ווי דאָס שמייכלט... וואָס פּאַר א פלעמלעך אין די אויגאָנים! הער! מזל־טוב! מזל־טוב אונז, קום, כלה, טאַנצן (ציט זי אין מיט שטוב אַריין—וויל זי דוקא נעמען טאַנצן).

לייזער (קומט אַריין): טאַנצט, טאַנצט! אויף א הפקר וועלט טאַנצט מען; יאָ צייט, נישט צייט — —

יוסל (אָפּלאָזנדיג חנהין): ר' לייזער!

טריינע: לייזער!

חנה: דער טאַטע וויל פריער אודאי תנאים—(לאַכט—דאָס לאַכן בלייבט אָן אָפּקלאַנג).

יוסל (ערנסט): נו, נישט קיין צייט צו פאַרלירן... מחותנת'טע אוועק! דאָס איז מיין אָרט!

טריינע (אויפשטייענדיג): מען וועט דיך דען לאָזן?

יוסל: ווי הייסט, כ'בין דאָך אן איידעם! כ'ארבעט דאָך אייף מיר... (אַרבעט א ווײלע). זאָגט נאָר יאָ ר' לייזער! זאָגט—יאָ—איך וויל אייער ברכה...

לייזער: זאָל זיין יאָ!

(יוסל אַרבעט ראַשער).

טריינע: געבענטשטע הענט!

יוסל: ר' לייזער, שבת בשבת וועל איך גיין מיט אייך אין שולעכל, לערנען תורה!

חנה: אָדער—מיט מיר שפּאַצירן.

(גלאָק).

גבריאל (קורץ געקליידט, אַריינפאַלנדיג מיט א ברויניג): סטרייק־ברעכער!

(ראַש פאַרהאַנג).

(עס הערט זיך א שאָס).

(די זעלבע וואַרשטאַט־שטוב. נאָך אָפּגעקומענער. אויפ׳ן אָרט פון א ניי־מאַשין—א זאָקן־מאַשין א קינד אין וויגל).

(חנה אַרבעט ביי דער מאַשין; יוסל ליגט אין בעט מיט א באַנדאַזשירטן פוס).

לייזער (וואָס האָט אָפּגעדאַוונט, לייגט צוזאַמען טלית ותפילין, פרעגנדיג חנהין מיט׳ן בליק, צי זי האָט נישט עפּעס אין מויל אַריין צו נעמען—נישט באַקומענדיג קיין ענטפער, רעזיגנירט): כ׳וועל גיין צו דער מאַמע׳ן אין שפּיטאָל אריין!

חנה: אדרבא...

לייזער (נאָך א פּויזע): האָסט גאָר נישט איבערצוביסן?

חנה: דערווייל ניש׳... כ׳וועל ענדיגן... אַזוי געגן פאַר־נאַכט... דאָס צוועלפטע טוץ... וועל׳ך אפשר קריגן געלט... ברענג ד ו עפּעס... פון גאַס!...

לייזער: פון גאַס?

חנה: כ׳ווייס?... באָרג... בעטל אוים... גנב׳ע... אַז ער ליגט איבער אַנאַנד!...

לייזער (אָפּ, צוזאַמענגעשרומפּן).

חנה: ע—הע! אמת יוסל?! „כ׳וועל דיך נישט לאָזן אַר־בעטן... נישט פאַר דיינע הענטלעך", ציו־ציו־ציו — יעדעס פינ־גערל... פריצישע פינגערלעך... פריצישע הענטעלעך... און נישט איינגעבויגן זאָלסטו זיצן... איך וועל אַרבעטן... בת מלכה... וועסט זיין מיין מלכה... ווי אַן אייזל וועל איך אַרבעטן... פון אַלעם גוטן וועל איך דיר אַהיים ברייננען.—

יוסל (פּינצטער): ס׳קינד וויינט...

חנה: אויף ד י ר וויינט עס... כ׳האָב אים דען וואָס צו געבן!

יוסל: רוק צו ס׳וויגל צו מיר!

חנה (בויגט זיך מיט דער ברוסט איבער׳ן וויגל) צאַפּ, צאַפּ, אַז ס׳איז נישטאָ! (לויפט צו צו דעם שראַנק, געפינט א שטיקל

ברויט, צעקייט עס, לייגט עס אַריין אין א שמאַטקעלע, שטופּט דעם קינד אין מויל אַריין) נאַג, נאַג, בן מלך! א מחיה! א מחיה!— (צו יוסליען) נאַ, אז דו ווילסט! (רוקט אים צו די וויג. גייט צוריק צו דער אַרבעט).

יוסל (רירנדיג דאָס וויגל, זינגט זייער טרויעריג):

אונטער יאַנקעלע'ס וויגעלע,
שטייט א גילדן ציגעלע;—
ס'ציגעלע איז געפאָרן האנדלען
ראָזינקעס מיט מאַנדלען,
ראָזינקעס מיט פייגן...

(זאַקן־אַרבעטערינס קומען האַסטיג אַריין).

ערשטע: גבריאל האָט אונז געהייסן אהער גיין... ער וועט קומען מיט עפּעס נייעס...

יוסל: מיין מלאך המות — צו מיר אין שטוב אריין!!

ערשטע: ער האָט געטאָן זיין שליחות! צ. ק.!

צווייטע: און ר'האָט אייך גענוג געשאַנעוועט; געקאָנט— אין הארץ אריין!

דריטע: אודאי, ווי דען!

יוסל (ביטער): כ'בין דאָך שוין חתן — שותף געוואָרן—

פערטע: געדאַרפט פריער אָנזאָגן!

ערשטע: נעמען דערלויבעניש...

(סיקינד צעוויינט זיך; אַרבעטערינס לויפן צו צום וויגל).

ערשטע: אוי, אזא שיין קינד!

צווייטע: א גאָלדן קינד—נאָר אזוי בלייך...

דריטע: ווי עס ציט מיט די ליפּעלעך!!...

ערשטע: ווי די בעקעלעך בלאָזן זיך אָן און פאַלן אָפּ... (צו חנה'ן) איר זויגט עס נישט?

חנה (אַרבעטנדיג): כ'האָב נישט...

ערשטע: איר האָט נישט קיין פלעשעלע?

חנה: נישטאָ קיין מילך —

די אַרבעטערינס (קוקן זיך איבער, וואַרפן צוזאַמען א פּאָר גראָשן; צו חנה'ן): ס'וועט אייך נישט פארדריסן?

חנה: דער טאַטע איז אַרויסגעגאַנגען בעטלען... אפשר גנבה'נען...

(ערשטע אַפּ מיטין געלט).

צווייטע: אַמאָל אַזאַ עושר געווען...
דריטע: און אַ בעל־צדקה..
פערטע: נו, נו, צדקה, אַ פלאַסטער אויף אַ הילצערנעם פוס...

(פויזע).

צווייטע: ר'האָט אונז באַשטעלט אויף 11, אַצינד איז 3 אַזייגער... מיר האָבן געמיינט, אַז מיר האָבן זיך פאַרשפּעטיגט— (צו חנה'ן) נישט געווען דאָ גבריאל?

חנה (אַרבעטנדיג): ניין...

גבריאל (קומט אַריין): גוט מאָרגן... גוט מאָרגן, יוסל!— ענטפערסט נישט? איז נישט! איך בין דיר קיין שונא נישט... גוט מאָרגן, חנה... (צום עולם) זייט נישט בייז, וואָס כ'האָב מיך פאַרשפּעטיגט (מיט גאַלגען־הומאָר) דער רב האָט מיך פאַרהאַלטן—

אַרבעטערין: דער רב?
גבריאל: מיט צוויי דיינים.
אַרבעטערין: רב—דיינים?
גבריאל: און אַ סופר!
אַלע: אַ סופר?
גבריאל: כ'האָב גע'גט ס'ווייב—
חנה (שפּרינגט אויף): וואָס?
אַרבעטערין: גע'גט?
חנה (גייט לאַנגזאַם נעענטער צו).

גבריאל: אייגנטלעך האָט זי מ י ך גע'גט. זייט כ'האָב מיך איבערגעקליידט האָט זי אויף מיר אַן אומ'חן געוואָרפן... האָט זיך אָנגעהויבן אַ לעבן!... אַצינד, אָדער איך—זאָגט זי—אָדער צ. ק.... וועסט פאַדפאַלן ווערן, זאָגט זי, ערגעץ אין אַ קאַזעמאַט, אויף קאַטאָרגע. קיין עגונה בלייבן וויל זי נישט!...

חנה: זענט איר פריי?

ערשטע: און די קינדער?

גבריאל: האָב איך געזאָלט נעמען נאָכ'ן גט. כ'קום אהיים— כ'האָב מיך פאַרשפּעטיגט, געמוזט אַריינגיין אין צ. ק.—א לײדיגע שטוב... ז'האָט אַרויסגע'גנב'עט די קינדער... אמת, מיט די עטלעכע, אומשטיינס געזאָגט, כּלים... (פּויזע). גלייכער! — ז'האָט עלטערן בורזשויעס... בייטל־מאַכערס... זאָלן זיי שפּייזן!

ערשטע: עס טוט דיר גאָר נישט וויי?... נישט באַנג?

(חנה הויבט די אויגן אויף, וואַרט אומרואיג אויף ענטפער).

גבריאל: כ'וויים? ווער האָט צייט דערצו?—מלחמה (באַמערקט חנה'ס אויגן) דאַכט זיך—ניין!—נו, עולם, אַצינד צו דער זאַך...

(אַרבעטערינס רינגלען אים אַרום).

גבריאל: איר אַלע—סטרייקט!

(איינדרוק: נישט ווילנדיג טרעטן אַלע עטוואָס צוריק).

אַלע: ווי הייסט?

גבריאל: נישט מער אַרבעטן אויפ'ן שטיק! נישט אָפּרעכענען קיין פּחת! פרויען־אַרבעט ווערט באַצאָלט גלייך מיט מענער־אַרבעט!—

אַלע: בראַוואָ! בראַוואָ! הורא!

גבריאל: אַזוי הייסט צ. ק.!

אַלע: עס זאָל געשען!

גבריאל: און אַצינד, שוועסטער, פּראָלעטאַריאַט־שוועסטער, אין גאַס אַריין! עס וועט זיין א דעמאָנסטראַציע! א גראַנדיעזע דעמאָנסטראַציע... אַלע פּאַרטייען מיט די פאָנען איבער די גאַסן! זאָלן די בורזשויען זען און ציטערן! די מחנה זאָלן זיי זען; די מחנה וואָס גייט אויף זיי! אויף זייער וועלט, אויף זייער שענדלעכער, פאַרזינדיגטער, פאַרבלוטיגטער וועלט!

יוסל: גייט... גייט... קאָזאַקן וועלן אייך אַריינשמייסן שכּל אין די לײבער אַריין... מיט די בלייערלעך...

גבריאל: סטרייק־ברעכער! (צו די אַרבעטערינס) ווער ס'האָט מורא פאַר'ן טויט—וועמען ס'לעבן איז טייערער פאַר'ן פּראָלע־

טאַרישן זיג, ווער עס וויל לעבן בלייבן אין שמאך, אין אונטער־דריקונג, ווער עס וויל לעבן, ווי א וואָרעם אין מיסט, נאָגענדיג ביינער, וואָס בורזשויעס וואַרפן צו — —

אַרבעטערינס: מיר גייען! מיר גייען!

יוסל (דערמאָנט זיך): יאָ... און א פאָן...

חנה: וואַרט! (כאַפנדיג דעם מאַניס שטאָק) ער וועט סיי־ווי־סיי וויגן ס'קינד! (רייסט אים אַראָפּ די רויטע שאַל פון די פיס) אויפ'ן וועג צובינדן...

(אַלע אויסער יוסליען אָפּ).

יוסל: אמאָל איז געווען א מלך,
האָט ער געהאַט א מלכה—
האָבן זיי געהאַט א וויינגאָרטן,
האָט געוואָקסן דאָרט א רויז — —

(צעוויינט זיך. פאָרהאַנג).

וואָס אין פידעלע שטעקט

טעאַטער־שטיק

פערזאָנען:

יואל — 50-45 יאָר. א פאַרבענקטע, אייביג זוכנדיגע פערזאָן. טרינקט. פירט אין א מיטל-פוילישער שטאָט אן אָרקעסטער, אין וועלכן עס שפּילן:

שמאי, לוי — צווילינג-ברידער

שמעון —

מאיר, יונה — צווילינגס-ברידער

חיים — דער מוזיניק.

(יואל'ס זעקס זין, פון אַלע איז חיים דער ענלעכסטער צו אים)

מירל — זייער מוטער, יואל'ס ווייב, געעלטערט, מער פון ליידן אַלס פון יאָרן. צייכן, איבערהויפּט אין די אויגן, פון אַן אַמאָליגער גרויסער שיינקייט.

בדחן — א פאַטאַליסטיש-מיזאַנטראָפיש געשטימטע פיגור.

לאה — זיין טאָכטער.

די שוואַרצע פּעשע — געקומען פון א גרעסערער שטאָט אַהער צו גאַסט; גרויסשטעטיש געקליידט. אויסערליך — שטאָלץ, נישט צולאָזנדיג. אינערליך שטימונגס-מענטש; עטוואָס סאָמנאַבול. פון א יאָר עטלעכע און צוואַנציג.

גרינצווייג — אַן אַלטער בחור. רייך, אָבער געשמאַקלאָז געקליידט. קייט און זייגער, רינגען, בריליאַנטענע ספּינקעס א. ד. ג.

דיין, שמש, חזן, משוררים, חתונה-געסט, צווישן זיי עזריאל, סאַרווער, שכנה און אַנדערע.

ערשטער אַקט

די סצענע:

אין הינטערגרונט—אַן אַלט־געבויט איינשטאָקיג הויז מיט א גראַמען, אָפּענעם גאַניק אויף טרעפּלעך, וואָס פירט אין א קאָרידאָר מיט טירן: רעכטס — צו דער וואוינונג, לינקס — צו דער קיך. דער הויף פאַר'ן הויז, וואָס פאַרנעמט די רעשט סצענע איז אַמאָל א גערטל געווען, פאַראַן נאָך צעוואָרפענע שטאַמען פון ביימער, וואָס מען האָט אויף האָלץ פאַרנוצט, צייכן פון קלאָמבען; ערטערווייז — נישט אין גאַנצן אויסגעטראָטן גראָז. צופעליג זיינען גאַנץ געבליבן פון איין זייט הויף—אַן אָפּגעשטאָרבענער הוילער דעמב, מיט צעלייגטע טרוקענע צווייגן. פון דער אַנדערער זייט—עטלעכע צוזאַמענשטייענדיגע צו יונגע ביימלעך אויף האָלץ. 'אין מיט הויף—א פּלומפּ.

לינקס זיינען הויז און הויף אָפּגעטיילט דורך א שטאַכעטן־צוים פון א שמאָל און א שטיל אונטער־געסל.

אויפ'ן גאַניק—פון געוויינלעך ווייס האָלץ: טיש, שטולן און א באַנק־בעט. אויף דער וואַנט: רעכטס—אַן אַלטער צעבראָכענער שפּיגל; לינקס, אין ווינקל—א דעמאָלירטער ביוסט פון א קאָמפּאָזיטאָר.

אין הויף: אין שאָטן פון די ביימלעך—א מוזיק־שטענדער, צוקאָפּנס א גראַז־באַנק. אויף די ביימלעך, ווי אויפ'ן אַלטן בוים—אויסגעשניצטע איניציאַלן פון נעמען.

דער ערשטער אַקט שפּילט זיך זומער, דער צווייטער—ווינטער, דער דריטער—ענדע הערבסט.

פאַרהאַנג.

א הייסער פאַרמיטאָג. אין געסל גייט ווער זעלטן דורך.

דורך דעם אָפענעם קיך־פענצטער זעט מען, ווי מירל פּאָרעט זיך ביים פייער אויפ'ן קוימען, ברויט מילך, וואַשט גלעזער א. ד. גל.

די מענער זיינען, קאָנטיג, זייער שפּעט געקומען פון א חתונה: די פענצטער פון דער וואוינונג זיינען פון אינעווייניג נאָך פאַרלאָדנט. מען שלאָפט נאָך דאָרט. **שמאי, שמעון, מאיר** און **יונה** שלאָפן אין דרויסן. **שמאי**—אויפ'ן גאניק אין באַנק־בעט; **שמעון**—אויף דער גראָז־באַנק. **מאיר** און **יונה** — אונטער'ן אַלטן בוים. זיי האָבן זיך אַרויסגעבראַנגט קישן און געוואָרפן זיך אויף די ערטער אין די קליידער, קוים אַראָפּגעוואָרפן דאָס שוכוואַרג און די האַרטע, הורכגעווייקטע וועש, וואָס וואַלגערן זיך, גלייך מיט די מוזיק־אינסטרומענטן, ביי די געלעגער.

(בדחן קומט אָן פון געסל צום הויף צו).

מירל:

(האָט אויסגעווישט דאָס לעצטע גלאָז, געשטעלט אויף א טאַץ, גייט צו צום פענצטער; קוקט, צי די זין שלאָפן נאָך).

— נעבעך... אהיים געקומען, — גרויסער טאָג געווען... מ'האָט שוין פרישע בייגל געטראָגן...

(וויל זיך צוריקציען, באַמערקט דעם בדחן, וואָס קומט פון געסל, שטעלט זיך אָפּ ביי די שטאַכעטן, נעמט פון טאַש אַרויס א פלאַש און טרינקט אָפּ).

— שלענדערט זיך אַרום... א זופּ און א זיפץ... א זיפץ און א זופּ... און רעדט דעם אַלטן נישט א וואָרט... „וואָס באַשערט איז באַשערט".

בדחן:

(האָט צוריק באַהאַלטן די פלאַש, קומענדיג אין מיט הויף אַריין: מיט׳ן טאָן פון שול־קלאַפּן):

— שטייט אויף, אידעלעך, כשר׳ע, פרומע אידעלעך — לעבודת — —

מירל:

— שטילער, וועסט וועקן דעם אַלטן!

בדחן:

—ר׳אי׳דען געשלאָפן?

(מירל ראַש אָפּ).

שמאי:

(שוין אויפגעזעצט, מיט א בליק צום הויז).

— דאָרט מאַכט מען דען אן אויג צו? — דער אַלטער וואַרפט זיך, ווי א שלאַנג אין בעט... די אַלטע — גראָבט ס׳פּנים אין קישן אריין און שלאָכצט — — וואָס מאַכט לאה?

בדחן:

(זעצט זיך אויף א שטאַם פון א בוים, פינצטער).

— אזוי...

מאיר:

— וואַקלט זיך אַרום, ווי א שאָטן...

יונה:

— די נשמה,—זאָגט זי—איז איר איינגעהילט אין א נעפּל.

שמעון:

— זיינע רייד... אַלע רעדן מיט זיין לשון... אַלע יאָר אן אַנדערע...

שמאי:

— אָבער א יונג מיט ביינער, דער אַלטער! טרינקט אויס. דאָס קעלישיקל—באַץ!

שמעון:

— און וואָס זאָגט איער לאה אצינד?

בדחן:

— הערסט דאָך! א קעלישעק... א קלונג געטאָן,—שטיל געוואָרן...

לוי:

(אַרויסקומענדיג צום שפּיגל זיך גאָלן):

— דער אַלטער פארבט זיך שוין די האָר...

שמאי:

— וויל נישט אַלט ווערן.

בדחן:

— מען מוז!

שמאי:

— אז די אַלטע פארשליסט די פלאַש באַפאַלט אים א בענקעניש, און ער ווערט — פארפאַלן... קומט ער צוריק גרוי, ווי א טויב, איינגעשרומפּען, ווי אן אַלטע ציטרין.

מאיר:

— אָבער מיט אויגן קלאָרע...

יונה:

— א נשמה א נייע...

לוי:

— און א נייע נשמה—דארף עפּעס נייעס!

מירל:

(אַרויסקומענדיג מיט הייסע מילך).

— קינדער, דאָס איז אייער ברכה, אין דער פרי?
(איבערוועלטיגט זיך. צעגיסט די מילך. צום שדכן, קאַלט):
— טרינקען א גלאָז מילך?
(אָפּ, נישט אָפּוואַרטנדיג קיין ענטפער).

בדחן:

(מער צו זיך):
— פאַר גסיסה, אפשר...

לוי:

(אויף דער מוטער):
— וואָס פאַר אן אויערן דאָס האָט!
(הויבט אָן פייכט א פאַרבענקטן מאָטיוו, אַנדערע נעמען מילך, צע־גייען זיך איבערין הויף מיט די גלעזער).

שמאי:

— דעם אַלטנ'ס נעכטיג הארץ־רייסעניש...
(טאָן־ענדערונג).
— כ'בינ'ם אַריין מיט'ן באַס, האָט ער אויפגעשטעלט א פּאָר אויגן!

בדחן:

— ביזט אַריין, ווי א שכור מיט דער פויסט אין שפּיגל...

שמאי:

(פאַרעטפּערט זיך)
— דער עולם איז נישט צופרידן געווען.—געפרעגט: א חתונה צי א הספד...

בדחן:

— וואַרף פּערל פאַר—חזירים...

חיים:

(פּאַלט אַרויס פון שטוב עמפּערט, מיט א פידל אין דער האַנט).

— דאָס איז צום פייפן, דאָס?

מאיר:

— ער וועט פייפן „כל נדרי" אויך...

יונה:

— וידוי אויך...

בדחן:

— וואָס עס וועט אים זיין באַשערט...

חיים:

(שפּילט ביי דער גראָז־באַנק דעם זעלבן מאָטיוו. מירל באַווייזט זיך אין פענצטער. דאָס געסל ווערט רידעווודיגער. מאַנכע שטעלן זיך אָפּ ביי די שטאַכעטן).

בדחן:

— שנייד זיך א טאַטע!

מירל:

— זאָל גאָט היטן!...

(ציט זיך עטוואָס צוריק).

שמעון:

— אָבער, ווי ר'האָט עס געשפּילט דער אַלטער!... לויט־שכור געוועז...

שמאי:

— די פידל האָט'ם אין דער האַנט געציטערט...

לוי:

— די צונג אין מויל געדרייט... מיט'ן פיסל צוגעקלאַפּט —

(נאָכמאַכנדיג)

— שבת... שבת...

שמעון:

— און פּלוצלונג,—מיינער איז שוין אויף י ע נ ע ר וועלט

מאיר:

— פּערל האָבן זיך געשיט...

יונה:

— א זילבערנע שוים געצויגן... א בלומען־קראַנץ געפלאָכטן.

שמאי:

— בא, אַז זי באַווייזט זיך!

מירל:

(אַרויספאַלנדיג פון קאָרידאָר)

— ווער?

(די זין צעגייען זיך. זי קוקט זיך פאַרשנדיג אום. — אָפּהענדיג).

— שוין ווייטער עפּעס נייעס!

(אומרואיגע פויזע. מען ווינקט זיך איבער).

(אין געסל באַווייזט זיך די שוואַרצע פעשע. זי גייט פאַרביי שטאָלץ, הערט זיך איין, מיט א קוים אונטערגעדריקטן שמייכל, צו דער מו־זיק, וואַרפט אין פאַרבייגיין פאַריגנביעטע בליקן צו יואליס פענצ־טער. אומגעהויערער איינדרוק אויף יואלים זין, מירל קען פון איר קיין אויג נישט אָפּרייסן)

בדחן:

— אָט, דער נ י י ע ר יצר הרע!

לוי:

— א שטיק מאַרמאָר!

מאיר:

—א מלכה!

יונה:

— א בת מלכה...

שמאי:

— א מלכה שבא! זי כשופ'ט!

מאיר:

— ווארפט א בליק, מיט רענדלעך באשיט...

יונה:

— א שמייכל — מיט ליכט באגאסן...

מירל:

(וואס האט אלץ, געהערט מער מיט הארץ, ווי מיט די אויערן, צו חיים'ן ווי פון בליץ געטראפן).

— שפיל נישט!

(חיים הערט אויף. פויזע. פארבייגייער אפ, די שווארצע פעשע, גיט א ציטער. איבערוועלטיגט זיך דאך ראש, און גייט לאנגזאם פארביי, קוקנדיג אויף מירל מיט גניבהישע אויגן)

— א בעטלערין איז זי! אן ארימע, די ארימסטע בעטלערין! פון זיין ליבן נאמען האט זי א מתנה — שיינקייט באקומען... אבער פארגעסן האט ער איר צו געבן — א הארץ... א געפרוי־רענע נשמה האט ער איר געגעבן... א שטיק מארמאר שלענדערט זי זיך ארום אויף דער וועלט... זוכט ליכט, זוכט ווארעמקייט... און וואו זי טרעפט א מענטש מיט א ליכטיגערער נשמה, מיט א ווארימער הארץ, שטעלט זי זיך אפ, גלאצט אויס די אויגן, שטעלט אויס די האנט און בעטלט און סקאמלעט: א פונק! א פונק!...

יואל:

(אַרויסקומענדיג פון שטוב):

— מירל!

מירל:

(פאַלט קראַמפּהאַפּט אויף א שטול, פאַרבאָרגנדיג דאָס פּנים אין די הענט)

— ער וועט עס מיר נישט מוחל זיין, קיינמאָל נישט מוחל זיין!

(יואל קעמפט מיט זיך . . . די שוואַרצע פּעשע פאַרשווינדט. יואל גייט צו צו מירליען, גלעט זי באַרעמהערציג־מיטליידנ־דיג איבערין קאָפּ. מירל שפּרינגט אָבער ווי עלעקטריזירט פון אונטער זיינע הענט, שטעלט זיך אָפּ ביין א וואַנט, צי־טערט . . . דערנאָך צו יואלין, וואָס קוקט אויף איר אַלץ אין איינעם שולדיג און בעטנדיג, שוואַך מיט ראַש־שטייגנדער (אויפרעגונג)

— וואָס קוקסטו אויף מיר — וואָס זוכסטו ביי מיר? — וואָס? מיין געזונט? מיין שיינקייט?

(נאַכמאַכנדיג זיינע אַמאָליגע רייד):

— מיינע בעקעלעך—די רויטע? די ליפּעלעך—די קרעלענע? די אויגן די גרויסע, די שטראַלנדיגע? נישטאָ! אוועקגעגעבן —

(שטרייכנדיג מיטן בליק ווידער יואלין און די זין).

— דיר—זיי!

(יואל מאַכט אַוועק מיט דער האַנט. לאָזט זיך אַראָפּ פון גאַניק)

(מיט שרעק)

— וואוהין גייסטו?

יואל:

(זיך איבערדרייענדיג, אָפּבעטנדיג)

— כ׳מוז... מיך שטיקט דאָ, מיך ווארגט דאָ.

מירל:

(קורץ און האַסטיג באַפעלנדיג):

— ווארט!

(יואל בלייבט שטיין. זי לויפט אַריין אין שטוב. קומט ראַש אַרויס מיט א פלאַש בראָנפן, שפּילט אים אונטערגן).

— נאַ!—טרינק בעסער...

(יואל וואַקלט זיך).

(פאָרהאַנג)

צווייטער אַקט

די סצענע:

א האָכצייט־רוים.
טירן: רעכטס—צום שפייז־זאַל, לינקס—צום פּאָרציטער.
אין הינטערגרונט—א ברייטע אָפענע אַרקאַדע
אין טאַנץ־זאַל אַריין.

עס איז ערשט נאָך א חופּה. חתן־כלה זיינען אין שפייז־זאַל
ביי דער גילדענער יויך.

פון טאַנץ־זאַל, וואו איינצלנע געסט זיינען נאָך געבליבן,
ווערט אַרויסגעטראָגן די חופּה, צעשטעלט די אַלעאַנדערס,
צוזאַמענגעוויקלט און אַוועקגענומען דער דיוואַן מיט די
גענג. פון שפייז־זאַל הערט זיך דאָס גערודער פון ווינטשער־
וועז. א געקלינגערייי פון גלעזער. באַלד דערנאָך „מי
שברך'ס" פון חזן מיט די משוררים. גראַמען—פון בדחן.

אין צימער, אויסער דין און שמש, (דער לעצטער עטוואָס
פאַרנעפּלט) וואָס דרייען זיך אַרום פאַרגעסן, שטייען די
קלעזמער — יואל'ס זין, אָן דעם פאָטער, מיט די אינסטרו־
מענטן אין די הענט, גרייט צו וויוואַטן, סאַרוועס דעקן
זיי א טישל מיט טרינקען און פאַרבייסן. לאה שטייט אין
דער אָפענער אַרקאַדע, אַפּוועזנט פאַרקוקט אין דער אַריינ־
גאַנגס־טיר.

לוי:

— ז׳האָט געכאַפּט אַ העכט!

שמעון:

— געלויבט איז גאָט, איבערגעקומען! ווען דער אַלטער פאַלט אַריין...

שמאי:

— געשטאַנען, ווי אַ שטיק מאַרמאָר אונטער דער חופּה... נאָר די ברעמען האָבן געציטערט. האָט אַלץ פאַרשטוילן אַהער געקוקט: צי קומט ער נישט...

ערשטער סאַרווער:

— אָבער בריליאַנטן געזען? די קאַליע!

צווייטער סאַרווער:

— דער מוטער'ס, דעם חתנ'ס. אַ כשר'ע אידענע געווען... דרייט זיך דאָרט אין קבר איבער...

שמש:

(צוקומענדיג)

— און מיין כשר'ע צנועה—פאַרזיצט...

דין:

(ציטים אַוועק).

— קום שוין, אַלטער שכור...

(סאַרווער אָפּ, קלעזמער שטעלן זיך, נישט אָפּלייגנדיג די אינסטרומענטן, אַרום טישל. שמש וויל אַלע מאָל צו, דער דין שלעפּט אים וואָס אַמאָל אַוועק).

חיים:

(מיט קיבעד צו לאהין)

— נעם עפּעס, ניפּ, אַ ביסל וויין...

(זי הערט נישט, צוויי מיידלעך גייען פון טאַנץ צום שפּייז־זאַל, שטעלן זיך אָפּ מיט באַהאַלטענע חנידלעך פאַר די קלעזמער).

דאָס ערשטע מיידל:

(צו שמאַיין)

— אַז איך וועל טאַנצן, שפּילט מיר עפּעס נייעס...

שמאַי:

— פאַר ר' עזריאל'ס טאָכטער, — דאָס שענסטע און דאָס בעסטע...

דאָס צווייטע:

— און פאַר מיר?...

(ביידע פאַרשעמט אָפּ.—צוויי מענער קומען אַרויס פון שפּייז־זאַל).

דער ערשטער:

(באַמערקנדיג לאהין)

— זע נאָר...

דער צווייטער:

— א חולנית...

(ציט אים אָפּ אין טאַנץ־זאַל אַריין).

לאה:

— איך הער זיינע טריט...

עזריאל:

(א פאַרשפּעטיגטער חתונה־גאַסט צום סאַרווער, וואָס נעמט אויף דער שוועל דעם פעלץ אַראָפּ).

— עקסטראַ־פּאָסט פון גובערניע...

סאַרווער:

(אָנווייזנדיג מיט א בליק צום שפּייז־זאַל).

— וועט זיין א ליבער גאַסט...

(אָפּ).

ר׳ עזריאל:

(אין פאַרבייגיין צום שפּייז־זאַל, צום דין)

— מזל טוב, מסדר קדושין גשוועך?

(גייט ווייטער).

דין:

— דער רב איז נעבעך, לא עליכם — —

(האַקט אָפּ, נישט געהערט).

שמש:

— לא עליכם — — כי־כי־כי —

ר׳ עזריאל:

(צו די קלעזמער)

— פאַרפאַלן געוואָרן ס׳טאַטל...

שמאי:

(חניפה)

— און ווען מאַכט איר חתונה צו מזל?

(עזריאל אָפּ שוין אין שפּייז־זאַל, וואו עס דערהערט זיך באַלד א שטאַרק געדודער, געבופּערייען: מזל טוב. דער־נאָך די שטימע פון)

בדחן:

— און אצינד א וואָרט מיט גרויס געפיל
פאַר׳ן פאַרשפּעטיגטן גאַסט ר׳ עזריאל,
פאַר דעם חתנ׳ס הכל כאשר לכל...
עזריאל מאַכט, — —

עזריאל:

(שטימע פון עס־צימער)

— א שהכל

(געלעכטער. גערופעריי: לחיים, לחיים. קלעזמער: טוש
—יואל, אָפּגעריסן, פאַרשנייט, גרוי פאַרוואָקסן, נאָר מיט
קלאָרע אויגן, רייסט זיך, שמייכלענדיק, אַריין פון פאָר־
צימער, זיך אַרויסגליטשנדיק פון פּאַלטאָ, וואָס דער סאַר־
וער, נישט ווילנדיק אים אַריינלאָזן, האַלט ביי דער פּאָלע.
לאה פאַלט צוזאַמען. קלעזמער האַקן אָפּ).

יואל:

— כ׳בין דאָ, קינדער — אָט בין איך דאָ. כ׳קום אהיים, ניי
דאָ אַרום פאַרביי—ליכטיג! ווּעמעס חתונה — — ?

דין:

(ציט אים צו זיך ביים אַרבל)

— שלום־עליכם, פון וואַנען קומסטו, יואל —

שמאי:

(פינצטער).

— פון קרעטשמע...

יואל:

— עליכם שלום, רבי—פון שניי — —

שמש:

— שניי אין קרעטשמע? כי־כי־כי —

דין:

— שניי?

יואל:

— רבי... איר זאָלט ווּיסן וואָס שניי איז!

(צו די זין)

— ווּעמעס חתונה?

(צוריק צום דין).

— א גרויסע זאך שניי — שניי, רבי, איז א ריינקייט... שניי, רבי, איז קלאָר. גאָט'ס שטיל גענאָד איז שניי —

שמש:

— געהערט קלעזמער־לשון?

יואל:

(וואָס איז שטיל געבליבן, דערזעענדיג לאה'ן, שוין צו איר געווענדעט, זייער טרויעריג, עטוואָס שולדיג)

— א מענטש אין שטאָט זינדיגט... באַשאַפט זינד... יאָגן זיי אים נאָך די זינד... ווי די מייז... ווי די ווערים... קריכן אים אַרום איבער'ן לייב... אונטער'ן העמד... קריכן אים אַרום אויפן לייב אין בעט... כאַפּט דעם זינדיגן מענטשן אָן א שרעק, אַנטלויפט ער פאַר זיי, פאַר די זינד, פון דער היים, פון שטאָט אַרויס... קומט דער זינדיגער מענטש פון שטאָט אַרויס צום שניי, צום קלאָרן שניי, — טריבע אויגן האָט ער, דער זינדיגער מענטש פון דער זינדיגער שטאָט, א פינצטער, אין שרעק איינגעשרומפּען האַרץ, א נשמה א פאַרקלעמטע און אין נעפּל איינגעהילטע, — קוקט ער, דער זינדיגער מענטש אויפ'ן שניי, זאַפּט ער און זאַפּט דאָס קלאָרקייט, דאָס ווייסע ריינקייט פון שניי, זאַפּט ער גאָט'ס שטיל־גענאָד איין, גאָט'ס ליכטיג לייטזעליגקייט — — לייטערט זיך אים די נשמה אויס, קלערט זיך אים אויף דאָס האַרץ, ווערט דאָרט אַזוי שטיל, אַזוי גוט...

לאה:

— יואל, שפּיל שניי!

יואל:

— רבי, קינדער — כ'וועל איך שפּילן שניי! —

(שטימענדיג די פידל).

— רבי, אַז אייער האַרץ ווערט איבערגעפּילט מיט תורה, אי־

בערגעשטראַלט פון דער ליכטיגער תורה, וואָס טוט איר?—לויפט איר צום בעלעמער...

(צום חזן, וואָס באַווייזט זיך, מיט די משוררים הינטער זיך, פון שפּייז־זאַל).

— און דער איד, אַז דאָס האַרץ גייט אים איבער פון געפיל, האָט ער די קעהל... זינגט ער...

(קושנדיג האַרציג די פידל).

— און דאָס איז מיין קעהל, מיין בעלעמער — — —

(ווענדט זיך צו די קינדער)

— קינדער, כ'וועל אייך שפּילן שניי —

(באַמערקט זייערע אָנגערוקטע פּנימ'ער—אומרואיג)

— אָבער וועמעס חתונה איז היינט, וועמעס חתונה?

(געַרודער אין שפּייז־זאַל, גערוקעריי פון שטולן, טריט).

בדחן:

(פּאַלט אַריין פון שפּייז־זאַל קנאַקנדיג מיט די פינגער)

— חתן־כלה גייען! חתן־כלה — — —

(וויל אַרויפשפּרינגען אויף א שטול, דערזעט יואלין, בלייבט פאַרשטאַרט מיט איין פוס אויף דעם שטול).

יואל:

(מיט שרעק און צאָרן)

— וועמעס חתונה?

(אין טיר פון שפּייז־זאַל באַווייזן זיך געארמט חתן־כלה—גרינצייג און די שוואַרצע פעשע. די לעצטע גיט, דערזעענדיג יואלין, א ציטער, וויל צוריק, איבער'וועלטיגט זיך באַלד. אויגן דועל מיט יואלין,—גרינצייג, בלאַס, אָבסערווירט—

(פון הינטער חתן־כלה קומען אָפּער געסט, צווישן זיי די שכנה, שטעלן זיך אָפּ, נישט פאַרשטייענדיק, רעכטס און לינקס).

בדחן:

— יואל, שפּיל!

שמאי:

— שפּיל, טאַטע!

שכנה:

— מען צאָלט דאָך דערפאַר — שפּיל!

גרינצייג:

(צו דער שוואַרצער פּעשע)

— וואָס איז עס אַזוינס! וואָס באַדייט עס? וואָס קוקט ער אויף דיר? וואָס האָט ער צו דיר? ווי קומט ער צו ד י ר?

די שוואַרצע פּעשע:

(געוואַלדיג צו זיך געקומען, שטאָלץ און קאַלט שמייכלענדיג)

— שפּיל, קלעזמער, שפּיל, אויב א גוטער פריינט! עס איז דאָך מיין חתונה היינט. א שמחה ביי מיר און מיין מאַן... עפּעס פריילעכס שפּיל! לעבעדיגס, שוימענדיגס, ווי דער וויין, ווי דאָס גליק, ווי די ליבע!

(יואל וואַרפט איר, אנטזעצט, די פידל צו די פיס. די פידל פּלאַצט).

(פאָרהאַנג)

דריטער אַקט

די סצענע:

ביי יואל אין שטוב.

אין אַרימער, לאַנג נישט געקאַלכטער צימער. דאָס באַנק־בעט, טיש און בענקלעך פון גאַניק אין שטוב אַריינגענומען. עטלעכע מוזיק־שטענדער. א ביוסט פון א קאָמפּאָזיטאָר. אַרום די ווענט הענגען אינסטרומענטן. צווישן זיי—א צעבראָכענער אַלטער שפּיגל. עטלעכע זייער אַלטע שטיכן, אויסשניטן פון אילוסטרירטע בלעטער. קויל־קאַריקאַטורן דערהויפּט פּרויען־קעפּ.

אין הינטערגרונט—דער גאַניק אין גערטל אַריין.

א וואַרעמער האַרבסט־טאָג.

די ביימלעך אין הויף פאַרבליען; די זון גייט אונטער.

(מאיר און יונה שרייבן איבער נאָטן ביים טיש. מירל און די שכנה רעדן ביים פענצטער. שמעון, אומצופרידן פון גאַסט, גייט האַסטיג אַרום איבער דער שטוב).

די שכנה:

(פאַרשנדיג)

— ... מ'זאָגט, א טייערע פידל געווען.

מירל:

(פאַרטראַכט)

— א ירושה... איבער הונדערט יאָר אַלט...

(מער צו זיך)

— און — באַלד אוועק...

די שכנה:

— וואו איז ער געווען איבער דער צייט?

מירל:

— ער רעדט דען? —
מ'גיט אים עסן, ציט ער עפּעס אָפּ, ווי א פויגעלע... צו טרינ־קען — ניפּט ער... רעדט נישט, דערמאָנט נישט...
מען זאָל אָנ'ם פאַרגעסן, וואָלט ער, חס ושלום — —

(עס שטיקן זי די טרערן)

שמעון:

(פאַרבייגייענדיג פאַר די ברידער)

— געפונען, פאַר ווער זיך אויסצורעדן דאָס האַרץ...

מאיר:

— פאַר וועמען?

יונה:

— וועמען האָט זי?

מירל:

— קיין פידל נעמט ער שוין נישט אין דער האַנט אריין..

שכנה:

(נישט גלויביג)

— קיינמאָל נישט?...

מירל:

(אומרואיג)

— טיילמאָל... אַז אַ לבנה־נאַכט... שטייט אַמאָל אויף... נעמט אַ כלי... שפּילט —

(טאָן ענדערונג)

— אָבער קיין פידל נישט...

שכנה:

— וואָס זאָגט דער דאָקטאָר?

מירל:

— פאַרשרייבט אייזן,—פאַרדייעט ער נישט...

שמעון:

(אומגעדולדיג)

— וואָס זיי זאַמען זיך אַזוי לאַנג...

מאיר:

— דינגען זיך אודאי...

יונה:

(סאַרקאַסטיש)

— ר׳ עזריאל׳כל!

שכנה:

(שטיל. שמעון זאָל נישט הערן).

— מען זאָגט: א דבוק...

(זי האַקט אָפּ; עס קומען אַריין שמאי, לוי, בדחן).

שמעון:

(צו די אַריינקומענדיגע)

— ברייננט קלעזמער פון גובערניע?

שמאי:

— ניין... נאָר —

(באַמערקט די שכנה, האַקט אָפּ).

שכנה:

(שטייט אויף, געזעגנט זיך, אַרויסגייענדיג)

— נו, ווייגען, מירל, איז נ י ש ט... דאַנק און לויב זיין ליבן נאָמען... אַן אַנדערער — שלאָגט, הרג'עט, צעברעכט אַלץ אין שטוב...

(אָפּ, פון העסיגע בליקן געטריבן)

שמאי:

(ענדיגט דעם זאַץ)

— פינף רובל שלאָגט ער אָפּ.

מירל:

(פאַרברעכט די הענט).

— פאַרוואָס?

שמאי:

— ווייל דער אַלטער שפּילט נישט...

לוי:

— קומט אַריין דאָס כלה־מיידל מיט די צעפּעלעך. מיט די פּאַפּירלעך אין די צעפּעלעך — —

(נאָכמאַכנדיג א פאַרצויגענע מיידל־שטימע).

— „אַז ער שפּילט נעגן דער לבנה, מעג ער שפּילן אויף מיין חתונה אויך״.

שמאי:

— אויף דער צווייטער וועט ער איר שפּילן.

מירל:

— שילט נישט, שמאי...

בדחן:

— געוואָלט קויפן לאה'ן א שאַל אויף ווינטער; נישט באַשערט.

(צו מירליען)

— זי מעג אַריינקומען, מירל?

(נאָך א קאַמף מיט זיך)

— זי מעג...

(בדחן אָפּ).

שמאי:

— אָבער פירן די קאַפּעליע וועל איך!

שמעון:

— אויב דו וועסט זיין ניכטער...

שמאי:

— האַלט ס'מויל!

יואל:

(זייער קראַנק, געפירט פון חיים, באַווייזט זיך אויף דער שוועל)
— קינדער . . .

(געזעצט דורך מירליען און חיים׳ען אויפן באַנק־בעט).

— איר וועט נאָך צייט האָבן, זיך צו קריגן, קינדער...

מירל:

(ניש וויסנדיג פרייען זיך, צי שרעקן)

— ער רעדט דאָך, ער רעדט דאָך . . .

יואל:

(שטרייכט מיט א פאַרבענקטן בליק איבער די ווענט)

— כ׳וויל נאָך אמאָל שפּילן . . .

מירל:

— געלויבט איז גאָט, געלויבט זיין ליבער נאָמען.

(וויל אַראָפּנעמען א פידל).

יואל:

(שרעק)

— ניין... ניין... א פידל האָב איך א בשר ודם צו די פיס גע־וואָרפן... א פידל איז זיך נוקם... אַלץ איז זיך נוקם . . .

מירל:

— גאָט׳ס רחמנות איז גרויס, יואל . . .

יואל:

— און פאַר גרויס רחמנות צעברעכט ער מיך, ווי איך די פי־דעל . . . ער ווייסט, ער וועט שוין אויף מיר נישט שפּילן . . .

חיים:

(צופירנדיק א וויאָלאָנטשעל)

— איך וועל דיר האַלטן, טאַטע.

(דערלאַנגט אים דעם בויגן).

יואל:

(פאַרטראַכט אין פענצטער קוקנדיק)

— די זון גייט אונטער... די בוימלעך לעשן זיך אויס...
די בלעטלעך פאַלן, פאַלן... קיינם שטעלט זיך נישט אנטקעגן...
קיינם זאָגט טזיך: כ׳וויל נישט...

(מיט אַן אונטערטעניקן בליק צום הימל)

— זאָל דיין ווילן געשען, כ׳וויל שטאַרבן...

מירל:

(שטרענג)

— מיינער פטור ווילסטו ווערן?

יואל:

— ניין, מירל...

מירל:

(שלוכצנדיק)

— די שוואַרצע פּעשע, אַלץ די שוואַרצע פּעשע!...

יואל:

— געווען שוואַרצע...

(באַמערקט לאהין, וואָס באַווייזט זיך אויף דער שוועל)

— געווען ווייסע אויך...

(מירל דערלויבט מיט א קאָפּ באַוועגונג לאהין אַריינצוקומען;
זי זעצט זיך אין א ווינקל).

— א ווייב איז א ווייב...

— יענץ איז עפּעס אזוינס... אין דער פידל שטעקט עס, קלעזמער לשון איז עס...

(מיט א בלאָסן שמייכל צו מירליען, אויף די זין, וואָס האָבן זיך צעט'טעלט ביי די ווענט)

— זע נאָר, מירל —קענען קיין צוויי נישט ציילן... ארייני־געשטעקט די אויגן אין דער פּאָדלאָגע אריין, ווי טרפה מעסער...

(צו די זין)

— וואָס? א שכור דער טאטע? הא?

(טאָן־ענדערונג)

— אַלץ קלעזמער־לשון, — אויך א טאטן געהאט! — אין פידעלע שטעקט עס...

(זייער שוואַך ווערנדיג)

—שפּילט מיר, קינדער, וידוי...

מירל:

— א מנין! רופט אריין א מנין!

יואל:

— א קאַפּעלע איז מער ווי א מנין!
— שפּילט... פאָלגט אמאָל א טאטן... נו, לאָ'מיך אמאָל הערן, ווי איר שפּילט אָן מיר... שמאי, בכור!

(די אינסטרומענטן ווערן ארויפגענומען)

— שפּילט...

(יואל זאָגט וידוי, די קאַפּעלע שפּילט מיט. לאה זינגט אונטער)

מירל:

(פאַרברעכט די הענט)

— און איך, איך?...

יואל:

— האַלט מיר אונטער דעם קאָפּ!

(זי טוט עס. יואלס שטימע ווערט וואָס אַמאָל שוואַכער, די קאַפּעלע דעריבער—וואָס אַמאָל שטילער. יואל גייט לאַנגזאַם איבער אין א רעציטאַטיוו פון אייגענע ווערטער).

— איך האָב געזינדיגט געגן דיר... האָסט עס אַליין דער־לאָזט... האָסט מיר א פאַרבענקטע נשמה געגעבן, אן אומרואיגע, וואָס האָט, גלייך מיט נח'ס טויב, אין ערגעץ קיין רו נישט געפונ־נען. פאַר בענקשאַפט געזינדיגט. — — שטענדיג געזוכט, קיינ־מאָל נישט געפונען. און ווייסטו, ווען זי האָט געזוכט, מיין אָרימע נשמה? — — דיך! נאָר דיך! — — אָן דיר איז איר קאַלט און פינצטער געווען. און דו האָסט דיך באַהאַלטן פאַר איר... באַהאַלטן פאַר'ן זינדיגן מענטש... האָט זי דיך געזוכט אין וואַלד און פעלד... געבלאָנדזשעט נאָך דיר איבער בערג און טאָל. האָט זי דיך אין יעדן וואַסערל געזוכט, צווישן נעפּל און וואָלקן געזוכט... און אין יעדער שטראַל, אין יעדער פאַרב, אין יעדן טאָן, אין יעדן קלאַנג, אין יעדן טיפערן אויג...

ציינד ערשט האָב איך עס פאַרשטאַנען... אזוי שפּעט און אזוי קלאָר... דורך די געהירן האָט עס מיר פּלוצלונג דורכגע־בליצט, דערמאָנט, ווען איך גיי צו דיר, צו דיין שטראָף אָדער צו דיין גענאָד... פריער—אין דער פינצטער געטאַפּט...
אזוי האָסטו געוואָלט...

זיי אויף מיין אָרימער נשמה נישט בייז. נעם זי אויף, ווי א באַרעמהערציגער פאָטער זיין פאַרבלאָנדזשעט קינד...

און וועמען גייסטו שטראָפן, א וואָרים?

זע, שטאָלץ בין איך אמאָל געווען—צינד — אין שטויב ליג איך פאַר דיר, אין שטויב... אין שטויב...

(דערזעט פלוצלונג די שוואַרצע פעשע וואָס איז געגאַנגען איבערין הויף אין קאַמף מיט זיך, אַריינצוגיין אָדער נישט, און שפרינגט פלוצלונג אויף מיט ווילד־אויסגעלאַסענער פרייד):

— פע־שע!

(פאָרהאַנג)

א קברות־נאַכט

(נערוון־שפּיל)

סצענע

(א בית־עלמין־ווינקל.

לינקס און אין הינטערגרונט—דער פלויט, ביים פלויט—צעוואָרפענע ביימלעך. אויפ׳ן פלאַץ זיינען זיי צעוואָרפענער, שיטערער. עטלעכע אָרימע מצבות. די רעשט פרישע קברים, מיט דערוויילע ברעטלעך.—

רעכטס—דעם קברנ׳ס שטוב. דערביי—דאָס טויטן־שטיבל.

רעכטער—א לאָפּעטע ביי׳ן אן אָפּן קבר.

אין ווייטערן הינטערגרונט—א שלאָפנדיג שטעטל.

א וואָלקן, וואָס ציט זיך איבער דער לבנה, פאַרדעקט איר לעצטע שמאָלע זוים. דער הינטערגרונט זינקט איין אין נעפּל, גלייכצייטיג לעשט זיך דאָס איינציגע פלעמל אין פענצטער פון קברנ׳ס שטיבל).

א ווייבל.

(מיט פאַרטריקנט בלוט אויף א באַק פאַלט אַרויס פון אונטער ביימלעך ביים פלויט. קוקט זיך שרעקיג אום, הערט זיך איין אויף אַלע זייטן, דערשפירט זיך אַליין, אָטעמט אָפּ, לויפט צו צו׳ן א מצבה, פאַלט פאַר איר אויף דער ערד, פאַרשטיקט רופנדיג):

געשלאָגן!

דאָס בין איך, מאַמע... קוים אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט! ס'האָט מיך געשטיקט, געוואָרגן... געמיינט, עס וועט נישט אַרויס—כ'וועל שטאַרבן און נישט זאָגן... צינד איז גרינגער...

מאַמע, כ'בין דאָ שוין עטלעכע שעה... פאַר ליטון אונטער די ביימלעך באַהאַלטן, אַצינד איז פינצטער און שטיל, און אַרויסגע־זאָגט האָב איך שוין...

געשלאָגן, מאַמע, געשלאָגן!

וועמען?

דיין בת יחידה, מאַמע, דיין איין־איינציגע, אויף וועלכער דו האָסט אַזוי געהויכט, אַזוי געבלאָזן! אַזוי פיל און אַלץ אינאיי־נעם עין־הרע'ס אָפּגעשפּראָכן; און אַזוי זיך געשראָקן פאַר דער פּטירה, עס זאָל מיר אָן דיר קיין בייז, חלילה, נישט געשען....

ווער עס האָט מיך — — גע־שלאָ־גן?

ווער?

— ער!

ער, וואָס דו האָסט מיין האַנט פאַר דער פּטירה אין זיינער אַריינגעלייגט און געזאָגט: נעם זי... היט זי... ער, וואָס האָט דיר תקיעת כף גע'גע'ן, געשוואָרן...

פאַרוואָס? מיינסט, חלילה, ער האָט מיך נישט ליב? מיינסט, חלילה, איך פאַרקלאָג אים פאַר דיר?—איך וויל, חס ושלום, זאָלסט ערגעץ דאָרט, חלילה, דערציילן — —

פאַר הונגער, מאַמע! און ווייל איך האָב נישט געוואָלט וויינען. אָבער איך האָב געוואָלט! גאָט איז מיין עדות, איך האָב געוואָלט... איך האָב נישט געקאָנט... כ'בין אַזוי פאַר־שטיינערט געוואָרן, פאַרגליווערט! און ער זאָגט: אַ ווייבל, וואָס דער מאַן שפּייזט נישט, שרייט, שעלט! — און אַ שוואַרץ פייער צינדט זיך אים אין די אויגן אָן: „דו וועסט שרייען! מוזסט ווייי־נען!" — איך קאָן נישט; ער מיינט—להכעיס! איך וויל נישט, מיינט ער! — כאַפּט ער מיך אָן ביי די הענט און דריקט, די פינ־גער מיינע קנאַקן, עס כאַפּט מיך ביים האַרץ... איך קאָן נישט...

איך וויל שטאַרק וויינען; כ׳וויים, כ׳מוז! אז ווען ער דער־זעט א טרער, גייט אים אָפּ דאָס פאַרביטערטע האַרץ, דאָס פאַר־שטיינערטע — און קאָן נישט. די אויגן ברענען אזוי טרוקן, און איך קאָן זיי פון זיין צאָרנדיג־ברוין פּנים, פון זיינע פאַרגלאָזטע אויגן נישט אָפּרייסן, און ער שרייט: „וויין!" „דו מוזסט!" און „דו וועסט!" הימל און ערד זאָל אונטערגיין—דו מוזסט וויינען! און לאָזט מיך נישט אָפּ. איך וויל צופאַלן צו זיין האַרץ. לאָזט ער נישט. שטויסט מיך אָפּ און—דערלאַנגט מיר אין באַק. — „וויין — שרייט ער, — נישט מיט זיין קול; מיט א קול פון א חיה א ווילדער! וויין, איך צעריים דיך! און דערלאַנגט, און דערלאַנגט—ביז בלוט...

און ווי ער האָט מיין בלוט דערזען, מאַמע, איז ער אויסער זיך געוואָרן, א ווילדן אויסגעשריי געטאָן, ביים קאָפּ זיך אָנגעכאַפּט און אנטלאָפן...

ר׳איז אנטלאָפן, מאַמע... ער וועט ך א מעשה אָנטאָן, מאַ־מע! ער וועט עס נישט אויסהאַלטן... שוין צוויי טאָג, אז איך זוך אים אַרום...

מאַמע, איך גיי פון דיין קבר נישט אַוועק!—קום איך אַהיים, און די שטוב איז ליידיג, הענג איך מיך,—הערסט, מאַמע?
איך וועל דאָ ליגן, ביי דיינע פיס...

מיר איז אַזוי קאַלט, איך בין אַזוי מיד... איך וועל דאָ איינשלאָפן. און דו, מאַמע, צו חלום קום! זאָג־אָן, וואו ער איז... אַנישט גיי איך פון דער וועלט... אָט, מאַמע, שלאָף איך איין, לאָז מיך לאַנג נישט וואַרטן... ס׳איז קאַלט, אַזוי קאַלט...

(נעמט אַרום די מצבה, ציט זיך אויס—שלאָפט איין).

(א יונג שפּרינגט אַריבער די צוים, וואַרפט אַראָפּ פון זיך די שטיוול, לויפט באָרוועס צו צום קברנים פּענצטערל, קלאַפּט שטיל אָן, אין א ווײַלע אַרום קומט אַרויס פאַר דער טיר דעם קברנים טאָכטער).

דער יונג:

— נו?

דעם קברנ׳ס טאָכטער:

— שוין...

דער יונג:

— שטאַרק ווי געטאָן?

דעם קברנ׳ס טאָכטער:

(פינצטער)

— נישט דיין זאַך.

דער יונג:

— ס׳טאָטל נישט געהערט — — ?

דעם קברנ׳ס טאָכטער:

— א מת־מצוה געברענגט; נושאים ערגעץ אויפ׳ן וועג גע־פונען — א קבר געגראָבן, גע׳שכור׳ט — — ס׳מת אין שטיבל געלאָזט — אליין אין בעט אריין—נישט געהערט — איך האָב די צונג געביסן, צעהאַקט די גאַנצע צונג. — ערשט אצינד אָפּגע־שניטן...

דער יונג:

— לעבט?...

דעם קברנ׳ס טאָכטער:

— או־הום...

דער יונג:

— ברייננ ארויס! —

דעם קברנ׳ס טאָכטער:

— נאָך וואָס?

דער יונג:

— ווילסט, ער זאָל דיך דער'הרג'ענען?

דעם קברנ'ס טאָכטער:

— מאַך אן עק מיט דיין ווייב,—האָב חתונה! — —

דער יונג:

— איך שלאָג; זי וויל נישט—ליגט איבעראַנאַנד — זי וויל נישט — — —

דעם קברנ'ס טאָכטער:

— טו מיט איר, וואָס דו ווילסט טאָן מיט מיין קינד—

דער יונג:

— ברייננ ארויס! א נפל איז קיין מענטש נישט... א מענטש קאָן מען נישט מיט אמאָל... ברייננ!

דעם קברנ'ס טאָכטער:

(גייט אַריין, ברייננט אַרויס דאָס קינד איינגעהילט)

— באַקוק כאָטש...

דער יונג:

(דרייט זיך אויס)

— מ'דאַרף נישט... איך וועל שפּעטער אַנדערע זען... נאָך צייט...
א לאָפּעטע?

דעם קברנ'ס טאָכטער:

(שרעק)

— לעבעדיגערהייט?

דער יונג:

(פינצטער)

— נישט דיין זאך—

(דערזעט די לאַפּעטע אין אָפענעם קבר, כאַפּט זי אַרויס).

— גיי פאַראויס—גיי!

(שטופּט זי, זי גייט, ער דערשטיקט סיקינד, נאָכגייענדיג).

— כ'הער טריט:

דעם קברנ'ס טאָכטער:

— איך אויך!

(קוקן זיך אום, דערזעען: דריי גנבים שפּרינגען איבערן פּלויט —זיי אנטלויפן טיפער פאַר שרעק. ער פאַרלירט, לויפנדיג, דאָס פעקל. די גנבים שפּרינגען פון פּלויט אַראָפּ).

ערשטער גנב:

(געפינט דעם יונגיס שטיוול, הויבט אויף).

— א פּאָר שטיוול? — דעם שכור'ן קברנ'ס אודאי — — — צונויף קומען!

צווייטער גנב:

— שטילער, עפעס וויכטיגערס צו טאָן!

(קוקט זיך אום)

— צו וועלכן קבר צוגיין? פּעטס אויפ'ן חלב און אן אָדערל אויף א קנויט מוז מען נעמען פון א זינדיגן...

דריטער גנב:

— ווער איז נישט זינדיג?

ערשטער גנב :

— קיינער !

איך וואָלט אַן אָטעם געגאַנגען... לייכטע טריט !

צווייטער גנב :

— אַלטע לייט... שלאָפן נישט... הערן באַלד...

ערשטער גנב :

— איז כיק ! דערנאָך—„בורא מאורי האש"—א זאַך !

דריטער גנב :

— בעסער מיט א ליכט... געשמאַקער, דו זעסט—יענער נישט !
—כ'קוק און לאַך...

צווייטער גנב :

— געפּרואווט ?

דריטער גנב :

— אַליין נאָך נישט !... מענטשן זאָגן... כוועדקאַ זאָגט...
מ'קוקט און מ'לאַכט, מ'נעמט און יענער שלאָפט...

ערשטער גנב :

(געפינט דאָס פּעקל, וואָס דער יונג האָט פאַרלוירן)

— אָט נאָך א כשר'ע מציאה—א געבענטשטע נאַכט.

(וויקלט אויף)

— א קינד !

צווייטער גנב :

— גוט ! אודאי א ממזר'ל...

דריטער גנב :

— און א בן הנדה... וואָס קאָן זיין זינדיגער?

ערשטער גנב :

(באַטראַכט דאָס קינד, באַטאַפּט עס)

— אָבער ווייניג פעטס...

צווייטער גנב :

— גענוג זיין! כ׳ווייס, וואו עפּעס ליגט... א מינוט צייט!

דריטער גנב :

(דערהערט עפּעס)

— טס... טריט.

צווייטער גנב :

(דערזעט עפּעס)

— מתים גייען...

ערשטער גנב :

— נאָך האַלבער נאַכט!

(גייען, מיט׳ן טויטן קינד אין האַנד, טיפער. פאַרשווינדן אין טונקלקייט. פון נעפּל קומען אַרויס דריי מתים; קוקן זיך אומרואיג אַום)

ערשטער מת :

— אויסער אונז, ק י י נ ע ר נישט אויפגעשטאַנען?!

צווייטער מת :

— מ׳האָט מורא!

דריטער מת :

— א שכור׳ער קברן... האָט בייזע חלומות, שפּרינגט אַרויס מיט׳ן גראָבן שטעקן...

ערשטער מת:

— מיר אַמאָל אַ ביין איבערגעבראָכן; כ'הינק דאָך נאָך!

ערשטער מת:

(פּאַרקוקט פון בית־עולם אַרויס)

— אימיצער קריכט פון דרויסן אויפ'ן פּלויט אַרויף.

צווייטער מת:

— ביינאַכט אויף קבר אבות?...

דריטער מת:

— מוז דאַרט זייער נישט גוט זיין —

ערשטער מת:

— לאָמיר זען!

צווייטער מת:

— לאָמיר הערן —

(ציען זיך צוריק אין נעפּל אַריין)

יונגערמאַן:

(זיצט שוין אויפין פּלויט, אין איין האַנט— אַ שטריק, אין דער צווייטער—אַ ברויט. ער וואַרפט עס אַוועק).

— אַז זי איז אַוועק, דאַרף מען נישט קיין ברויט... נישט גע־ויאָלט וויינען? וועסט אַן אַלמנה ווערן, וועסטו שוין וויינען —

(שפּרינגט אַראָפּ פון פּלויט, לאָזט זיך צו צוין אַביימל)

דאָס ווייבל:

(פון אומרואיגן דרימל אַרויס)

— מאַמע! פאַרוואָס קומסטו מיר צו חלום נישט, מאַמע?

מיר איז אזוי קאַלט... און איך שרעק זיך... גערוישן וועקן מיך— מאמע — —

דער יונגערמאַן:

(שאָקלט מיט א שטאָס פון א ביימל)

— גוט... וועט אויסהאַלטן... שווער, נאָך אזוי פיל הונגער־טעג, מוז איך נישט זיין... זיכער אויסהאַלטן.

דאָס ווייבל:

— מאמע... אימיצער רעדט... מתים אודאי...

דער יונגערמאַן:

(פאַרוואָרפנדיג דעם שטריק אַרום א צווייג)

—וידוי זאָגן? נאָך וואָס? סיי־ווי־סיי ביידע וועלטן פאַר־לוירן... תקיעת כף — און נישט געהאַלטן... געשוואָרן מיט כל השבועות און פאָרט געשלאָגן... און אצינד הענג איך מיך... אז ר'אי' נישטאָ, דאַרף מען נישט... וואָס פאַר א לעבן? וואָס פאַר וידוי?

דאָס ווייבל:

— מאמע... זיין קול, דאַכט זיך, מאמע... ער זוכט מיך! ער!

(שפּרינגט אויף, זעט, ווי דער יונגערמאַן פאַרלייגט דעם שטריק אַרום האַלז, שרייט אויס ווילד):

— מענדעלי!...

(און פאַלט; דאָס בילד פון יונגערמאַן, וואָס הענגט זיך, ווערט צערונען).

קברן:

(שכור, מיט א גראָבן שטעקן, אַרויסקומענדיג פון שטוב)

— א געשריי געהערט! לאָזן נישט רוען די מתים! ניין, ביי מיר גייט עס נישט! אין מיין מלוכה מוז זיין שטיל?

(רופט אין חושך אַריין)

— ווער האָט געשריען?

(נאָך פויזע)

דער מת־מצוה?

(האָרכט צום טויטן־שטיבל)

שטיל?!

(גייט אַריין, קומט נאָך א ווײַלע אַרויס)

ווי א מויז! אויפגעדעקט,—אונטער'ן לײַלעך האָט אים אן עכבר א פינגער פון פוס אָפּגעביסן—ער שווייגט... שכור'רערהייט, אפנים, געשטאָרבן און נאָך נישט אויסגעניכטערט!

(קוקט זיך אום)

ווער פאָרט?

א קראָ:

(שטעלט זיך אויפ'ן דעכל פון קברות־שטיבל)

קראָ! קראָ!

קברן:

(דערצאָרנט)

ועסט זיין שטיל, ממזר?! נאָך דו האָסט מיר געפעלט...

(וואַרפט דעם דראָנג צו דער קראָ, זי פליט אַוועק. דער דראָנג ברעכט איין דאָס דעכל)

קברן:

א שיינע כפרה! אבי פטור... ווער פאַרט האָט געשריען? באַהאַלטן זיך אודאי!

(גייט צוריק, דערזעט פון ווייטנס דאָס ווייבל)

אהא! מיין טעכטערל אודאי... באַשטעלט זיך מיט אימיצן און איינגעשלאָפן... א שאָד, וואָס כ'האָב נישט דעם דראָנג... אָדער פויסטן — —

(נענטער קומענדיג)

ניין—צו דין... אַנדערע טליקען זיך אויך...

(רירט זי, צוגעקומען, מיט'ן פוס)

ע, דו,—שטיי אויף! —

טויט?

פאַרטריקנט בלוט אויף דער באַק?

גע'הרג'עט? מ י ר אונטערגעוואָרפן? אי... מיך פאַסט מען נישט! מיר מאַכט מען קיין בלבול נישט—פאַראַן אן אָפן קבר—דער מת־מצוה קען וואַרטן —

(וויל זי שלעפן צום קבר צו)

דאָס ווייבל:

מאַמע, אימיצער שלעפט מיך!

קברן:

שווייג! דו, מיט מיר מאַכט מען קיין קונצן נישט! טויט איז טויט! און קענסטו שרייען, קענסטו גיין! שטיי, מחילה, אויף און—אַליין צום קבר!—מאַרש!

(ס'ווייבל שפּרינגט אויף—די לבנה שווימט אַרויס פון אונטערן

וואָלקן און באַלייכט דאָס גאַנצע פעלד,—דאָס ווייבל מיט׳ן קברן, דעם קברנ׳ס טאָכטער מיט׳ן יונג, טיפּער—די גנבים, ווי זיי קריכן אַרויף אויפ׳ן פּלויט פון הינטערגרונט. אין מיט בית־עלמין שטייט א קאָזע, אויף א שטריק צוי׳ן א מצבה צוגעבונדן און קייט גראָז

גאַנץ גלייכגילטיג)

שוועסטער

(איינאַקטער)

פּערזאָנען:

מירל — אַן אלמנה מיט קינדער נאָך א שוחט.

אברהמ׳ל — איר זון — אַ חדר־אינגל.

לאה	אירע שוועסטער;	דינסט־מיידלעך.
נחמה	פון זיי נחמה די אינגערע.	

זרח — א שניידער־געזעל.

משה׳ל — א פעלדשער־יונג.

לאָמפּן-צינדער.

די סצענע:

אן אָפּגעלעגן ווינקל אין שטאַטישן סקווער. רעכטס—א לאַמ־טערן; לינקס—צווישן בוימלעך—א גאַרטן־באַנק.

(א הערבסט־אָוונט. גערויש פון שפּאַצירער פון טיפן סקווער. ווערנד דער אַקציע קומען מאַנכע, דאָס מערסט פּאָרן־ווייז פון טיפערן און באַלויכטענעם סקווער צום טונקעלערן ווינקל צו; זעען אים פאַרנומען און ציען זיך, באַדויערנדיג, צוריק. דער לאָמפּן־צינדער קומט פון טיפערן סקווער, וואו די לאַמטערן ברענען שוין, מיט א לייטער, צום לאַמטערן אין ווינקל צו, קריכט אַרויף, צינדט אים אָן. פון לינקס קומט אָן מירל, פאַר־פרומט און פאַרזאָרגט ווי אומיצן אויסקוקנדיג; אונטער איר צעגערנד. מיט גרויס חשק צו אנטלויפן, די מוטער זאָל נאָר לאָזן—אברהמ׳ל).

לאָמפּנצינדער:

(גיים אַראָפּ פון לייטער. לייגט זי צוזאַמען, באַמערקט פון דער ווייטנס מירל׳ען. ברומט אַרויסגייענדיג).

— קומען זיך שוין צוזאַמען די — שוועסטער... שלעפּט נאָך ט׳אינגל מיט... מיט דער צייט וועט זי מיט די מיידלעך קומען... טפוי...

(אָפּ מיט דער לייטער)

מירל:

(וואָס האָט זיך מער געשטויסן, ווי געהערט).

—ס׳מויל זאָל׳ס הינטן שטיין, רבונו דעלמא כולה!

אברהמ׳ל:

(נישט פארשטייענדיג, פארוואס די מוטער שעלט)

— מאמע ?!

(איינגעהאלטן צוליב „כבוד אם")

— דער טאטע, זכרונו לברכה, האט פיינט געהאט, אז מען שעלט...

שטעלט זיך אפ ביין א בוימל, צופט פאר אומגעדולד, מיטין נאגל די קארע. צו דער מוטער, וואס האט אים נישט געענטפערט און געזעצט זיך אויף דער באנק.— שמאלענדיג)

— מאמע !—לאמיך אהיים, מאמע!

מירל:

(אלץ אינאיינעם אויסקוקנדיג)

— ז׳וועלן באלד קומען, — די מומעס... אותו הרגע קומען... און ז׳וועלן עפעס ברייננען... וועסט דיר די נשמה דערכאפן, נחת מיינס...

אברהמ׳ל:

— כ׳בין גאר נישט אזוי הונגעריג, מאמע... באמת—ניין...

מירל.

— א סך היינט אין מויל געהאט ! כ׳האב דאך קיין גראשן נישט פארדינט...

אברהמ׳ל:

— וועסט אהיימנעמען פערל׳ען...

מירל:

— און רבי־געלט א ביסל...

אברהמ׳ל:

— פערל גייט באַרוועס... פון ברכה׳ן פאַלט דאָס קליידל אראָפּ...

מירל:

— ס׳גייט צו ווינטער... סיי־ווי־סיי —זיצן אין בעט... שכר־לימוד איז בילכער...

אברהמ׳ל:

(ביטער, מער פאַר זיך)

— פון אזא געלט...

מירל:

— וואָס אזוינס? וואָס האָסטו געזאָגט?

(אַז אברהמ׳ל פאַרשווייגט)

— מיינסט, חס ושלום, זיי גנב׳נען ביי די באַלעבאָסטעס? פאַרדינען ביים איינקויפן? חלילה—זיי קריגן מתנות: קומען סוחרים — לעצט געלט... און — שכירות... א הון... און יאָ! די מומע נחמה האָט געהערט, דו הוסט; וויל זי מיט דיר אריינגיין צום רופא...

אברהמ׳ל:

— כ׳וויל נישט!

מירל:

— נאַרעלע, צו דער הייליגער תורה הקדושה דאַרף מען האָבן כוח, מוז מען געזונט זיין...

אברהמ׳ל:

— אז גאָט וועט וועלן, כ׳זאָל געזונט זיין, האָט ער בעסערע שלוחים...

מירל:

— נאַרעלע. דער רופא אליין—איז א גאַנץ כשר'ער איד...

אברהמ'ל:

— נישט אים מיין איך..

מירל:

— דער יונג זיינער?—וואָס גייט ער דיך אָן,—דער יונג?

אברהמ'ל:

(פאַרשווייגנדיג, צעהוסט זיך)

מירל:

(צוואיילנדיג)

— פינצטער איז מיר, דו הוסט דאָך טאַקע רעכט... נאַ, נאַ דיר, נאַ, מיין שאַליכל —

אברהמ'ל:

— כ'וויל נישט... דיר איז אויך קאַלט...

מירל:

(צוגייענדיג צו אַברהמילען)

— ניין, ניין! אַנגסטן שלאָגן אויף מיר...

(וויקלט אים אַרום; לאַה, באַווייזט זיך פון געסל)

— אָט גייט שוין די מומע לאַה, מען וועט זיך נאָר אָפּשמועסן אויף מאָרגן... ווייסט, וואָס מאָרגן איז, תכשיט מיינער?

אברהמ'ל:

— כ'ווייס, דעם טאַטן זכרונו לברכה'ס יאָרצייט...

מירל:

— וועלן מיר גיין... אויפ'ן קבר וועלן מיר גיין...

א ב ר ה מ ׳ ל:

(אַרויספּלאַצנדיג)

— זיי אויך?

מ י ר ל:

(מיט האַרץ)

— גיי, גיי מיר פון די אויגן אוועק... מיין בייז הארץ וועל איך צו דיר אויסלאָזן... שוין געהערט לשון הרע...

(רופט נאָך אברהמילען, וואָס טראָגט זיך אָפּ)

— זאָל פּערל אָנליינגן א פייער... צושטעלן וואסער אויף קאַר־טאָפליעס...

א ב ר ה מ ׳ ל:

(זיך אָפּשטעלנדיג)

— האָסט דאָך נישט פארדינט, מאמע!

מ י ר ל:

— נישט ד י י ן זאך!

א ב ר ה מ ׳ ל:

— און איך וועל נישט עסן!!!

(פאַרשווינדט)

ל א ה:

(וואָס האָט דאָס לעצטע געהערט און געזען, האָט, באַאומרואיגט, איינגעהאַלטן די טריט; איז לאַנגזאַם צוגע־קומען און אָפּגעשטעלט זיך ביי דער באַנק. אַז מירל דרייט זיך צו איר אויס)

— וואָס איז ער עם אנטלאָפן, —אברהמ׳ל?

מ י ר ל:

(איינגעהאַלטן)

— קאַלט געוואָרן.. הוסט...

(אַרויספּלאַצנדיג)

— און שיינע זאַכן ג ע ה ע ר ט... פון אייך ב י י ד ע!

ל א ה:

(פינצטער און שטרענג)

— פון דיין מ ו י ל, מירל?

מ י ר ל:

— פון ח ב ר י ם! אין ח ד ר!—חברים—פון די מאַ־
מעס... דער בוימל קומט אויפ׳ן ו ו א ס ע ר ארויס...

ל א ה:

(גאַלגן־הומאָר)

— ס׳געפעלט זיי דער שידוך נישט?

מ י ר ל:

(גיפטיג)

— שוין געווען ראשי־פּרקים?!

(זיי מעסטן זיך מיט די אויגן)

ל א ה:

(האַלט נישט אויס, הויבט אָן אַרויסצונעמען זאַכן פון קעשענע).

— נא האָסטו וואקס..

מ י ר ל:

(עטוואָס גערירט)

— געדענקט צו קויפן?

לאה:

(ציט מיט די אַקסלען)

— אויסגעלאָזט האָניג, געבליבן וואַקס!...

מירל:

(זעצט זיך)

— כ'נעם נישט קיין וואַקס!

לאה:

(מיט האַרץ)

— משוגעת! האָסט אַ נשמה־ליכט?

מירל:

— בעסער נישט, איידער—גע'גנב'עטס!

לאה:

— איז נישט...

(לייגט אַרויס, אַז מירל שטעלט נישט אויס די האַנט, צום נעמען, די אַנדערע זאַכן פון טאַש אויף דער באַנק אַרויף האַסטיג אויסרעכענענדיג)

— אַ ביסל טיי און צוקער... פאַר אברהמ'לען אַ לעקעכל... אַביסל געלט פאַר'ן מלמד...

(שטעלט אויס די האַנט מיט זילבער־געלט; אַז מירל ציילט פאַרדעכטיג דאָס געלט אויף איר האַנט, פאַרענטפערט זיך)

— דער חתן... פאַר'ן אוועקפאָרן אַ דיזנע געלאָזט... געקומען באַקוקן די געשוואָלענע מויד מיט די קעלבערנע אויגן...

מירל:

(איבערהאַקנדיג)

— לאה!

לאה:

— וואָס איז? וויניג געהאָרעוועט?

מירל:

— אַזוי פיל?

לאה:

— שלאַנג!

מירל:

(נעמענדיג דאָס געלט)

— אוי, ווען נישט אברהמ'ל!

לאה:

— טרעט... טרעט מיט די פיס... אויפ'ן האַרץ... אויף דער נשמה... אַז אַלע טרעטן.

מירל:

— חבר דיך נישט מיט פעלדשער־יונגען!

לאה:

— דיינע פרומאַקעס זיינען בעסער! — — ווילסט וויסן? ווילסט! הער, — צאַפּ דיין שוועסטער'ס בלוט!...

(מיט שטייגענדער אויפרעגונג און היציגן אָטעם)

— געהאָרעוועט ביז שפּעט ביינאַכט... מיטאַמאָל אַן אָפּן הויז געוואָרן... א חתן געקומען... געסט... כבוד... מ'פּאַלט פון די פיס... טיי און קאַווע, און פאַרבייסן, און דאָס און יענץ... „ס'שאַט נישט", זאָגט זי, ד'אַלטע מכשפה, „ס'וועט זיין תנאים, וועסטו פאַרדינען"... לויף, כאַפּ, טראָג... טראָגן זאָל מען זי אויף דער מטה, רבונו של עולם, נאָר אַן עק! די רשעים אין גיהנום האָבן אויך אַמאָל רו... געלויבט איז גאָט... דריי אזייגער... כ'קייקל

מיך קוים אין קיך אַריין... פּאַל אויפ'ן בעט... נישט אויסגע־לאָשן ס'לעמפּל אפילו... מיין כפּרה, זאָל זי מיר אָפּשלאָגן ס'ביסל נאַפּט... ז'האָט מיר ג ע ז אָ ג ט די מכשפה... ב א ל ד אין דער פרי... ס'מויל זאָל איר הינטן שטיין, רבונו דעלמא כולה... נאָר גאָרנישט... כ'פּאַל אויפ'ן בעט, אין אָנטאָן, קוים די בלוזקע אַראָפּגעוואָרפן און די שיך... כ'ליג ווי א גולם מיט אָפענע אויגן ליג איך... כ'הער—פון שטוב אַרויס שלאָגט: האַלב־פיר, פיר, האַלב־פינף... קוים כ'דרעמל איין—ר'איז דאָ!

מ י ר ל:

— דער חתן?

ל א ה:

— נאָך אַזוי פיל העזה זאָל ער האָבן? געגנוג ר'האָט מיר ג א נ צ ע טעג... פון אונטער דער געשוואָלענער כלה'ס פּלייצע א פּ ע ר... פון אונטער די ברעמען די געקראָכענע... אין ב ו ז ע ם אַריין... די הייסע ש ל ו ח י ם געשיקט... ביים לעצטנעלט די האַנט געדריקט... דריקן זאָל עס אים אין האַרץ, רבונו של עולם... ער א ל י י ן איז געקומען—ר' יאַ־קע־לע!

מ י ר ל:

— וואָס האָט ער געוואָלט?

ל א ה:

— כאַ־כאַ־כאַ! וואָס וויל א מאַנספּאַרשוין? כ'כאַפּ מיך אויף... קאַצענע אויגן... א ברענענדיגער אָטעם... די פּאות קריכן מיר אויפ'ן האַרץ אַרום ווי די ווערים...

(פּויזע)

— נאָר אָן אים האָב איך מיר ס'האַרץ געקילט! אָן אַריינ־פאַר־הויז מיינט ער! אַלע פינף פינגער!

(נחמה און זרח קומען אָן געאָרעמט פון טיפערן סקווער)

מירל:

(אָנכאַפּנדיג לאהין ביי א האַנט)

— ש ו ו י י ג, נ ח מ ה גייט! — און ז ע, זע מיט ו ו ע מ ע ן... זע, ווי א ז ו י...

נחמה:

(אָפּלאָזנדיג זרחים אָרעם)

— מאַך א „ויברח”...

זרח:

— אָה! די צנועה...

נחמה:

— ס'איז מיין שוועסטער, זרח! — ווינט און נעפּל זאָלסטו ווערן!

(אַז זרח וויל זי, פאַרין אַוועקגיין, קושן)

— וועסט צייט האָבן, נאַשער!—כ'וועל דיך רופן...

(אַז זרח פאַרשווינדט, צוקומענדיג צו די שוועסטער)

— וואו איז אברהמ'ל?

לאה:

(אָן פאַרב)

— געווען... אוועקגעגאַנגען...

נחמה:

(מיט א זייטן־בליק אויף מירליען)

— און איר פּאַסט נישט צו ענטפערן!

(באַמערקט דעם בלויזן האַלז; געריירט)

— און וואו ס'שאַליכל מירל?! פאַרזעצט?!

לאה:

— איינגעהילט אברהמ'לען...

נחמה:

(מכלומרשט צו לאהין, נאָר מירל זאָל הערן)

— זאָלסט הערן, ווי מיין באַלעבאָס לויבט אברהמ'ל... אין טאָג אריין! — ביים ווארימעס... כ'זיץ אין קיך... אין פוטער שמעלץ איך מיך!

„אברהמ'ל איז אַן עלוי"... „זאַפּט די הייליגע תורה, ווי א שוואָם"...

עט א שאָד, אַלע ביינדלעך וואָלט איך אים אויסגעקושט..

מירל:

— האָסט וועמען צו קושן... ער, ברוך השם, וויל נישט...

נחמה:

— ר'וועט עלטער ווערן, וועט ער בעסער ווערן!

מירל:

— א הילצערנע צונג זאָלסטו באַקומען, רבונו של עולם!—

—לאה:

— ס'הויב זיך שוין אָן! —

נחמה:

— שוויג בעסער, גבאי'טע!

מירל:

— און אַז א י ך וועל שווייגן, וועט די וועלט א ו י ך שווייגן?

ל א ה :

(מער צו זיך)

— מיין כפרה די וועלט...

מ י ר ל :

— און גאָט,—גאָט, ברוך הוא, וועט אויך שווייגן?

נ ח מ ה :

— כ׳האָב דיר שוין איינמאָל געזאָגט, מירל: שטעל דיך נישט צווישן מיר און גאָט... כ׳וועל מיר אַליין מיין שטעטל באַשטיין..

ל א ה :

— נחמה!

מ י ר ל :

— רבונו של עולם, וואָס פאַר א לשון!

נ ח מ ה :

— און האָט גאָט צו מיר טענות, האָב איך צו אים א ו י ך טענות... און אויף איין טענה טויזנט תירוצים...

מ י ר ל :

— הער, ווי זי רעדט! הער, ווי זי רעדט!

נ ח מ ה :

(אַרויסלייגנדיג געברענגטע זאַכן פון טאַש)

— עט!—נאַ, נעם בעסער...

מ י ר ל :

— זע, זע, ווי די האַנט ציטערט איר... כ׳שטער דאָך איר די שמחה מיט׳ן שוסטער־יונג...

נחמה:

— אָבער גאָר „לא"! און מיט א ספּאָדעק! כ'פרעג נאָך דיר א סך! — — עי, זרח! — — אויף די פליגל פון ווינט!

(זרח קומט צו)

— כ'בין א שיינע מויד,—זרח?

זרח:

— ווי דער טאָג!

נחמה:

— פאַרליבט?

זרח:

— איבער די אויערן!

נחמה:

— שטאַרק?—היים?

זרח:

— ווי ס'גיהנום!

נחמה:

— און — — ווען שטעלט מען א חופה?

זרח:

— כאָטש מאָרגן! — — זאָל נאָר זיין ארבעט...

נחמה:

— כאַפּט דיך דער וואַטנמאַכער מיט'ן מסדר קדושין צוזאַמען... קום, זרח!

(גייען צום סיפערן סקווער).

מירל:

(שרייט איר נאָך)

— חצופה!

נחמה:

(זיך אָפּשטעלנדיג)

— ווייסטו, וואָס, מירל? פּאָלג מיך, מאַך מיך חתונה... עפּן ס'קניפּל: נדן, חתונה־הוצאות... מלבושים — — — האָסט? קענסט? ניין? — — — שווייגט מען!

(ראָש אָפּ. מירל נעמט געשווינד צוזאַמען דאָס אויס־געלייגטע אויף דער באַנק, וויל גיין)

לאה:

— לאָז מיך נישט איבער אַליין...

מירל:

(שטרענג))

— אהיים גיי!

לאה:

— א ה י י ם וואָלט איך געגאַנגען...

מירל:

— א מענטש גייט נישט גראָד אהיים... נאָר וואו ס'איז באַשערט...

לאה:

(כאַפּט זי אָן ביי דער האַנט)

— ס'איז דאָרט קיינער נישטאָ! — — נעפּאָרן באַלייטן דעם חתן צו דער באַן... און דאָס קיך־לעמפּל רויכערט... שאָטנס טאַנצן אַרום אויף די אָפּגעשיילטע ווענט... און די שטריק פון בוידעם קוקן אַפּער פון אונטער'ן בעט... כ'האָב אַזוי מורא...

מירל:

— האָב בעסער מורא פאַר גאָט! פאַרכט דיך פאַר די זינד!

לאה:

— מירל... ווי האָט עס א מענטש קיין פונק רחמנות נישט...

מירל:

(ווייכער)

— און דו, אויף דיר אליין, האָסט רחמנות? און אויף נחמה'ן — האָסטו? דו טרענקסט, שלעפּסטו זי מיט...

לאה:

— כ'צי נישט קיינעם... איטלעכער האָט זיין ווילן, זיין שכל... און זיין אייגענעם חשבון מיט גאָט... און איך טרענק נאָך נישט!

מירל:

— אודאי, א שפּאַס! מען איז זיך דאָך מקנא אָן דיר... מען בענטשט זיך דאָך מיט דיר! — — שדכנים קלאַפּן דאָך דיר אָפּ די שוועל! — — און וואָס וועט זיין דיין סוף, לאה?

לאה:

— צום סוף איז נאָך ווייט... כ'ווייס? און אפשר נישט... און וואָס זאָל זיין דער סוף?

מירל:

— און וואָס ביזט'עס אזוי ווייס ווי די וואַנט? און וואָס פאַר א רויטע פלעקן האָסט'עס אויפ'ן פּנים? און וואָס באַדייטן די געשוואָלענע ברעמען? און די בלאָנע־בלויע רענדער אַרום די אויגן! און דאָס פיבער אין זיי? און וואָס זיינען עס דיר אזוי איינגעפאַלן די באַקן? —

לאה:

— וואָס? כ׳דאַרף נאָך שיינען ווי די זון... כ׳אַרבעט ווייניג, כ׳האָרעווע נישט?!

מירל:

— פאַררעד נישט די ציין! — — האָרעוועסטו האָרעוועסטו שוין לאַנג און פריער האָסטו דאָך געבליט ווי א רויז... געשפּילט ווי א פויגל...

לאה:

— ווען פּריער?

מירל:

— איידער דער פעלדשער־יונג האָט דיך פאַרלאָזט!

לאה:

— דאָס ווייסטו אויך. און אין דעם בין איך אויך שולדיג?

מירל:

— ווער דען? איך!

לאה:

— מירל!... אַזוי קען נישט זיין... אַזוי טאָר נישט זיין... א תלין זיין פאַר אַן איינגענער שוועסטער, הייסט גאָט אַליין נישט... זעסט, מען האָט אָן מיר געפּעלשט, א גזלן אין פעלד איז מיך באַפאַלן, אַריינגעשטעקט א מעסער אין האַרץ; בלוט רינט... ביזט דאָך א שוועסטער...

(אַז מירל, וואָס האָט מורא זי זאָל נישט ווייך ווערן, דרייט זיך פון איר אָפּ, זיך אויפהויבנדיג)

— עט! אַז עס איז אַזוי, זאָל זיין אַזוי!

(מירל דרייט זיך אויס באַוועגט, וויל זי שוין צוריק רופן. לאה קומט דערווייל אין ליכט־שטרייף אַריין אונטערן לאַמטערן).

מירל:

(פון פלוצלונגער שרעק באַפאַלן)

— ל—אה!

לאה:

(שטעלט זיך אָפּ, קוקט זיך אום)

— וואָס!

מירל:

— אהער קום, אהער!

לאה:

— שריי נישט אזוי, מען הערט דאָך...

מירל:

— ווי מיר, ווי מיינע יאָר! צו ד ע ם איז עס געקומען!—

(אַז לאה שלעפּט זיך צו איר צו, ווי א געשלאָגענער הונט)

—שטיי! קום נישט אין מיינע דלד אמות אריין... און מאָרגן צום קבר—נישט ד ו, נישט ז י...

(וואַרפט אַלץ אַרויס פון שירץ)

— נא! נא! נא!

(לויפט אָפּ רעכטס, לאה פאַלט אויף דער באַנק, ציט זיך צוזאַמען)

משה:

(קומט אָן פייפנדיג א לידל. קוקט זיך אום)

— א... עפּעס א סחורה אויף דער באַנק...

(גייט נעענטער צו, דערקענט ווער עס איז, וויל זיך צוריק־ציען אויף די נעגל).

לאה:

— אנטלויף נישט!

משה:

—כ׳אייל מיך... ארויסגעלאָפן קויפן פּאַפּיראָסן...

לאה:

— פּאַפּיראָסן קוקן זיך פון מארינארקע ארוים...

משה:

— זעסט ווי דער קאָפּ איז פארדרייט...

לאה:

— קום נאָר צו נעענטער...

משה:

(טוט עס נישט גערן)

— איבערגעלאָזט אָנגעזייפטע געסט...

לאה:

— כ׳וועל דיך לאַנג נישט האלטן...

משה:

— נאָר, כ׳בעט דיך, נישט געזידלט... זע׳מירביידע נישט אזוינע פרומע נשמות...

לאה:

— ניין... נאָר א בשורה וויל איך דיר אָנזאָגן!

משה:

(גאַלגען־הומאָר)

— ווערסט א כלה? מזל־טוב דיר!

לאה:

— דיר א ו י ך... גאָט האָט מיר געבענטשט...

משה:

— דאָס איז גראָד מיין ברכה... אויב כ'האָב קיין טעות נישט...

לאה:

— ניין... האָסט קיין טעות נישט... וואָס זאָגסטו דערצו?

משה:

(זעצט זיך, פאַרזאָרגט)

— ווייסטו וואָס, לאה?—כ'האָב א באַקאַנטן דאָקטאָר!

לאה:

— און גאָר!

משה:

— כ'וועל דיר ברייננגען פּראָשקעס!

לאה:

— און — שוין?

משה:

— וואָס דען, לאה? ! צוויי מתים גייען נישט טאַנצן...

לאה:

— נו, גיי אַז דו ווייסט שוין... גיי! — — —

(מיט שטייגנדיגן עקל)

— און דאָס האָב איך ליב געהאַט, דאָס!

(באַמערקט אַז ער שטייט נאָך, אויסשרייענדיג)

— גיי!

(משה פאַרשווינדט; עס קומען אָן נחמה און זרח)

נחמה:

— וואָס האָסט׳עס געשריען, לאה?

(באַטראַכט זי)

— דער פעלדשער־יונג איז דאָ געווען! — געוועזן! — ער האָט דיר עפּעס געזאָגט?

לאה:

— איך האָב א י ם געזאָגט!

נחמה:

(שלעכט פאַרשטייענדיג)

— רעכט אזוי! — כ׳גיי איינקויפן, און דער פרי שטייט ער דאָרט מיט דער געלער מויד... קוועטשט איר די יד, ז׳האָט דאָך א לאַפּע, ווי א בער.

לאה:

— מיין דאגה.

נחמה:

— אזוי?!

זרח:

— א נאָלד פון א מויד!

נחמה:

— וואָס ברומסטו דאָרט, זרח!

זרח:

— כ׳זאָג, א שאַרלאַטאַן איז ער, דער פעלדשער־יונג...

לאה:

— און דו, זרח?

זרח:

— איך? וואָס איך?

לאה:

— ווען שטעלסטו א חופּה?

זרח:

— זאָל נאָר זיין אַרבעט...

לאה:

— און איידער ס'וועט זיין...

זרח:

— ווי נחמה וויל...

נחמה:

— כאַפּט דיך דער וואַטנמאַכער מיט'ן מסדר קדושין צוזאַמען...

לאה.

— און דערנאָך... וואָס וועט זיין דערנאָך?

נחמה:

— איך זאָג, ברוך השם יום יום — אויף מאָרגן זאָל גאָט זאָרגן...

לאה:

— גאָט וויל יעדער זאָל פאַר זיך זאָרגן!

נחמה:

— וואָס פאַר א לשון, לאה?! באַהאַלט די תחנות אויף מאָרגן...

לאה:

— וואָס מאָרגן?...

נחמה:

—אויף שוחט'לס קבר...

לאה:

— מ'גייט נישט מארגן!

נחמה:

— וואס איז ווייטער? און פארוואס וויל זי נישט?

לאה:

— זי זאגט, מיר פארשוועכן דעם קבר...

נחמה:

(אפשפריגענדיג)

— איך האב נאך קיין שלעכטס נישט געטאן, לאה!

לאה:

— ועסטו טאן... אונזער וועג גייט משופע אראפ... משופע אראפ...

(דער לאמפן־צינדער וואס האט שוין געלאשן איבעראל אין סקווער לעשט דא אויס דעם לעצטן לאמפ, עס ווערט פינצטער).

(לאנגזאם פארהאנג).

די גאָלדענע קייט

א חסידישע פאַמיליע־דראַמע

(אין ווייסן פערז)

אין 3 אַקטן

פּערזאָנען:

שלמה.

פּנחס — זיין זון

משה — פּנחס'עס זון, שלמה'ס אייניקל.

יונתן — שלמה'ס זון, משה'ס אור־אייניקל.

דבורה — פּנחס'עס ווייב; משה'ס מוטער.

מרים — משה'ס ווייב.

לאה — משה'ס און מרים'ס טאָכטער; יונתן'ס שוועסטער.

ישראל — גבאי ראשון.

צווייטער און דריטער גבאי.

עולם.

הסידים צווישן זיי.

אברהם

למך און

ביניש — ישישים — די עלטסטע חסידים;

אַלטע חסידים

אַן אַלטער און

א יונגער רייכע חסידים

א היימישער און

אַן אָרימער חסיד.

א ישובניק.

בערגם—א דאָקטאָר.

ערשטער אַקט

דעם רבינ'ס צימער; אַלט־פרענקיש־פריציש מעבלירט. א געשניצטער באַלקן, פון וועלכן עס הענגט אַראָפּ א קריסטאַלענער הענג־לייכטער, וואָס קלינגט ביי שטאַרקערע טריט אין צימער. אונטער אים—א צעפלאַצטער מאָזאַאיק טיש, רויט־סאַמעטן־געבעטע קאַנאַפּע, א פאָטער־שטול, שטולן, ביי די ווענט—בענק, לאַנגע, אָן אָנלענען. גלעזערנע שענקלעך: מיט ספרים און מיט זילבערנע און גאָלדענע כלים. אויסער א חנוכה־לאָמפּ, בשמים־פושקעס, אתרוג־פושקעס א. ד. ג. וואַרפט זיך, מיט זיין גרויס אין די אויגן אַריין—א זילבערנער, אַלט־פריצישער בעכער. טירן רעכטס און לינקס: רעכטס—צוויי שמאָלע, פאַר'ן היימישן געברויך; איין טיר אין בית־המדרש אַריין, די צווייטע צו עזרת נשים, לינקס—א געוויינלעכע טיר אין ווייטערן צימערן אַריין, אין הינטערגרונט—א טיר און א גרויס ווענעציאַניש פענצטער צו'ן א הויף־גערטל. זילבערנע העסן אַרום די ווענט.

מוצאי שבת; שפּעט אין אָוונט. נאָך גאָר נישט אָנגעצונדען אין שטוב. איבער דער דיל שפּילט א שוואַכע ליכט־נעץ פון לבנה־שיין אין שניי־אָפּגלאַנץ, וואָס פאַרשווינדט באַלד נאָכ'ן אויפגיין פון דער פאָרהאַנג. אין דרויסן ווערט אַלץ טריבער און טריבער, און ברעכט אויס ענדע אַקט, אין א שניי־שטורעם.

אין צימער הערשט אַן אָפּגעלאָזנקייט און אַן אומאָרדנונג. אין דעם הויז האָט געמוזט עפּעס אַן אומגליק געשען. פון רעכטס און לינקס, ווען עס עפנט זיך א טיר, הערט זיך אַן אומעטיג גערויש, אויסגעשרייען א. ד. ג.

(פון הויף-טיר קומען אַריין דער **עלטערער** און דער **אינגער**
רער רייכע חסידים. הינטער זיי—דער **אָרימער חסיד** און
דער **היימישער**, וואָס „רייבן" זיך אַרום יענע)

דער עלטערער רייכער חסיד:

הייסט עס—פאַרלוירן א שבת!
אזוי פיל געשעפטן פאַרלאָזט,—
און מען גיט קיין שלום נישט...

דער אינגערער:

אז, לא עליכם...

היימישער חסיד:

חס ושלום...
ס'איז נור באתכסיא...
צרת הרבים...

אָרימער חסיד:

טוט זיינס ביחידות...
שטורעמט די עולמות עליונים...

דער אינגערער רייכער חסיד:

(הינטערליסטיג)

עפעס צו אייך דאָ געקומען
א דאָקטאָר א יונגער?

היימישער חסיד:

(כאַפּט אָן אין דער ענדערונג פון געשפּרעך)

ימח שמו...

אָרימער חסיד:

א מכשף...
מאַכט עפּעס רעגן אין שטוב
און שניי...

היימישער חסיד:

(ווייניטיג)

ער, זאָל לעבן, אָפּגעשלאָסן,
וועגן כּלל... גזרות גייען...
פון ערגעץ, זאָגט מען, שיקט מען
גאַנצע פורן מעסערס,
קהלות גאַנצע צו באַפאַלן...
אַרבעט דער מין דערווייל,
פאַר בחורים דרשנ'ט ער...
וועגן טבע...

דער אינגערער רייכער חסיד:

און קומט צום רבי'ן?...

היימישער חסיד:

דער רבי האָט קיין פּחד נישט!

אָרימער חסיד:

אויף אים האָט ער קיין שליטה נישט...

(די רייכע חסידים הערן זיי שוין נישט, גייען איבערן צימער, באַטראַכטן).

עלטערער רייכער חסיד:

שווערע פאַרהענג.

(באַטאַפּט זיי)

זיידענע...

היימישער חסיד:

אזוי ביים פּריץ געקויפט,
מיט'ן הויז צוזאמען...

יונגער רייכער חסיד:

באַלקן—געשניצטע, מעבל—געשניצט.
העסן, אַלמערס—מיט פיגורן..

אָרימער חסיד:

האָט מען אַפּגעקלאַפּט די נעז...

יונגער רייכער חסיד:

הענגער פון הערנער אין ווינקל...

היימישער חסיד:

דערמיט שטויסט ער דער שטן...
דאָ פלעגט ער זיצן ביידערנאַכט...
אין פינצטערע נעכט,
אין התבודדות אליין.
מלחמה האַלטן מיט כל־דאָס בייז...

אָרימער חסיד:

מיט מסירת נפש...

עלטערער רייכער חסיד:

(דעם אינגערן אין דער זייט)

קראַנק איז ער...

אינגערער רייכער חסיד:

מען זאָגט: פון זינען אַראָפּ...

עלטערער רייכער חסיד:

קען זיין...
ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ כשוף
אין די אַלע זאַכן שטעקט.

אינגערער רייכער חסיד:

שאַדט עס אַ רבי'ן אויך
און—אַזאַ אַלטן?

עלטערער רייכער חסיד:

קום אין אכסניא אַריין...

(ווילן גיין דורך דער בית־המדרש־טיר)

היימישער חסיד:

זיך נישט דורכצושטופּן!
קיין עין הרע—אַן עולם...

אָרימער חסיד:

איך וועל אייך פירן דורכ'ן הויף—

(פירט זיי אַרויס; היימישער חסיד גייט אָפּ אין בית־המדרש אַריין. פון לינקס, איינער נאָכ'ן צווייטן קומען די ישישים).

אברהם:

(קנאַקנדיג די פינגער, שטאַרקט זיך געגן אומעטס, וואָס איבערוועלטיגט אים, ברומט אויף זיך).

שבת, שבת!

עס איז פּאָרט נאָך שבת!
נישט געמאַכט נאָך קיין הבדלה.

(צו די נאָכקומענדיגע)

הע?

למך:

וועט עס זיין א וואָך...

ביניש:

א וואָך...
השם ישמרנו—א וואָך!

(צעגייען זיך איבער דער שטוב)

למך:

(זיך אָפּשטעלנדיג)

ס'הארץ האָט מיר אָבער געזאָגט,
געריסן זיך אהער...

ביניש:

מיך—געצויגן, ווי א מאַגנעט...

למך:

פאַלט פּונקט מיין אידעם איין
זיך גט'ן...

ביניש:

כ'קען דאָס וואסער נישט אריבער,
קיין פּראָם און קיין שיפל נישט;
קריע גייט און קריע!

אברהם:

(שטעלט זיך אָפּ, אָנגעלענט אין טיש; ביטער)

זענט איר, הייסט עס, מיר מקנא?

(למך און ביינִיש צעגייען זיך איבערן צימער).

למך:

(זיך אָפּשטעלנדיג פאַר אברהם)

אָבער וואָס איז דאָס געשען אזוינס?

ביינִיש:

(נאָכקומענדיג)

וואָס האָט זיך דאָ געטאָן אזוינס?
וואָס?

למך:

רעד א וואָרט!

ביינִיש:

ציסט דאָך די נשמה ארויס!

אברהם:

וואָס? גאָרנישט!
ממש גאָרנישט...
זעענישן געזען...
פון זעענישן כסדר גערעדט...

למך:

האָט מען עפּעס פארשטאַנען?

אברהם:

מרימ׳ל...

למך און ביניש:

(מיט ליבשאַפט)

מרימ׳ל... מרימ׳ל...

למך:

זי האָט פאַרשטאַנען...

ביניש:

געווים...

אברהם:

ס.הארץ, זאָגט זי, פילט...

(עס זיינען אַריין אַלטע חסידים; שטיל, איינער נאָכ'ן צווייטן. שטעלן זיך אָפּ, דערזעענדיג די ישישים, מיט דרך־ארץ און עטוואָס פּחד, נישט ווייט פון טיר; מאַנכע זעצן זיך צעגערנדיג און פאַרנעמען נישט דאָס גאַנצע געזעס).

ערשטער אַלטער חסיד:

(ראַפּאָרטירנדיג)

סוחרים ווילן אהיים,
פאַרכטן זיך...

(זעצט זיך, פון די ישישים נישט געמערקט)

צווייטער אַלטער חסיד:

אן אשה אין עזרת נשים
חלש׳ט...

דריטער אַלטער חסיד:

מען קען זי נישט דערמינטערן...
און ס׳בית־מדרש אין חשך מורמלט...

צווייטער אַלטער חסיד:
גלייך א וואַסער רוישט...

ערשטער אַלטער חסיד:
גלייך א וואַלד...

(בלייבן שטיל; דער ישיש הויבט אָן רעדן)

אברהם:

(ווי פון א חלום אַרויס)

דרעמלט איין...
פון חלשות דרעמלט ער איין,
און ציטערט אויף...
עפנט די אויגן גרויס...
פול שרעק—די אויגן.
„א רויטע וועלט", זאָגט ער
„א רויטע וועלט"
און ציטערט...
מרים׳ל שטייט דערביי...

מקורבים און זקנים:

מרים׳ל...
מרים׳לס נאָמען דערמאָנט...

אברהם:

זאָגט זי אונז:
בלוט וועט זיך גיסן,
אידיש בלוט, ווי וואַסער...

א חסיד:

(אַרײַנקומענדיג)

רעדלעך שטייען זיי אין מאַרק...
מ׳שרעקט זיך, מע סוד׳עט זיך...
און אַרום—א חושך;
מ׳עפנט נישט קיין קלייט,
מע צינדט נישט אָן קיין ליכט...

(האַקט אָפּ, באַמערקנדיג ישישים)

אברהם:

און דרימלט איין...
און ציטערט ווידער אויף...
עס ציטערט די ווייסע באָרד,
עס ציטערט דער קאָפּ...
„פלעמלעך", זאָגט ער,
„פלעמלעך פליען אין אויר אַרום".

(אַראָפּלאָזנדיג דעם קאָפּ אויף די פלאַכע הענט).

אברהם:

זאָגט מרים׳ל...

שטימען איבער צימער:
מרים׳ל און מרים׳ל...

אברהם:

מיט׳ן רויך
וועלן שטעט און שטעטלעך גיין...

אָרימער חסיד:

(צוריקגעקומען פון הויז)

שלאָגט זיך א געוויין א מארק...
א יולדת...
ווייען שוין דעם דריטן טאָג...
אװעקגעפאלן אויף אסכרה
א ילד...
רחמנא לצלן!

(אָפּ אין בית־המדרש אַריין)

שטימען אין צימער:

וואָס וועט זיין?
וואָס וועט זיין דער סוף?!

אברהם:

און א וואלד געזען...
אן אין־סוף א וואלד...
בוים ביי בוים שטייען זיי,
מיט קרוינען זיך פארפלאָנטערט;
צוזאמענגעפלאָכטענע צווייגן...
און שטעקן די נאקעטע וואָרצל קאפויר;
ענג איז זיי...
קומט אמאָל אויף א בוים די צייט:
חייב מיתה ווערט א בוים...
פון דער ערד ארויסגעריסן ווערט ער,
אָבער פאלן קען ער נישט...
ר׳האָט נישט וואו, דער בוים;
הענגען בלייבט דער בר־מנן...

למך:

מויל און אויערן...

ב י י נ י ש :

האָר און נעגל...

היימישער חסיד:

(פון הויז טיר קומענדיג)

דער הויף איז פול...
א געמורמל, א געוויימל...
און—א פחד — —

א ב ר ה ם :

און אונטן; ארום די שטאַמען
לויפן סודות נוראים ארום...
ווי די חיות,
ווי די חיות רעות...
ברענענדיגע הונגער־אויגן...
לויפן, רייסן,
יאָגן זיך פון וואַלד ארויס...

(פויזע)

זאָגט מרימ׳ל דערויף:
גזרות רעות...
קרענק און אונטערגענג...

שטימען אין צימער:

וואָס די אידן רעדן...
וואָס פון מויל זיי ברענגען...
אל תפתח...
אל תפתח פה לשטן...

ל מ ך :

קרענק און אונטערגענג —

בייניש:

און גזרות רעות...

מקורב:

האַלטן פּריצים דאָך א סיים...

א זקן:

טראַכטן זיי פון אונז...

א צווייטער:

קרענק און אונטערגענג...
רבונו של עולם...

א דריטער:

און ער לאָזט נישט צו.
שיקט צום דאָקטאָר אָפּ.

א צווייטער זקן:

צום יונגן דאָקטאָר אָפּ...

דער היימישער חסיד:

און דער דאָקטאָר...

א מקורב:

מיר ווייסן... מיר ווייסן...
ברענג נישט פאַר'ן מויל...

דער היימישער חסיד:

ער פירט דאָך איבער!

א זקן:

ימח שמו...

(האַקט אָפּ).

אברהם:

און אויבן, אין דער הויך
צווישן די פאַרוויקלטע צווייגן,
וואו טויט און לעבן אויסגעמישט...
נעסטן פייגל שווערע...
שווערע — זאָגט ער — פייגל...
גרויסע... און זיי היפּן,
און — שפּרינגען איבער
פון צווייג צו צווייג,
פון בוים צו בוים
און לאַכן...
און שפּעטן...

א מקורב:

יאָ... א חברה געמאַכט.
דער דאָקטאָר...
לערנט זיי לאַכן,
לערנט זיי שפּעטן...

היימישער חסיד:

קיין נסים...
קיין תפלות העלפן...
אַלע טבע און טבע...
און דער רבי שווייגט...

צווייטער חסיד:

(פון בית־המדרש, מיט'ן צאָרן און שרעק)

ביים אָרון הקודש
אין פּרכות אריין,
מיט'ן קאָפּ ארייגעדרוקט,
מיט'ן שווארצן,
שטייט פּנחס'ל...

דריטער חסיד:

(נאָכגעקומען, פול חשד)

און ישראל
שטייט ביי'ן אים...
רוימט אין אויער,
רעדט אים אָן... צו עפּעס בייז...
ענטפערט פּנחס אין דער שטיל,
כאַפּט ער אויף,
לויפט און רוימט
מאַנכע לייט סודות איין...
לויפט ווייטער און שנאַפּט
דאָ א וואָרט, דאָרט א וואָרט,
לויפט צו פּנחס'ן, פארציילט....

אברהם:
יע... יע... ז'לאַכן...
און מרים'ל הערט און פארטייטשט:
ללעג ולקלס, —
זאָגט זי, — וועט מען זיין...

משה:

(פון הויז־טיר, קרענקלעד צעשראָקן, מיט א ספריל אין האַנט)

זאָגט ר' בבא...

ערשטער מקורב:

(מיט רוגזא, אין בית־המדרש אַנווייזנדיג)

וואָס טוט זיך דאָרט?
וואָס האָט דיין טאַטע פנחס'ל
מיט ישראל'ן
פאַר א סודות?

משה:

(רעטערירנדיג צום פענצטער)

כ'וויים נישט...
פון וואַנען זאָל איך וויסן?
בנאמנות, איך הויב נישט אָן צו וויסן...

אברהם:

אזוי... אזוי...
ללעג ולקלס וועט מען זיין...

משה:

(צו די ישישים)

לאָזט געמאַך...
אַלטע אידן, לאָזט געמאַך!
ווענינ מרה שחורה נאָך?
מען זינקט דאָך אין מרה־שחורה איין...
אין עצבות ווייקט מען דאָך...

א זקן:

אז מע גייט אָרום ווי בלענדע שאָף...

א צווייטער:

אַז דער פּאַסטוך ווייזט זיך נישט...

א חסיד:

(קומט אַריין, פאַרמאַכט הינטער זיך נישט די טיר)

זיצט אונטער׳ן אָרון קודש
און שווייגט...
עס ציטערט די ווייסע באָרד...
עס ציטערט דער קאָפּ אינגאַנצן...

(פון בית־המדרש דערהערט זיך, אימיצער וויינט הויך)

א זקן:

דער ישובניק וויינט...
שרייט...

א צווייטער:

אַז מען לאָזט אים נישט צו!

א דריטער:

די מיל —
א שכן אויסגעדרונגען...
וואַלגערט זיך מיט ווייב און קינד
אַרום אין שניי...

(אימיצער פאַרמאַכט די בית־המדרש טיר. אין דער מינוט
דערהערט זיך א געוויין פון דער ווייבערשער שול)

שטימען אין צימער:

(פאַרוואונדערט, צעשראָקן)

— נשים רייסן איין די שול...
— פאר׳ן ילד...

— פאַר דער יולדת...
— נישט געקענט דערוואַרטן זיך...

אברהם:

(האָט דערהערט, שטעלט זיך ראָש אויף מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט)

חלול שבת!
פאַר הבדלה!

(היימישער חסיד לויפט אַרויס אין עזרת־נשים אַריין, וואו עס ווערט שטיל און שטילער, אברהם בלייבט שוין אַזוי שטיין ביזן עודע אַקט, ווי פאַרגליווערט)

מרים:

(העל־בלוי געקליידט, נאַכטוואַנדלערישע טריט, קומט פון הויז־טיר, צום פענצטער גייענדיג, מיט א באַנג־שוואַכער שטים).

פאַרוואָס מאַכט מען קיין הבדלה נישט?

(דער עולם שווייגט. ישישים לאָזן אַראָפּ די קעפּ. עלטערע חסידים און מקורבים רוקן זיך אָפּ מיט שרעקיגן דרך־ארץ. חסידים ווילן אַרויסגיין פאַר דער „אשה". איינער לייגט שוין די האַנט אויף דער קליאַמקע. בלייבט דאָך שטיין).

משה:

וואָס מאַכן די קינדערלעך, מרים'ל?...

מרים:

(זעצט זיך צום פענצטער צו)

איינגעשלאָפן...
קינדער וויסן נישט...
קינדער פילן נישט...

שפּילנדיג אויף דער דיל
איינגעשלאָפן...
די הענטלעך צוזאַמענגעפלאָכטן...
כ'האָב אונטער די קעפּלעך
זיי קישעלעך געלייגט,
שמייכלען זיי אין דרימל
און רויטלען זיך...
שרעקלעך שמייכלען קינדער...

(פּויזע. פאַרקוקט אין פענצטער אַריין)

עס טריבט זיך דער שניי...
ווינדיג...ביימלעך וויגן זיך,
צווייגעלעך פארשנייטע ציטערן.
ווי פון שרעק געטרייסלט...
און טריב און טריבער ווערט דער הימל...
פון מערב־זייט א וואָלקן ציט...
אומגעלומפּערט ציט ער זיך, שלעפּט זיך...
און גייט... גייט אויף אונזער הויז...
קינדער וויסן נישט,
קינדער פילן נישט...

(אין צימער אַריין, עטוואָס העכער ווי פריער)

פאַרוואָס מאַכט מען קיין הבדלה נישט?

(די בית־המדרש טיר עפנט זיך; א נייע און שטאַרקער געוויש).

משה:

(אויפגעשטאַנען)

א פּחד באַפאַלט...
ווי דער עולם רוישט...

מרים:

דער עולם...

די אויסגעדאַרטע פּנימ'ער
די אויגן, אויסגעהונגערטע —

שטימען אין צימער:

דער רבי!
דער רבי זאָל לעבן!
דער רבי!

שלמה:

(א זייער הויכער, גרויער, בלאַסער איד; אויסער דער שוואַרצער, שפּיציגער יאַרמולקע אויפן קאָפּ,—פּרעס־ווייס געקליידט; אַן אומגעווייִנלעך הויכער שטערן, אומגעווייִנלעך גרויס געעפנטע אויגן; מיט א קינדיש־נאַאיוון שמייכל איבערין איינגעשרומפּענעם, פון צער פאַרגליווערטן פּנים, וועלכן ישראל האָט די טיר געעפנט; קומט אַריין, בשעת ישראל, פּנחס און הינטער זיי דער עולם האַלט זיך אָפּ ביי דער טיר; גייענדיג אין מיט צימער אַריין, ווען אַלע שטעלן זיך אויף, קוקט זיך אום,— זיך אומווענדנדיג צו דער בית־המדרש טיר)

אומזיסט אַלע רייד,
אַלע געבעטן אומזיסט...
(פּעסט)

איך מאַך קיין הבדלה נישט!

ישראל:

(עטוואָס נאָך דער טיר)

רבי, דער עולם פאַרלאַנגט...

אַנדערע:

(פון בית־המדרש און אין צימער)

— דער עולם בעט!

— דער עולם פאַלט אויפ'ן פנים פאַר שרעק...
— האָט רחמנות!
— האָט רחמנות, רבי, אויפ'ן עולם...

שלמה:

(וועלכן מ'רים רוקט אונטער א פאָטער־שטול, אָן אָנלען מיט איין האַנט אָנשפאַרנדיג)

עולם...
דער עולם...
צוויי... דריי... פיר...
פינף מנינים קליינע...
קליינע, קליינע אידעלעך...
אויסגעמאָגערטע
איינגעשרומפענע
אידעלעך...
איינגעהויקערטע קומען,
קלאַפן ביים צדיק אָן...

(טאָן־ענדערונג: צער)

געפרוירענע נשמה'לעך...
הערצלעך...
צום נר תמיד קומען זיי,
שטעלן אוים די הענטלעך;
א פונק! א פונק!
א נדבה'לע,
א מופת'ל...
א נס, א וואונק פון יענער זייט;
און יעדעם וויל פאַר זיך,
פאַר זיך,
פאַר איינן ווייב און קינד,

פאַר אייגן הויז־געזינד...

(פויזע)

און דאָ—צווישן טויט און לעבן
וואַקלט זיך אַ וועלט!
אַ וועלט זינקט אין מרה־שחורה אַריין,
אַ וועלט!

(פויזע)

מרים:

(אין דער שטילקייט ; צום פענצטער פאַרקוקט)

עס ציט זיך, ציט דער וואָלקן שוואַרץ...
גלייך אַ שוואַרצער פויגל שפּרייט
זיינע שוואַרצע פליגל אויס...

שלמה:

אין שוואַרצן אָנגעטאָן,
אין שוואַרצן איינגעהילט,
די נשמה פון דער וועלט —
די שכינה ברומט.
און וויינט, טרויערט,
און ס'צאַפּלט,
אין איינענעם בלוט פאַרטרונקען,
ס'האַרץ פון דער וועלט!

(זיך אויסגלייכנדיג מיט אויסגעשטרעקטער האַנט)

אויסגעלייזט פון פּיין און שרעק
מוז ווערן — —
די וועלט!

(טאָן־ענדערונג)

איך מאַך קיין הבדלה נישט!

מרים:

צאָרנדיג ברוינט דער וואָלקן זיך...
א צאָרנדיג־ברוינער הימל קוקט אראָפּ,
און זיי שמייכלען דאָרט, —
קינדער זעען נישט!

שלמה:

(ביטערער)

ברוגז'ט זיך דער הימל!
פאַרוואָס מאַכט ער, שלמה'לע,
קיין הבדלה נישט!
אָנגעפלויגן זיינען זיך
נשמה'לעך,
צוריקגערופענע פּקדונות'לעך...
צי האָבן זיך די טייבעלעך
אין דער נידער נישט באַפלעקט?
צי פעלט נישט וועם א פליגעלע?
נישט אויסגעצופּט א פעדערל? —
באַקוקן מוז מען זיי!
און צו משפּט'ן גרייט
שטייט דער בית־דין של מעלה...
אין עטרות גאָלדענע,
קרוינען ריין־בריליאַנטענע,
און זיי ווילן זעצן זיך
משפט'ן און פּסק'ענען...

(באַרעמהערציג)

און די נשמה'לעך — —
פלאַטערן...
ס'ציטערן די פקדונות'לעך...
מאימת יום הדין!

מאימת יום הדין!

(טאָן־ענדערונג)

ציטערט נישט,
פלאַטערט נישט!
שלמה מאַכט קיין הבדלה נישט...
מען וועט נישט—משפּט'ן!

(דערשראָקענע פּויזע. עס דערהערט זיך ווינט)

מרים:

ווינטן בלאָזן,
יאָגן זיך, טרייבן...
אַרום הויז, אַרום הויז...
ווי זיי פּייפן, ווי זיי וואָיען...

שלמה:

כעס'ט זיך, הייסט עס, ס'גיהנום,
שיקט זיינע שליחים אַרויס!
שוואַרצע פייגל פלאַטערן אַרום אין ווינט,
דער שוואַרצער הונט אויף דער קייט
וואַרפט זיך דאָרט!
שבת קודש איז אַריבער,
דער ס מ ב ט י ו ן שלאָגט,
און שלמה האָט זיך איינגעשפּאַרט,
הבדלה מאַכן וויל ער נישט.
קעסלען—אונטערגעהייצט;
קאָכן זיי,
זידן זיי...
רויכיגע פלאַמען הויבן זיך, וויקלען זיך,
פּעטע, ברענענדיגע כמאַרעס...
„קומט צוריק, רשעים!

„אויף שרעק און פיין,
„אויף יסורים רעים,
„אויף ענוים קשים...
„פארוואס קומט איר נישט צוריק?"
און די אָרימע נשמה'לעך,
די פארפלעקטע, די פארזינדיגטע, —
אז שבת קודש לעשט זיך אוים
ווייסן זיי
און ציטערן...
און טשעפּען זיך,
און כאפּן זיך
מיט די שווארצע פליגעלעך,
מיט אויסגעפּוצטע פעדערלעך
צו די נעפּעלעך,
און קלאמערן, קלאמערן זיך
מיט די צאפּלדיגע הערצעלעך
צו די וואָלקנדלעך,
און ציטערן...
ציטערן!

(טאָן־ענדערונג)

ציטערט נישט!
צאפּלט נישט...
פליט אייך, פראנק און פריי ארום —
וואו איר ווילט,
וואו א ווינטל טראָגט —
איך מאך קיין הבדלה נישט!

ארומיגע:

— און וואָס וועט זיין?
— רבי, וואָס וועט זיין?

(אין שרעק)

שלמה:

שבת זאָל זיין, — שבת!
מיט צוואַנגען האַלט איך שבת איין!
נישט גע׳פסק׳ענט, נישט געשטראָפט!

(פויזע)

עס הענגט אין דער הויך דאָרט א וואָג,
פאר׳ן כסא הכבוד...
וויגט זיך, וויגט זי זיך די וואָג...
ס׳צינגעלע צאַפּלט, צאַפּלט...
א מצוה׳לע טוט א איד
און—אן עבירה׳לע...
שטעלן קען זי זיך נישט...
נישט כולו חייב,
נישט כולו זכאי —
צאַפּלט זי...
און אל רחום וחנון קוקט;
העלפן קען ער נישט...

(פויזע)

און זיצט ער, משיח,
אין די טויערן פון רוים
און וואַרט,
גיין קען ער נישט...
די וואונדן היילן זיך נישט...
ער בינדט זיי אויף,
ער בינדט זיי צו —
און גיין, אויסלייזן די וועלט
קען ער נישט!
און קיין כח צו וואַרטן איז נישטאָ...

אין מרה שחורה זינקט אריין די וועלט!

(אויפשטייענדיג, מיט קראַפט)

אויסגעלייזט מוז ווערן די וועלט!

(פון וואוינונג קומען אַריין לאה און יונתן, זיך האַלטנ־דיג ביי די הענט; קיינער באַמערקט זיי נישט. פאַרוואונדערט און עטוואָס צעשראָקן בלייבן זיי שטיין אין טיר).

שטילע שטימען אין צימער:

ווי אַזוי, ווי אַזוי?

שלמה:

(נאָך פעסטער)

שבת זאָל זיין!\
שבת!\
נישט געאַקערט,\
נישט געזייט,\
נישט געבויט און נישט פאַרריכט...\
נישט געהאַנדלט, נישט געוואַנדלט...

הײמישער חסיד:

ח ר ו ב זאָל ווערן די וועלט?

שלמה:

ח ר ו ב זאָל ווערן די וועלט!\
און מיר —\
מיר שבת'דיגע,\
מיר יום־טוב'דיגע,\
מיר נשמה־יתרה'דיגע אידן,\
וועלן איבער אירע חורבות גיין...

מרים:

וואוהין?
רבי, וואוהין?...

שלמה:

צו אים, צו אים!
זינגענדיג און טאַנצנדיג וועלן מיר גיין
צו אים!

(פויזע. עקסטאַז).

זינגט מיט מיר!
טאַנצט מיט מיר!

(עס ווערט זייער שטיל. שלמה הויבט אָן טאַנצן אַרום זיך. אין דער שטילקייט הערט זיך דאָס קלינגען פון הענגעל־לאָמפּ—ישישים ווילן מאַכן אַרום רביין א ראָד, ווינקען צו די זקנים — יענע ווייגערן זיך. ישישים טאַנצן נישט־געשלאָסן. יונתן און לאה—מיטגעריסן רוקן אָפּ דעם טיש און די שטולן פון הינטער די פענצטער, נעמען אָן די מוטער ביי די הענט און טאַנצן געגנאיבער די ישישים צוויי האַלבע רעדער־טיילן. משה קוקט אויף אַלעם אָפּוועזנדיג — חסידים שלייכן זיך שטיל פון צימער אַרויס אין בית־המדרש אַריין. — מרים לאָזט אָפּ די קינדערים הענט, כאַפּט־אויף אן עק פון שלמה'ס גאַרטל, טאַנצט אַרום אים פאַריחלומיט, עטוואָס גליקלעך פאַרשעמט, צנועה־דיג און פריילעך, ווי א כלה־טאַנץ. די קינדער נעמען זיך געגנזייטיג אָן ביי די הענט, טאַנצן באַזונדער. דער הענגל־לייכטער קלינגט וואָס אַמאָל שטאַרקער)

לאה:

זע, זע—די מאמע שטראַלט,
גלייך די שכינה רוט אויף איר.

יונתן:

אויפ׳ן עלטער־זיידן קוק,
ווי א מלאך —
אין דער קדושה איינגעהילט — —

שלמה:

(מערקט עס נישט, שטעלט זיך זעלבסטשטענדיג אָפּ)

און אזוי!
אזוי גייען מיר,
זינגענדיג און טאַנצנדיג...
מיר גרויסע, גרויסע אידן,
שבת־יום־טוב׳דיגע אידן,
די נשמות פלאַקערן!
פאַר אונז וואַלקן—שפּאַלטן זיך!
הימלען—פּראַלן ד׳טויערן אויף!
אין ענן הכבוד שווימען מיר ארײַן.
צום כסא הכבוד צו,
צום כסא הכבוד!
אויפ׳ן אבן שיש טהור
שטייען מיר!
און מיר בעטן נישט,
און מיר בעטלען נישט,
גרויסע שטאָלצע אידן זיינען מיר —
זרע אברהם... יצחק, ויעקב!
לענגער וואַרטן נישט געקאָנט!
שיר השירים זינגען מיר,
זינגענדיג, טאַנצנדיג גייען מיר!

מרים:

(לאָזט אָפּ דעם גאַרטל, לעגט זיך די הענט אונטערן קאָפּ, בויגט איס עטוואָס אַרונטער; מיט שטראַלנדיגע אויגן, קלאַרנעט־קלאַר, מיט'ן טראָפּ)

ישקני מנשיקות פיהו...
כי טובים — — דודיך — — מיין!

(פויזע. שטילער אומבאַוועגלעכער עקסטאַז)

ישראל:

(עפנט ראָש פון יענער זייט די בית־המדרש טיר. א פּאַס ליכט פליסט אַריין. אָפּשניידנדיג):

גוט־וואָך, אידן!

שלמה:

(פאַלט צוריק אויף דער שטול)

נישט דערלאָזט!

אברהם:

ווער האָט מורד במלכות געווען?

ישראל:

פנחס האָט הבדלה געמאַכט,

(אַקצענטירנדיג)

ר' פּנחס!

שלמה:

(זיך אויפהויבנדיג)

מיין זון, מיין שווארצער זון...

(אין בית־המדרש טיר באַווייזט זיך פנחס, הינטער איס עולם).

ישראל:

(אָפּטרעטנדיק אָן א זייט, שלמה זאָל זען דעם עולם)

דער עולם האָט געבעטן!
דער עולם האָט פאַרלאַנגט,
געהייסן האָט דער עולם —

(פויזע. שלמה גייט זייער לאַנגזאַם אָפּ צו זיך, פּנחס קומט, אין דערזעלבער מאָס אין שטוב אַריין)

ישישים און עלטערע חסידים:

(מורמלען)

רב פּנחס, רב פּנחס...

(מרים פירט אָפּ שלמה'ן אין זיין צימער אַריין. ישישים מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ גייען, פינצטער שווייגנדיק, נאָך. לאה און יונתן גייען, זיך ביי די הענט האַלטנדיק, הינטער די ישישים. יונתן קוקט זיך אינים גיין אום, דערזעט פּנחס'ן, רייסט פלוצלונג אויס די האַנט פון לאה'ן, גייט צוריק אין צימער אַריין. עלטערע חסידים שטעלן זיך אָן ביידע זייטן טיר און קערן זיך אום מיט די פּנימ'ער אין צימער אַריין. פּנחס גייט צום פאָטער־שטול, הינטער אים ישראל און די אַנדערע גבאים. דער עולם הויבט זיך אָן צו באַוועגן, מיט האָפנונג און שרעק, אין צימער אַריין)

ישראל:

(צו פּנחס'ן, וואָס וויגערט דעם פאָטער־שטול צו פאַרנעמען)

זעצט אייך, רבי...

(אַלע ציטערן אויף. פּנחס זעצט זיך זייער לאַנגזאַם).

חבורה:

(פון הויז־טיר, ראַש אַריינגעפאַלן)

דער יונגער דאָקטאָר וויל צום שווער!

(אַלגעמיינע קאָנסטערנאַציע. פאָרהאַנג).

צווייטער אַקט

דאָסזעלבע צימער; נאָך אָפּגעלאָזטער.

צוגענומען—א שוואַרץ־צעראַטענע סאָפע; דער קריסטאָלע־נער הענגל־לייכטער — אַראָפּגענומען; אויפ׳ן צו דעם צוועק אַריינגעבראַכטן קיך־טיש וואַלגערן זיך עטלעכע אַראָפּגעפאַלענע קריסטאָלן. אַראָפּגענומען אויך די פאָרהאַנגען, פון די טירן. מען נעמט אַראָפּ די לעצטע פאָרהאַנג פון ווענעציאַנער פענצטער. פון דרויסן שלאָגט אַריין ליכט פון א שיינעם פרילינג־טאָג,— מען זעט די צעבליטע ביימלעך אין גערטל.

משה ליגט אויף דער סאָפע. מרים, קרענקלעך און אָפּ־געצערט, גייט אין צימער אַרום, קוקט מיט האַרץ־ווייטאָג און דערשלאָגענער אונטערגעבנקייט אויף די אַראָפּגענו־מענע זאַכן, וואָס ווערן אַרויסגעטראָגן לינקס דורך גבאים, מיט דער הילף פון היימישן אָרימען חסיד, אונטער דער שטרענגער אויפזיכט פון ישראלין. דבורה וואַרפט אויף משהין און מרימען באַרעמהערציגע מוטער־בליקן מיטן אויסדרוק: „וואָס קאָן איך אייך העלפן, קינדער?" די גבאים מיטן אָרימען חסיד טראָגן אַלץ אַרויס דורך דער טיר לינקס, דער היימישער חסיד גייט זיי נאָך).

דבורה:

(אים אָפּשטעלנדיג)

משה'ל וויל אודאי שלאָפן,
דאָס פענצטער פאַרהענג!

(נעמט אַראָפּ פון זיך א שאַל, וואַרפט זי מיט ציטערדיגע הענט אויפן טיש אַרויף; דער היימישער חסיד נעמט די שאַל, רוקט צו דעם קיך־טיש צום פענצטער. עס פאַלן דערביי, מיט קלאַנג, די קריסטאַלן פון טיש אַראָפּ).

מרים:

(שטעלט זיך אָפּ ווייטיג)

די לעצטע קלאַנגען...

(קוקט זיך אום אין שטוב)

אַלץ וואָס קלאַנג איז געווען און פאַרב—
פאַרשוואונדן!

דבורה:

רעד נישט, מרימ'ל...

משה:

(זיך בעטנדיג)

שווייג בעסער, מרימ'ל, שווייג...

(צו ישראל)

וואו איז יונתן?

ישראל:

(וואָס האָט געזאָלט אַרויסגיין און נאָר אָפּגעוואָרט דעם היימישן חסיד)

יונתן געזיכערט איז...
יונתן איז אונזערער...

דבורה:

(מיט שטילן שטאָלץ)

זיצט גאַנצע טעג און נעכט און לערנט!

ישראל:

(צו דער טיר פון בית־המדרש מיט'ן בליק אָנווייזנדיג)

צינד—ביים רבינ'ס רעכטער האַנט,
ביי דעם זיידנ'ס רעכטער האַנט...
אונטער זיין השפעה זיצט ער...
פרעג בעסער, משה'ל, וואו לאה איז?

(אָפּ מיט'ן היימישן חסיד)

מ ש ה:

(אנגסטיג)

נישטאָ לאה?

י ו נ ת ן:

(פאַלט אַריין מיט שטאָלץ און פרייד פון בית־המדרש)

מאַמע, טאַטע, באָבע!
א נייער נצחון, א נייער
שליחים פון קהלות צום זיידן געקומען!
שלום בעטן זיי!
און ער, — ווי ער קוקט אויף זיי,
מיט׳ן בליק ווארפט ער זיי אָפּ, —
ער וויל קיין שלום נישט...
און דאָס זיינען אידן — אַלטע
גרייז־גרויע און חשוב׳ע,
מען זעט עס אין די פּנים׳ער...

(נישט געפינענדיג קיין אָפּקלאַנג ביי קיינעם, זעצט זיך אָן א זייט. דאָס געזיכט פאַרענדערט זיך אים. פאַרטראַכט זיך, פרעגט, נאָך א ווילע, מיט פאַרזאָרגטער ליבשאַפט)

מאַמע, וואו איז לאה?

מ ר י ם:

(זעצט זיך צום פאַרהאַנגענעם פענצטער צו)

אָרים קינד...
צוויי נשמות ראַנגלען זיך,
אומגליקלעך קינד, אין דיר.

ד ב ו ר ה:

וואָס פאַר א רייד?

משה:

וואָס פאַר א נשמות, מרים׳ל?

יונתן:

וועמעס נשמות, מאַמע?

מרים:

דעם זיידנ׳ס און עלטער־זיידנ׳ס...

משה:

און איך וואו בין, מרים׳ל?
האָב איך גאָרנישט אין מיין קינד?

מרים:

פון דיר? זיין אייגענע,
וואָס ווערט באַשטענדיג איבערוועלטיגט
פון זיידן און פון עלטער־זיידן...
דאָס וואַרפט דאָס קינד און שליידערט...
און עס שלאָגט זיך, ווי אַן אומרו,
צווישן ליכט און פינצטערניש...

יונתן:

(ווידעשפענסטיג)

רעד נישט פון פינצטערניש, מאַמע.
ליכט איז דער זיידע, הייליג ליכט!
און גרויס און דערהויבן ווי א מלך!
גיי, מאַמע, זע,
ווי זיי שטייען פאַר אים,
זיי, די שליחים פון די קהלות.
דו זעסט זיי שטייען אויף די פיס,

און דו פילסט זיי ליגן אויסגעצויגן,
זיינע קנעכל קושנדיג...
און הויבט ער אויף די ברעם, דער זיידע,
ציטערן זיי,
ווי אין שטורעם־ווינט די בלעטער...
און ער שטעלט זיך אויף
און דעם שטערן רונצלט ער,
בליצן אין אויגן,
דונערן אין דער שטים:
„פארטיליגן וועל איך אלע...
די אפיקורסים און די מינים"...

דבורה:

(ראנגלט די הענט)

אזוי איז ער, אזוי רעדט ער...

יונתן:

„און אלע, וואס אונטערגארטלען זיך,
און נעמען נישט מיין שררות אן!
די רביים, נישט פון שטאם,
די משיח'ן די פאלשע,
און די רבנים, וואס שטיצן זיי,
די דיינים און די שוחטים —
די פארשעלט איך!"

מרים:

שוויג, קינד, שוויג,
רעד נישט נאך קיין בייז!
שרעקלעך ווערסטו, קינד!
פינצטער ווערן די ליכטיגע,

די בלויע אויגן דיינע,
דעם עלטער־זיידנ׳ס זיסע, שטילע אויגן!
און דיין פּנים ענדערט זיך,
א וואָלקן דיין פּנים באַדעקט,
דיינע ליפּן דינען זיך און ציטערן...
(יונתן פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים, לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ

אין די הענט; שטילע פויזע)

משה:

נאָר ער שטראָפט!
און א דן יחידי!
ער דער שופט, ער דער שוטר...
הערסט מרימ׳ל,
נעכטן וועגן דאָקטאָר גערעדט —
„ער דאַרף דאָ נישט זיין!"

יונתן:

(אויפשפּרינגענדיג)

מן הסתם, נישט!
ער פאַרפירט...

משה:

אָט... האָט ישראל שוין
זיינע לייט א וואונק געטאָן...

דבורה:

משה׳ל, דו ביזט אַזוי שוואַך,
עס שאַדט דאָס רעדן דיר...
וואָס איז דיר?

משה:

גאָרנישט, מאַמע!
ס'בלוט אין די אָדערן קילט...
מען לעבט און אָטעמט אין שרעק...
אַלץ אין עצבות איינגעהילט...
נאָר דין און—דין.

יונתן:

(שטאָלץ)

גלגול־פּנחס!

משה:

וואָלקן, בליץ און דונער!
און די כנסת ישראל
האָט הייזלעך הילצערנע,
רעבלעך שטרויענע...

יונתן:

„כולו זכאי" וויל ער!

משה:

פארשטייסט, מאַמע?

דבורה:

וואָס ווייסט א אידענע?

משה:

האַידאַמאַקן דורכגעגאַנגען
מיט שווערד און פלאַם...
קהלות חרוב ונחרב געמאַכט,

און איבער די חורבות, איבער'ן אַש,
איבער די קעפּ פון נשרפים,
פון יתומים און אלמנות
איבער די שאַרן פאַרהונגערטע בעטלער,
דונערט זיין וואָרט,
שטראָפט זיין דין...

(געבראָכענע שטים)

דו ביזט נישט יוצא, מאַמע!

דבורה:

(אויפגעשראָקן)

איך?

משה:

דו! אַן אשה, אַ ווייב און אַ מאַמע!
דו—מדת הרחמים,
רעד מיט אים!

דבורה:

כ'קען נישט!
כ'ציטער פאַר אים ווי אַ בלאַט,
ער ברעכט מיך איבער מיט'ן בליק...
ער רעדט צו מיר גוט;
ער וויל, און זיין שטים
איז דער דונער — —

(וויל אַרויסגיין, נישט צו צעווייַנען זיך פאַר די קינדער, עפנט די טיר לינקס, באַגעגנט זיך מיט למך און ביינישׂ, לאָזט זיי דורך, קוקט זיי נאָך אַ ווײַלע דערשטוינט. אָפּ).

מ ש ה:

(איז ראַש אַראָפּ פון בעט)

שלום עליכם.

(בלייבט שטיין מיט דער אויסגעשטרעקטער האַנט ;
ישישים שטעלן זיך פּאַר מרימ׳ען מיט שולדיגע פּנימ׳ער)

ל מ ך:

לענגער נישט געקאָנט...

ב י י נ י ש:

כצאן בלי רועה...

ל מ ך:

(שטאַרקער)

עס מוז זיין א פּאסטוך...
א פירער — —

מ ר י ם:

(זייער שטיל)

צום קבר

מ ש ה:

און אברהם וואו איז?

ל מ ך:

צוגענומען...

בײניש:

זכרונו לברכה...

משה:

געשטראָפט.

(פײַנטלעכע פּויזע)

למך:

(דרינגענדיק, צו בײנישן)

קום, שלום נעמען!

בײניש:

אין בית־המדרש איז ער...

(בײדע אָפּ)

מרים:

אַלע גיבן זיך אונטער, אַלע!

לאה:

(וואָס איז אַרײַנגעקומען פֿון הויף־טיר)

נישט אַלע!

יונתן:

(אויפֿשפּרינגענדיק, מיט אַ הײזעריק־פֿאַרשטיקט שטים)
וואו ביזטו געווען, לאה?

לאה:

(וואָס האָט נישט דערהערט, אײַלט צום פֿענצטער צו:
אָפּרײַסנדיק די שאַל)

אין דרויסן שײַנט, בליט,
אין דרויסן זינגט און קלינגט אַזוי פֿרײַ...

און דאָ, אין שאָטן איינגעהילטע,
אין א שפינוועבס פארוויקלטע,
אין א פינצטערער נעץ פארשטריקטע,
נשמות צאַפּלען און שטיקן זיך.

(איבערמיטיג)

ליכט זאָל זיין!

(רייסט אויף דאָס פענצטער)

און לופט!

יונתן:

„לופט"... ביי אים ביזטו געווען!

משה:

(אויפגעציטערט)

ביי וועמען?

מרים:

שלעכטע נביאות זאָגט מיר מיין הארץ.

לאה:

(פעסט, צו יונתן געווענדט)

געוועזן!
און—האָב אים באשטעלט!

יונתן:

(גרימיג)

לאה!

לאה:

(סאַרקאַזם)

עס וועט נישט העלפן דיין צאָרן, זיידע!
ברודער־זיידע!

דער טאַטע איז קראַנק,
זע דער מאַמע'ן...

יונתן:

(אויסער זיך)

און דערביי — געהערט!
גוטע זאכן געהערט!
„נאַטור"; רביים זיינען שווינדלער!
צוויי האַלבע קוילן צוזאַמענגעלייגט,
מיט קיין פערד נישט צו צערייסן...
וואָס?

משה:

(פאַרצאָגט)

מרים'ל...
וואָס רעדן זיי?
מיינע קינדער רעדן, —
און איך פאַרשטיי קיין וואָרט...
דו האָסט דאָך דעם זיידן פאַרשטאַנען,
זיי פאַרשטייסטו, מרים'ל?

מרים:

זיי זיינען צו יונג,
איך—שוין צו אַלט...

(נאָך פויזע, אויסשלאָסן)

לאה האָט פאַר דיר דעם דאָקטאָר באַשטעלט!

יונתן:

טאַטע !
לאָז אים נישט איבער דער טיר !
מאַמעשי !
לאָז אים נישט איבער דער שוועל !
דאָס איז אין גן־עדן די שלאַנג !

משה:

(צעבראָכן)

טאַכטער, מיט וועמען פּרואווסטו זיך ?
מיט וועמען ווילסטו ראַנגלען זיך ?
א שעפּעלע געגן א לייב —
א פייגעלע...

לאה:

געגן א שלאַנג ?

יונתן:

(פּלוצלונג געענדערט ; שרעק און ברודער־ליבע)

לאה...

לאה:

וואָס, אָרימער ברודער ?

יונתן:

איך האָב א חלום געזען...
מיר, דעם בעל־שם׳ס אייניקל
האָט מען א חלום געוויזן...
כ׳וויל דיר פאַרציילן, לאה...

לאה:

(געריבט)

פארצייל...
דו פארציילסט אזוי שיין...

יונתן:

(אַזאַרט)

איך בין אין הימל געווען!

(קוקט זיך אום, צו זען דעם איינדרוק)

משה:

צו וואָס קינדער זיינען זוכה!

לאה:

(עטוואָס שטרענג)

פארצייל!

מרים:

(ווילנדיג פאַרגלעטן)

פאַרצייל, יונתן, פארצייל...
אז דו פאַרציילסט, טוט זיך
פון דיר, פון דיין נשמה
דער שווארצער וואָלקן אָפּ.
לייטערן זיך דיינע בלויע אויגן אויס,
באָדט זיך דיין מאַמע׳ס הארץ אין זיי,
ווי אין א קריסטאָלן־טייך...

יונתן:

(פארצײלט)

אין הימל בין איך געװען...
אלץ ארום איז מערמל־שטײן,
פריש־געפאלענער שנײ —
קלאָר! אזױ װײס, אזױ העל ארום,
אזױ הײליג — —

(פלוצלונגע ענדערונג)

לאכסט נאָך נישט, לאה?

לאה:

נײן!
דײנע חלומות האָב איך ליב...
פערל זײנען דײנע חלומות,
פערל שיטן זיך פון מױל...
און איך, אָרימע,
איך, דײן אָרימע שװעסטער,
בעטל אום זײ!

משה:

װאָס פאר א לשון?

(קײנער הערט אים נישט)

יונתן:

און אזױנע שטילע,
שטילע, זילבער־װײסע נעפעלעך,
מיט גאָלד און פורפור געזױמט,
ציען זיך, שװימען, װיקלען זיך ארום,

הויך, הויך... איבער מיין קאָפּ...
איך ריים צו זיי די אויגן אַרויף...
מיט בענקעניש, מיט האַרציגער פרייד...
און אין די נעפּעלעך ציטערן,
שימערירן, בליצן און לעשן זיך באַהאַלטענע,
פליענדיג אויף און אָפּ און אַרום —
שטערנדלעך,
גאָלדענע, קליינע, פינקלדיגע שטערנדלעך...

לאה:

(כאַפּט אָן די מוטער ביי דער האַנט)

זיינע אויגן זע, מאַמע!
טויבן, ריינע טויבן!

יונתן:

(פאַרבליפט)

טויבן, זאָגסטו? טויבן!

(פאַרדעכטיג)

פון וואַנען ווייסטו, לאה?

(יעגדערונג)

אמת, טויבן געווען!
זילבער־ווייסע טויבן...
און די שטערנדלעך —
זיינען זייערע איינגלעך געווען...

לאה:

וואָס באַדייט?

יונתן:

(נישט געהערט)

לייכטזעליג־זיסע טויבן,
טיקען זיך און באָדן זיך
אין די זילבערנע געפעלעך.
און דערזעען מיך,
און גיבן זיך א לאָז צו מיר...
און שוועבן, און פליען, פליען,
נידעריגער, נידעריגער,
צו מיין קאָפּ צו!
און ארום, ארום מיין קאָפּ!
רירן זיך אָן אָן מיר,
פליענדיג,
מיט די שנאָבעלעך, מיט די פליגעלעך,
אָן די קליידער,
גלעטן די באַקן מיר, ליבלעך אזוי,
מיט די ווייסע פליגעלעך...
קושן אין די ליפּן מיך
מיט די שנעבלעך...
און רוימען מיר אין אויער אריין,
אזוי הארציג בעטנדיג — — —

משה, מרים, לאה:

וואָס? וואָס? וואָס?

יונתן:

„גלויב! גלויב! גלויב!"

לאה:

(פאַרדעכטיג)

וועמען?

יונתן:

אַלע גוטע, פרומע לייט,
אַלע אין דער גאָלדענער קייט...

לאה, מרים:

וואָס פאַר א קייט?

יונתן:

(דערויף נישט אכטנדיג)

און פּלוצלונג — —

(די אויגן פינצטערן זיך, דאָס געזיכט—ברוינט זיך;
אָטעמט שווער)

לאה:

צוריק זיידע!

יונתן:

(בייז־אנטשלאָסן)

פּלוצלונג—טריט!
טריט דערהער איך!
צוויי קומען אָן, צוויי!

(פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים מיט די הענט)

כ'וויל נישט זאָגן, ווער.

לאה:

(געביטנד)

זאָג!

יונתן:

(באַפרייט א שטאָלערן געזיכט)

דו און—ער!

מרים:

ווער?

משה:

וואָס פאַר אן „ער"...

יונתן:

(צו לאהין געווענדט)

ער—א מענטש פון אייז!
אויגן פון שטאָל!
בליקן פון שאַרפע מעסער!
און א מעסער אין דער האַנט...
און דיר דערלאַנגט ער עס!

(צוריק דאָס פנים פאַרשטעלט, טיף־שמערצלעך)

און זאָגט דיר: שנייד!
און דו, שלעכטע שוועסטער, פאָלגסט.
פאָכסט אַרום מיט'ן מעסער!
איבער'ן קאָפּ פאָכסטו מיט'ן מעסער,
אַרויף נישט קוקנדיג;
וואַרפסט נאָר מיט די הענט אַרום...
און דאָס מעסער לויפט אַרום און בליצט...

(כאַפּט זיך אָן מיט די הענט ביים קאָפּ)

און די טויבן,
וואָס פליען אויפ'ן מעסער אָן,

פאַלן!
געקוילעטע,
געשאָכטענע פאַלן זיי...
אויפ'ן ווייסן מערמלשטיין
פאַלן זיי און בלוטיגן,
און צאַפּלען גוס'ענדיג,
און פאַרגייען אינ'ם בלוט,
און פאַרגייענדיג אין בלוט,
צו מיר קוקן זיי, ברומען זיי:
„גלויב! גלויב! גלויב!"
און די איינגעלעך שליסן זיך —

בערגמאַן:

(עטוואָס פריער פון ליגקס אַריינגעקומען)

דעקלאַמירסט, יונתן!

יונתן:

(אויסער זיך אין שרעק)

זיידע!
זיידע! קום אריין...

(פויזע.—פנחס באַווייזט זיך אין טיר פון בית־המדרש. קערט זיך נאָך אום צו די פרעמדע אידן, וואָס גייען אים נאָך)

אומזיסט!
מיט שרעק זייט איר געקומען,
מיט שרעק וועט איר גיין...
מיט שרעק איז געפלאַסטערט אייער וועג...

(מאַכט עטלעכע שריט אין צימער אַריין, עטלעכע פרעמדע קומען נאָך, אַנדערע בלייבן אין טיר)

א פרעמדער חסיד:

איר מאַכט חרוב אַ וועלט!

פּנחס:

(וואָס האָט נאָך קיינעם קיין צייט נישט געהאַט צו באַמערקן, קערט זיך ווידער אום צו זיי)

כולו זכאי מוז זיין!
„איך לייטער די וועלט, ווי זילבער
מיט׳ן פייער" — זאָגט גאָט!
ווינטן שיקט ער אַרויס,
וואָס טרייסלען אָפּ פון איר
די זינד!
„שירת דודי לכרמו"—
זיין וויינגאָרטן, פון זיין האַנט געפלאַנצט,
זיינען מיר —
און דער שטורעם זינגט:
דערנער אויסגעריסן,
און פאַרטיליגט דאָס ווילדע גראָז!

א פרעמדער:

אָבער, רבי —
דאָס האַלט נישט אויס דער עולם;
דער צבור האַלט עס נישט אויס!

פּנחס:

(סאַרקאַזם)

עולם... צבור!
ווער דאַרף אַן עולם!
ווער דאַרף דעם צבור!

און ווען א ריינער מנין בלייבט,
און ווען נאָר איינער!
א געטרייער וואַסער־טרעגער!
מיט׳ן שטריק אַרום די לענדן,
און מיט אַלע זיינע גרייזן זאָל ער
תהלים שרייען!
וועט שוין זיין א פרייד אין הימל,
אין גהינום—א מהומה...
ווען א דאַך־באַשלעגער בלייבט!
צום הימל שליידערן
מיט כח „שמע ישראל!"—
זאָל איין איד!
און ווען א קרעציגער!
מיט דער נשמה פאַכט ער,
און מיט׳ן לעצטן אָטעם רופט ער
גאָט׳ס נאָמען;
באַנייט און אויסגעלייזט
ווערט די וועלט
און דאָס גהינום—פאַלט...
איין גאָט
און איין איד זאָל זיין,
נאָר מיט מסירת נפש,
מיט קדוש השם...
און איר עולם—גייט!

(ווענדט זיך אָפּ מיט אָפּשיי, דערזעט בערגמאַניען, ווערט צעטומלט, צעשראָקן, כאַפּט זיך אָן ביים שטול)

דו... דו ביזט דאָ...

בערגמאַן:

(קאַלט)

דר. בערגמאַן, צו דינסט!

פנחס:

ניין...

(זעצט זיך אָנמעכטיג)

דו ביזט אונטערגעשיקט
פון אונטן...
אונטערגעשיקט פון יענע לייט...
פון די שווארצע — — —

לאה:

ניין!
א ווייסער איז ער!
עס איז מיין חתן, זיידע!

(פנחס קוקט אויף איר אָפּוועזנד)

יונתן:

(פאַלט צו אים צו)

שטראָף זי נישט, זיידע!
מיט'ן בליק נישט פארברען!
א כשוף־מאַכער איז ער;
זי איז נעץ ארייגעצויגן...

פנחס:

(אַרונטערפאַלנדיג מיט'ן קאָפּ אף דעם אָנלען, געבראָכן)

כרמי שלי לא נטרתי...
געריניגט א וועלט
און אָן מיין הויז פארגעסן...
גאָט, גאָט אין הימל!
איך האָב דיינע מלחמות געפירט

אויף דער ברייטער וועלט!
דיין גאָרטן אויסגעשטייניגט,
דערנער אויסגעריסן...
און ס"ם... און דער ווער־וואָלף
האָט זיך צו מיר,
שטיל, הינטער מיינע אַקסל
אריינגעשליכן;
און דאָס קלאָרסטע,
און דאָס ריינסטע,
דאָס ווייסטע שעפּעלע פּאַרצוקט...
וועסטו שווייגן, גאָט?
דיינע וואונדער נישט באַווייזן?
מיר נישט העלפן אין דער נויט?

(לאַנגע פּויזע. עס דערהערן זיך שלייכנדיגע טריט, — עס קומען פון בית־המדרש למך און ביניש,—די פרעמדע מאַכן זיי א וואַרע און לאָזן דורך מיט גרויס דרך־ארץ זיי גייען צום רביין צו. אין דערזעלבער צייט מערט זיך, לויטן גערודער, וואָס קומט פון דאָרט, דער עולם אין בית־המדרש, עס ווייזן זיך אויך מענטשן, — און זייער צאָל פאַרגרעסערט זיך אין הויף. פון טיר לינקס קומען אָן עטוואָס שפּעטער דבורה און נאָך איר ישראל)

למך:

(צו פנחסין צוגעקומען)

רבי...

(קייכט)

ביניש:

רבי.. .א בשורה...

(פאַרקייכט זיך)

למך:

נישט קיין גוטע...

דבורה:

(אַריינגעקומען)

די שטאָט ברענט!

ישראל:

(באַלד נאָך דבורהין)

דער דאָקטאָר ברענט!

משה:

(צוזאַמענגעפאַלן)

נאָך א שטראָף!

יונתן:

(טראָציג)

א נס!

דבורה:

א מופת נאָך א מופת!

(די ישישים קוקן זיך איבער, עולם—אומרואיג)

פנחס:

איך דאַנק דיר, גאָט אין הימל!
אָנגענומען זיך מיין קריוודע!

בערגמאַן:

(שניידנדיג)

איך בין אַסעקורירט, רבי.

לאה:

(צו ישראל)

און דו, ווייז די הענט!
מוזסט האָבן שווארצע הענט, ישראל!
ווייז די הענט!

(ישראל רוקט זיך אָפּ צעשראָקן. אין פענצטער באַווייזט זיך אן אָפּגלאַנץ פון בראַנד, אין גאָרטן אַריין לויפט אָן א גרויסער עולם, איילן צום פענצטער, רייסן עס אויף,— מען שפּאַרט פון בית־מדרש צו דער טיר)

שטימען:

— רבי, עס ברענט!
— עס גייט די שטאָט מיט'ן רויך!
— דער ווינט שליידערט די פלאַמען
פון דאַך צו דאַך!
— העלפט, רבי, העלפט!

בערגמאַן:

דאָס קען ער נישט!

ישראל:

(צופאַלנדיג, נאָך אים אַנדערע)

אפיקורס, עוכר ישראל!

(צום עולם)

אַליין אונטערגעצונדן!
ר'איז אסעקורירט!

עולם:

א!

(פאַלט צו צו בערגמאַניען)

לאה:

(צום עולם)

האַלט!

(זיי שטעלן זיך אָפּ)

דורכגעלאָזט!

(עס געשעט; זי גייט צו, נעמט אָן בערגמאַניען ביי דער האַנט)

קום, חתן מיינער!
קום, דו מענטש פון ליכט,
פון דער פינצטערניש אוועק,
פון דער שלאַנגען־נעסט...
אדיע, מאמע,
טאַטע, זיי געזונט...
געדענק אָן אונז, יונתן...
מיר גייען פון דאַנען!...

(אַז דער עולם וויל זיי צוריק אַרומשליסן)

אוועק!
א ווארע געמאַכט!
לאָזט דורך, רוחות פינצטערע,
מענטשן ריינע, קלאָרע,
וואָס גייען צום ליכט!

(עס געשעט. לאה, בערגמאַן—אָפּ. פנחס — פאַלט פון שטול אַראָפּ).

דריטער אַקט

דאָס זעלבע צימער, אויף א קליין בית־המדרש׳ל אי־בערגעמאַכט. אין אָרון־קודש, איבער אן אָפּן שענקל מיט טליתים און שופרות, אונטער א מעשענעם הענ־געל־לייכטער—אן איינפאַכער טיש מיט צוואָרפן שרייב־געצייג און „קוויטלעך“. דערביי—א פּאָטער־שטול. אָן די זייטן אָפּגעלאָזטע מעבל־שטיק פון ערשטן אַקט. א טריבער נאָכמיטאָג, וואָס לייטערט זיך.

(מרים זיצט איינע אַליין אין צימער. מיט א סידור אין האַנט, נאָר זי דאַווענט נישט; פון בית־המדרש דורך דער פאַרמאַכטער טיר הערט זיך געריש פון א גרויסן עולם; זי מערקט נישט דערויף, זיצט, אין זיך פאַרטיפט, מיט א פאַרגליווערטן טרויער אויפן פנים. פון הויף־גערטל קו־מען אַרויף חסידים מיט טליתים און תפילין־זעק, באַ־מערקן מרימ׳ען און גייען שטיל איבער צום בית־המדרש. צווישן אַנדערע — דער יונגער רייכער און היימישער, און אָרימער חסיד, וואָס גייען אים נאָך).

דער אינגערער רייכער חסיד:

(שטעלט זיך אָפּ אין פאַרבייגיין)

רביצין—

(אַז מרים ציטערט אויף)

גוט מאָרגן אייך, רביצין.
כ׳קען אייך אָפּגעבן פון אייער איידעם א גרוס...

(מרים לייכט אויף)

איך בין אין גובערניע געווען...

מרים:

(זיך אויפשטעלנדיג)

ביי מיין טאָכטער...

דער יונגער רייכער חסיד:

ביי׳ן אייער איידעם...
ער האָט מיר מיינס א ברודער באַפרייט...
גענוג געקאָסט...
רייך ווערט ער...

מרים:

און מיין טאָכטער?

דער יונגער רייכער חסיד:

האָב איך נישט געזען...
נישט אינגאַנצן...

(דערמאָנט זיך עפּעס, האָקט אָפּ צעמישט)

האָט נישט קיין פּאַראיבל, רביצין...

(אָפּ. היימישער און אָרימער חסיד ווילן נאָכגיין)

מרים:

וואַרט...
איר קענט דעם איד...
פרעגט אים אויס — —
אויף מיין טאָכטער פרעגט — —

(היימישער חסיד ראַש אָפּ; צום אָרימען, וואָס וויגערט זיך)

האָסט דאָך זי ליב געהאַט...
ז'אי דיר קיין שלעכטע נישט געווען...
זי האָט א קינד געהאַט... פרעג כאָטש אויפ'ן קינד...

אָרימער חסיד:

כ'האָב מורא, רבי'צין...
ישראל לאָזט קיין אויג אראָפּ...
כ'וועל פּרואוון, רביצין — —

(אָפּ).

דבורה:

(פון עזרת־נשים־טיר, באַדויערנדיג)

אי, מרימ'ל, מרימ'ל...
דיין מאַן גייט האַלטן א דרשה,
די ערשטע פאר'ן עולם...
און דו זיצסט און טרויערסט...

מרים:

כ'האָב וואָס צו טרויערן, שוויגער...
האָט מיר אן איינציגע טאָכטער
חתונה געהאַט, —
צו דער חופּה נישט געפירט!
האָט מיר איינמאָל א בשורה געשריבן:
א קינד געהאַט —
כ'וועל מיין אייניקל נישט זען!

דבורה:

(מיטליידנדיג, דאָך שטרענג)

פארגעס!

מרים:

א ברודער פאַרגעסט...
אפשר א טאַטע אויך...
און אפשר נישט...
קרעכצט גאַנצע נעכט,
וויינט גאַנץ אָפט פון שלאָף...
א מאַמע—קען נישט פאַרגעסן...

דבורה:

קום די דרשה הערן...
ער דרשנ'ט שוין א ווײַלע...

ישראל:

(פאַלט אַרײַן פון בית־המדרש)

א ישועה, רביצינס,
א ישועה!

דבורה:

וואָס אזוינס?

ישראל:

הערט!
און איר אויך, יונגע רביצין...
הערט זיין שטים!
דעם רבי'נס שטים!
אויפ'ן בעלעמער, פאַר'ן עולם,
אויסגעגלייכט, געהויכט
שטייט ער און רעדט!
די אויגן זיינע לייכטן מיט הילף...

און פון די לעפצן פליען ווערטער ארוים;
אמונה, בטחון, ליבשאפט צום ליבן־נאָמען
און מסירת נפש... ווי די טויבן
פליען זיי...

מרים:

יונתנ׳ס ווערטער...

דבורה:

א הויז מיט נסים; ווייטער א נס!

ישראל:

דער קבוץ!
רביצין, דער כח פון קבוץ איז עס!
צוזאמענגערופן האָב איך אים
פון אלע עקן וועלט...
בריוו דורך רייטער געשיקט...
און געקומען —
אידעלעך, חסידימ׳לעך...

מרים:

(שטומפיגער עקל)

דער עולם...

ישראל:

(מיט אויפגעהויבענעם קאָפ)

דעם עולם!

(צו דבורה׳ן געווענדעט)

און יעדער איינציגער פון עולם

איז — א איד!
און איטלעכער איד האָט —
א פּינטעלע,
א פינקעלע אין הארץ!
און קליין איז דער פונק,
און פול מיט אש איז דאָס הארץ,
טליעט עס קוים...
גייט מען אין חשך אַרום...
קומט מען זיך אָבער צוזאמען,
באהעפט מען זיך,
נעמען זיך צונויף די פּינטעלעך,
פלאַקערן אויף די פינקעלעך
און שמעלצן זיך צוזאמען
אויף א זון,
אויף א גרויסער זון, —
אויף דער קרוין צום צדיק׳ס קאָפּ!

(מיט נצחון)

ניין!
נישט איבערגעריסן
די גאָלדענע קייט!

דבורה:

וואָס פאר א קייט?

מרים:

געהערט שוין אמאָל...

ישראל:

די קייט,

פון בעל שם אָן, די גאָלדענע...

יונתן:

(פון בית־המדרש מיט פרייד)

מאַמע, באָבע!
אין עזרת נשים גייט!
הערט מיין טאַטנ׳ס שטים,
זיין ליכטיג פנים זעט...
זעט, ווי די שכינה בליט
איבער אים, איבער זיין קאָפּ...

דבורה:

קום, מרימ׳ל...

יונתן:

מאַמע!

דבורה:

קום, טאָכטער...

(ציט זי)

מרים:

(זיך לאָזנדיג ציען)

דיר צוליב, קינד!

(דבורה און מרים—אָפּ. אין דרויסן לייטערט זיך, עס באַפרייט זיך א זון)

יונתן:

(צו ישראלין)

זע!

א זון, א גאָלדענע זון!
זומער־לעב מיט אמאָל!
זומער־לעב פאַר אונז!

(צוגעלאָפן צום פענצטער)

אָפּגעטאָן דער וואָלקן זיך
פון אונזער הויז...
אונזער גערטל בליט,
אונזערע הערצער — אויך!
הערסט, עס ריזלט!
טייכער ריזלען,
שטראָמען יאָגן
פון די בערגלעך אַרום —
אונזער הילף!

(אין בית־המדרש ווערט פּלוצלונג שטיל)

וואָס איז דאָס, ישראל?

(א גערויש און ווייטער שטיל)

(ישראל און יונתן איילן צו דער טיר, עפענען זי; עס קומט אַריין משה, פון ערשטן און צווייטן גבאי גע־פירט, הינטער זיי — דער היימישער און אָרימער חסיד; משה איז דערשלאָגן, איינגעשרומפּען).

יונתן:
טאַטעשי...

(נעמט אים איבער פון די גבאים)

ישראל:
(צו די גבאים, היימישן און אָרימען חסיד)

לאָזט דעם עולם נישט אַריין —

— די טיר פאַרשפאַרט

(דער עולם ווערט צוריקגעשטופּט, די טיר—פאַרמאַכט
און מיט די ריקן פאַרשפאַרט; עס באַווייזן זיך דבורה
און מרים, בלייבן שטיין צעשראָקענע אין טיר)

דער עולם:

(אין טיר פון יענער זייט קלאַפּנדיג)

— לאָזט אריין!
— רבי!
— האָט רחמנות, רבי!

ישראל:

מ'קען נישט, מ'טאָר ניש'!
דער רבי וויל התבודדות...
חשבון הנפש מאַכט ער, דער רבי!

עולם:

(קלאַפּט ווידער)

— רבי!
— מיר האָבן אַזוי פיל צו בעטן,
— קוויטלעך צוגעגרייט!...
— מיר האָבן אַזוי פיל בקשות...

ישראל:

שפּעטער!

(צו די גבאים)

גייט דורכ'ן הויף...
נאַרט מיט עפּעס דעם עולם ארויס,

אניט—צעטרייבט,
מיט שטעקנס צעטרייבט...

(גבאים און היימישער חסיד—אָפּ)

דער אָרימער חסיד:

(זוכט און געפינט אונטער א באַנק זיינס א פעקל)

נישטאָ דאָ וואָס צו טאָן מער...
זייט געזונט...

(אָפּ מיטן פעקל אויף די אַקסלען)

משה:

(עטוואָס צו זיך געקומען)

בקשות האָבן זיי...
קוויטלעך...
איך ווייס...

(נעמט קוויטלעך פון טיש, לייענט איינס נאָך אַנדערן, וואַרפט אַוועק)

„בנים"...
„בנים זכרים"...
„באַפרייען פון די זעלנער"...

(ביטער)

דאָס קען מיין אײדעם...

(נישטערט ווייטער)

„פּרנסה"...
„ווידער פּרנסה"...
אן עושר א שענקער וויל „שפע",

„שניי״—א סוחר פון וועלדער,
„רעגן״ א דאַציגער...

(ציט זיך אויס פאַר די אויגן די שוואַכע מאָגערע האַנט)

גענומען א איד א שוואַכן,
אין זיינע שוואַכע, ציטערדיגע
הענט אריין שליסל געלייגט
פון בנים, פרנסה, שפע,
פון רעגן און שניי —
איך קען נישט,
כ׳קען זיי נישט דערטראָגן...
גענומען א אידן א קראַנקן,
וואָס אָטעמט קוים:
„פיר א וועלט!״ —

מרים:

(געריהרט, צוטרעטנדיג)

וואָס איז דיר, משה?

דבורה:

(הינטער איר)

וואָס איז דיר פלוצלונג געשען?

ישראל:

מעשה שטן,
אזא שיינער אָנהויב געווען...

יונתן:

טאַטע, אזא שיינער אָנהויב געווען!

משה:

אָן אָנהויב...
געווען אָן אָנהויב...
געמיינט, עס קומט צוריק
דאָס אַמאָליגע,
דאָס שטראַלנדיג־זיסע...
דער עולם אַרום אין טליתים,
ווי מלאכים ווייסע,
אויגן—שטראַלנדיגע,
בינטן שטראַלן פון אמונה,
פון בטחון, פון גלויבן אָן מיר,
מיט מסירת נפש צו מיר,
צו בעל־שם׳ס אָן אייניקל...
זאַפּט דאָס האַרץ די שטראַלן איין און וואַקסט,
און בליען הויבט עס אָן, דאָס האַרץ,
און עס יאָכצט דאָס האַרץ: איך בין!
אַן אָדלער בין איך,
ברייטע, ווייסע, שטאַרקע פליגל האָב איך...
און דאָס אַרום זיינען מיינע „יונגע".
און איך פיר זיי אינ׳ם בלויען רחבות,
אַרויף, אַרויף, אַלץ העכער און העכער!
צעשפּרייט די פליגל איבער מיינע אָדלערלעך!
און קוק מיך וואָס אַמאָל אום אויף זיי,
צי פאַלט נישט ווער? זוימט נישט ווער?
און שטאַרק די שוואַכע מיט׳ן בליק,
הויב די געפאַלענע מיט׳ן רוף!
און מיר פליען... ווייט, ווייט און הויך,
איבער דער ערד, איבער דער וועלט,
און איך רוף, און מיין קול קלינגט איבער ימים!
איבער באַרג און טאָל, פעלד און וואַלד,
דערפער און שטעט... קלינגט דאָס קול,

דאָס קול פון מנהיג הדור, פון אמת'ן גבור...

(הויבט זיך)

און שטאַרק איז דאָס קול,—וואָלקן פלאַצן,
הימלען שפּאַלטן זיך פאַר אים...
ס'גן־עדן עפנט טיר און טויער!

(פאַלט צוריק מיד; הויבט זיך נאָך אַמאָל אויף)

און ס'קומען אונז אָבות אַנטקעגן,
און צדיקים!
אָנגערוקט—דער טאַטע פנחס!
שמייכלט דאָך אונטער ברעמען און וואָנסן...
„נישט מיין שטה... נישט מיין דרך...
„נישט דאָ אַרום געדאַרפט צו קומען...
„און נישט אַזוי...
„אָבער גוט...
„אַז געקומען!" —
דער זיידע שלמה קומט אַרויס!

(זייער האַרציג ווייך)

„דוקא אַזוי!" „גראַד אַזוי!"
אַלע פליען נאָך,
העכער און העכער גייט דער וועג...
צום לבנת הספיר.
צום מערמעל־שטיין —
און פּלוצלונג —

ישראל:

וואָס פּלוצלונג?...

מ ש ה :

„שווינדלער” האָט א רוף געטאָן!

י ש ר א ל :

ווער?

מ ש ה :

איך ווייס?
אפשר לאה פון ערגעץ...
אפשר דער דאָקטאָר—איר מאַן...
אפשר אין בית־המדרש ווער...
אפשר א בת־קול גאָר...
צי ביי מיר אין הארץ?

ע ו ל ם :

(פון הינטער דער בית־המדרש טיר)

רבי —
גבאים טרייבן מיט געוואַלט,
האָט רחמנות, לאָזט אריין...
מיר שרעקן זיך אזוי!

מ ש ה :

(בעט זיך ביי ישראלין, ביי אַלע אַרום)

לאָז אריין...
לאָזט אריין דעם עולם צו מיר...
לאָזט מיך פאַר'ן עולם
כורעים פאַלן,
מודה זיין,
מתודה זיין...
א איד מוז דאָך ערלעך זיין!

דבורה:

(וואָס איז ביים פענצטער געשטאַנען)

אימיצער גייט...
לאה, דאַכט זיך, גייט...
א פאַרבלענדעניש, צי וואָס...

מרים:

(צוגעלאָפן צו דער טיר, ווילנדיג און נישט קענענדיג
מיט די פאַרציטערטע הענט זי עפענען)

עס איז לאה... עס איז לאה.

(שרעק)

נאָר אַליין, אָן דעם קינד...
און זי וואַקלט זיך,
און ווי בלאַס זי איז...
יונתן, דיין שוועסטער גייט,—
עפן איר!

(יונתן קערט זיך אָפּ)

משה:

שטראָפן קומט זי, שטראָפן...

לאה:

(אַריינגעקומען, אָנכאַפּנדיג די מוטער ביי די הענט,—
צום פאָטער)

ניין, נישט שטראָפן, מאַמע...

יונתן:

(ווענדט זיך אום, שטרענג)

פון וואנען קומסטו, לאה?

לאה:

פון דאָרט, פון ווייט...

יונתן:

וואוהין, גייסטו, לאה?

לאה:

צו אייך...

יונתן:

נאָך וואָס?

לאה:

נאָך הילף!

יונתן:

דו—צו אונז?

ישראל:

האָסט דאָך אויסגעפירט,
א גרויסן נצחון געהאט!

יונתן:

געזיגט, צו ליכט געגאנגען!

לאה:

ליכט איז—קאַלט...

(ציטערט)

אַזוי קאַלט...

משה:

דיר פעלט עפּעס, לאה?

לאה:

וואָס האָב איך, טאַטע?!

ישראל:

(לאה׳ן באַטראַכטנדיג)

אַן אָפּצערונג...

לאה:

(באַשטעטיגט)

אַן אָפּצערונג...

(פּויזע)

און דאָרט,
דאָרט אין וויג געלאָזט אַ קינד...
דיין איינציגער שוועסטער׳ס קינד, יונתן!
דיין אייניקל, טאַטע!
מאַמע, דיין אייניקל ליגט דאָרט בלינד...

אלע:

בלינד?

לאה:

אויגן האָט עס, גרויסע!
מיינע, דער מאַמעס,
דעם עלטערזיידעס אויגן...
פלעגט אויך אַמאָל אַזוינע האָבן
יונתן...
און אפשר האָסטו נאָך אַמאָל אַזוינע...

יונתן:

(האַרט)

ניין!

לאה:

מיין קינד האָט!
און עס קוקט מיט די גרויסע,
מיט גרויסע טויבן־אויגן,
אָבער זען זעט עס נישט!

מרים:

טאָכטער!

דבורה:

וואָס אַזוינס?

משה:

פאַרוואָס?

לאה:

ווייל דאָס,

וואָס קוקט ביים מענטש דורכ'ן אויג אַרויס,
דרימלט נאָך דאָרט...
די יונגע נשמה שלאָפט,
נאָך נישט אויפגעוועקט...

(צעווייטאָגט)

און וועקט זיך דאָס נשמה'לע אויף אַמאָל,
מיך,
די מאַמען זעען וועט עס נישט!
העלפט מיר!

ישראל:

און דער דאָקטאָר, דיין מאַן?

לאה:

איך האָב אים נישט...
מיט מיין לייב, וואָס איז פון מיר אַראָפּ
צוזאַמען,
האָב איך זיין ליבשאַפט פאַרלוירן...
און ד'אַפּטייק האָט פאַר מיר קיין תרופה נישט;
ער זאָגט אַזוי!
אַלץ איינס!
איר העלפט...
לאָזט מיך ביי מיין קינד!
העלפט!

יונתן:

צו מענטשן פון פינצטערניש
קומסטו, מענטש פון ליכט,
נאָך הילף...

לאה:

כ׳בין שוין נישט שטאָלץ!
דער טויט
האָט אויף מיינע אַקסל
זיין האַנט געלייגט;
דריקט מיך אַראָפּ, אַראָפּ
צו אייערע פיס —

(פאַלט אין דער מוטעריס אָרעם אַריין)

יונתן:

קלאָר געוואָלט, ליכט באַגערט!

לאה:

שווייג!
רחמנות האָב און שווייג!
קלאָר איז שניי —
און שניי איז קאַלט, שניי איז טויט!
עס יאָגט דורך די ביינער א פראָסט!
קלאָר — איז טויט!
דער אין תכריכים ווייסע
איינגעהילטער סוד!
וואָס קלאָר איז קאַלט
און ווי אייזן האַרט,
ווי שטאָל...
אויב עס בליצט,
איז עס, יונתן, א מעסער,
וואָס קוילעט דיינע טויבן!
אויב קלאָר,

(פאַרצווייפלט)

אויב קלאָר, בין איך פאַרפאַלן!
דער לעצטער טראָפּן בוימל
ברענט זיך אויס — אין לאָמפּ!
אזוי זאָגט ע ר!...

מ ש ה:

אָ, „געזעץ" האָט ער געזאָגט —

יונתן:

און — נאַטור...

לאה:

אָן רחמנות פאַלש!
געזעץ איז א קייט!
נאַטור — א שטריק אויפ'ן האַלז...
ווערגט, שטיקט, לאָזט נישט אָטעמען דער שטריק!

(העפטיג)

עס קען נישט זיין קיין הפקר־וועלט —
איז דאָ א וועלט, מוז זיין ווער,
וואָס פירט די וועלט;
מוז זיין אן אויג, וואָס קוקט אויף אונז!
אין אונז, אין אונז שלאָגט א האַרץ!
א באַרעמהערציג האַרץ...

(געבעט)

בעט פאַר מיר —
בעט פאַר מיר ביים האַרץ,
ביים באַרעמהערציגן האַרץ בעט! —

משה, יונתן:

מיר?—מיר?

לאה:

איר!
איר, די גרויסע, די הייליגע—איר!

משה:

לאה, איך בין א וואָרים!

לאה:

און דו, יונתן?! אָרימער טאַטע!
יונג ביזטו און שטאַרק...

יונתן:

וואו זיינען מיינע טויבן, לאה?

לאה:

(טויבנאַרטיג)

גלויב... גלויב... גלויב!...

יונתן:

(האַרט)

זיי זיינען טויט!

משה:

(פלוצלונג, אויפשטייענדיג, צו ישראלין, רבייש שטאָלץ, פאַרביטערט)

עפן!

ישראל:

(דערשראָקן)

כ׳עפן! כ׳עפן!

משה:

לאָזט אריין!
דעם עולם לאָזט אריין —
דעם גאנצן עולם לאָזט אריין!

ישראל:

(עפנט מיט פאַרציטערטע הענט, זייער ווײמיטיג)

צעגאנגען זיך...
א מנין קוים — —

משה:

רוף אריין!

ישראל:

כ׳פאָלג, רבי, כ׳פאָלג!

(ווינקט אַריין דעם עולם; זיך צוריק צום צימער ווענדנדיג)

די אויגן זיינע! די אויגן!

(עס קומען אַריין א צענדליג איבערגעשראָקענע אידן; דאָס מערסטע בטלנים. צווישן זיי ישיש 3 פון צוויי חסידים געפירט)

משה:

ליכט!

אָנגעצונדן זאָל ווערן ליכט!

(ישראל און די אידן טוען עס)

מיין טלית!

(ישראל לויפט נאָכין טלית צום ספרים־שענקל)

מרים:

וואָס ווילסטו, משה?

משה:

פּרואוון!

יונתן:

פּרואוו, טאַטע, פּרואוו...
זע, ווי בלאַס זי איז...

משה:

פאַלן, —
ווי דתן ואבירם פאַלן
ווי קורח!
נישט צעטראָטן ווערן, ווי א וואָרים!

(הילט זיך פּיפּערהאַפּט איין אין דערלאַנגטן טלית;
ישראל טרעט אָפּ פאַר שרעק, ווערנד משה גייט צום אָרון)

לאה:

(רופט נאָך מיט שרעקיגער חרטה)

טאַטע —

(אַז ער הערט נישט)

מאַמע...
עס פֿאַלט אַ פּחד אָן אויף מיר —
יונתן...

(כאַפּט אים אָן ביי דער האַנט; יונתן רייסט זיך אויס
קערט זיך אום)

(משה, קושנדיק היציג דאָס פּרוכת, עפֿנט דאָס אָרון־קודש,
שטעקט אַריין דעם קאָפּ, זאָגט עפּעס, וויינענדיק שטיל)

לאה:

(צו יונתן)

זע —
זע, ווי זיינע אַקסלען צוקן —
ווי עס ציטערן די הענט!

משה:

... מתפּלל...
מתפּלל בין איך פֿאַר איר —
פֿאַר מיין טאָכטער, פֿאַר מרים׳ס טאָכטער, לאה!
און ווייל איך בין אַזוי שוואַך,
און ווייל איך בין אַזוי, אַזוי געפֿאַלן
און ווייל איך בין די שוואַכסטע רינג
אין דער קייט, אין דער גאָלדענער —
בעט איך פֿון אבות הילף —
מיט אייך!

(פּויזע, טאָן־ענדערונג)

טאַטע!
איך, דיין שוואַכער זון, משה —

בעט ביי דיר פאַר איר,
פאַר דיין אייניקל! —
מקנא קנאת השם צבאות
ביזטו דאָ געווען!
וואו א שלעכטער וואָרצל — אויסגעריסן!
אַן אומריין שעפעלע — פאַרטריבן —
ווי זילבער האָסטו געליִיטערט אונז
מיט פייער —
דיין אייגענעם טאַטן און אלע,
אַלע אָרום אוועקגעגעבן פאַר גאָט!
אַצינד!
אַצינד ביזטו געקומען אויף דיין לוין!
גרויס —
ביים כסא הכבוד
אין דער רעכטער האַנט
איז דיין פּלאַץ!
העלף!
און טאָמער ביזטו בייז אויף איר —
ווידערשפּעניג איז זי געגן דיר געווען —
געדענק:
לא תקום שטייט,
לא תטור שטייט,
אויפ׳ן עולם־האמת ביזטו דאָך —

יונתן:

אזוי, אזוי טאַטע, אזוי...

לאה:

(פאַרצוקט)

נישט אזוי!

נישט אַזוי, טאַטע...
זאָג: חרטה האָט מיין האַרץ!
זאָג, אַז איך גלויב אין אים,
אַז איך ליג ביי זיינע פיס,
אַז איך וואַש מיט טרערן זיי —
אַז איך וואַרף מיך פאַר אים אין שטויב —

משה:

הערסט, טאַטע?

(פּויזע)

און דו, זיידע!
דו גרויסער איד, שטאָלצער איד — —
זיי אויף מיר נישט בייז,
וואָס איך קום אַזוי צו דיר,
וואָס איך שטעל צינד אויס די האַנט צו דיר
און בעטל דיין גנאָד!
נישט שבת'דיג און נישט יום־טוב'דיג
איז דיין אייניקל —
געפאַלענע זיינען מיר!
אויף בעטל־ברויט געקומען זיינען מיר...

מרים:

ניט אַזוי, משה, נישט אַזוי...
דאָס וועט ער דיר נישט מוחל זיין —

לאה:

ניין, נישט אַזוי, טאַטע,
זאָג, איך האָב אים ליב געהאַט...
זאָג, אַז איך געדענק אים נאָך —
אַז די שטראַלן פון זיינע אויגן
בליען נאָך אינ'ם האַרץ ביי מיר.

אז אין מיין נשמה ציטערט נאָך
זיין ליבער, ליבער שמייכל דאָרט! —

מ ש ה :

און דו,
דו עלטער־זיידע —

(שטיל־געבעט)

און דו עלטער־עלטער זיידע!
און—די קייט!
די גאַנצע גאָלדענע קייט —

(שטיל־געבעט ; פאַרצווייפלט)

זיי שוויגן!

ל א ה :

א וואָלקן גייט...
איבער מיינע אויגן ציט
א נעפּל זיך —
פינצטער ווערט.
טאַטע!
איינמאָל, וויל איך, זאָל מיין קינד מיך זען!
זאָל מיין אָפּגלאַנץ בלייבן דאָרט אין אויג!
איינמאָל, נישט מער!

(אָרימער חסיד נעמט דעם זאַק פון אונטער באַנק אַפּער)

מ ש ה :

און דו —
דו אליין —
ווען איך רוף צו דיר —
גיב א צייכן מיר!

אַז דו ביזט!
אַז עס איז פאַראַנען אַן אויג —

אָרימער חסיד:
שלעכט!

(כאַפּט דעם זאַק אויף די אַקסל, לאָזט זיך צו דער טיר)

יונתן:

(לויפט גלייכצייטיק צו צום פּאָטער, שטעלנדיק זיך צווישן פּאָטער און אָרון־קודש)

מען טאָר נישט פּרואוון גאָט!

(עולם אָטעמט אָפּ פון שרעק, אויגן בליצן אויף)

משה:

(זיך אומקערנדיק, פאַרצווייפלט)

לאה, ער לאָזט נישט!

לאה:

(צוזאַמענפאַלנדיק פאַר שרעק)

דער זיידע פּנחס,
דער זיידע פּנחס...

שרעקיגע שטימען:

איבערגעריסן,
איבערגעריסן די קייט!

ישראל:

(פּלוצלונג אנטשלאָסן)

ניין!
יונתן איז רבי!

לאה:

(דערשראָקן)

יונתן?!

מרים:

(אָפּווערנדיג)

קינד מיינס!

(יונתן וואַקלט זיך)

ישראל:

דער עולם וויל, דער עולם הייסט!

מרים:

(אנגסט־אויסגעשריי)

דער עולם...

עולם:

מיר ווילן, מיר הייסן!

לאה:

(מיט האָפנונג)

זיי! ווער!

יונתן:

(מיט אַמאָל אנטשלאָסן)

איך בין!

(פאָרהאנג)